

MASARYKOVA UNIVERZITA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH STUDIÍ

Katedra politologie

Teorie bezpečnosti sociálně vyloučených lokalit

Diplomová práce

Václav Walach

Vedoucí práce: **doc. PhDr. Ing. Ondřej Císař, Ph.D.**

UČO: **219253**

Obor: **Bezpečnostní a strategická studia**

Imatrikulační ročník: **2009**

Brno, 2011

Prohlášení o autorství práce

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma Teorie bezpečnosti sociálně vyloučených lokalit vypracoval samostatně a použil jen zdroje uvedené v seznamu literatury.

V Brně 24. května 2011.

.....
Václav Walach

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval všem, kteří umožnili této práci vzniknout. V první řadě to je prof. Dr. Jörg Strübing z Univerzity v Tübingenu, jenž ve svém kurzu na letní škole metod a technik Evropského konsorcia pro politický výzkum v Lublani dokázal zprostředkovat metodu zakotvené teorie tak, že se ve světle jeho výkladu jevila literatura pouze jako sekundární. Největší dík ovšem patří doc. PhDr. Ing. Ondřeji Císařovi, Ph.D. za jeho obětavé vedení, pohotové reakce, vždy pádné připomínky k výslednému textu a především přemíru trpělivosti jak se vznikajícím textem, tak mým expresionismem. Nakonec musím poděkovat všem respondentům, kteří se mého výzkumu zúčastnili a věnovali mně tak svůj drahocenný čas.

Anotace: Tato práce představuje teorii bezpečnosti sociálně vyloučené lokality, v jejímž jádru se nachází přesvědčení o existenci specifické kultury vyloučené lokality. Kultura vyloučené lokality vzniká v důsledku materiálního nedostatku a vyznačuje se sociálně patologickým trávením volného času, násilím jako přijímaným způsobem řešení problémů a statusem jednotlivce v lokalitě. Tato kultura má vliv nejen na výskyt určitých bezpečnostních hrozeb v lokalitě, ale také na strategie zajišťování bezpečnosti ve smyslu snižování jejich rizika. Tyto tři kategorie a vztahy mezi nimi tvoří základ bezpečnostní teorie vyloučené lokality, jež byla vytvořena na základě výzkumu prostřednictvím zakotvené teorie, kde hlavními technikami sběru dat byly rozhovory a zúčastněné pozorování.

klíčová slova: sociální exkluze, sociálně vyloučené lokality, bezpečnost, Romové, násilí, chudoba

Abstract: This thesis presents a security theory of socially excluded locality; at its heart there is a belief in the existence of a specific culture of excluded locality. The culture originates as a result of material deprivation and is characterized by a socially pathological way of spending free time, violence as an accepted manner of problem resolution and the status of individual in a locality. It impacts not only the presence of particular security threats but also strategies of security pursuit to reduce their risks. These three categories and relations among them constitute the essence of this security theory of socially excluded locality that was generated via grounded theory, where the main techniques of data gathering are interviews and direct observation.

key words: social exclusion, socially excluded localities, security, Romani, violence, poverty

Obsah

Úvod.....	6
1. Teoretický rámec výzkumu.....	9
1.1 Konceptualizace sociální exkluze.....	9
1.2 Sociální exkluze v České republice	11
1.3 Bezpečnostní výzkum sociálně vyloučených lokalit	13
2. Metodologie	15
2.1 Výzkum zakotvenou teorií	17
2.1.1 Sběr dat	19
2.1.2 Analýza dat	21
2.1.3 Integrace a formulace teorie.....	24
3. Realizace výzkumu	26
3.1 Výběr vyloučené lokality	26
3.2 Charakteristika lokality	29
3.3 Výběr respondentů a jejich dotazování	32
3.4 Analýza dat ve výzkumu.....	34
4. Teorie bezpečnosti sociálně vyloučené lokality	36
4.1 Kultura vyloučené lokality	39
4.1.1 Materiální nedostatek.....	41
4.1.2 Sociálně patologické trávení volného času	42
4.1.3 Násilí jako způsob řešení problémů.....	46
4.1.4 Status jednotlivce v lokalitě.....	49
4.1.5 Romská kultura versus kultura materiálního nedostatku	51
4.2 Bezpečnostní hrozby ve vyloučené lokalitě.....	55
4.2.1 Užívání drog.....	56
4.2.2 Obchodování s drogami	60
4.3 Zajišťování bezpečnosti	62
4.3.1 Zajišťování bezpečnosti policií	63
4.3.2 Zajišťování bezpečnosti svépomocí.....	66
Závěr	69
Seznam použité literatury	74
Seznam použitých internetových zdrojů.....	78
Počet znaků: 178414	

Úvod

„Jde o to, že my si s nima nebudeme nikdy rozumět. To bude furt boj, válka.“

„Je to zabítý ... Tady je to velký čtverec.“

Pochody krajní pravice sociálně vyloučenými lokalitami postavily v České republice do popředí otázku bezpečnostních aspektů sociálního vyloučení. Jak ovšem potvrdila řada kriminologických výzkumů vyloučených lokalit, problematiku bezpečnosti nelze na ohrožení jejich obyvatel příslušníky krajní pravice redukovat. Na druhou stranu, ani tyto výzkumy nepostihovaly rovinu bezpečnosti v sociálně vyloučených lokalitách v celé její šíři. Z toho důvodu se autor rozhodl tuto dimenzi sociální exkluze prozkoumat v rámci své diplomové práce.

Výše uvedené citáty respondentů odkazují k prostředí zkoumané lokality. V obou případech jej respondenti vnímali zvláště negativně, přičemž vypovídají mnohé o tamních realitách. Vyloučená lokalita představuje v intencích druhého citátu specifické urbánní místo, vydělené z okolní zástavby zřetelnými hranicemi. Tyto hranice nemusejí být fyzické povahy, nýbrž mohou být ustaveny v symbolickém smyslu, spočívajícím ve stigmatizaci a marginalizaci obyvatelstva (pře)živajícího uvnitř těchto hranic. Život ve vyloučené lokalitě popisuje první citát, podle nějž se odvíjí od existence přinejmenším dvou jasně ohraničených skupin, jejichž vzájemný vztah je vnímán jako antagonistický. Jeden svět, dva kolektivy a nesmiřitelný konflikt mezi nimi, takto je popisováno prostředí vyloučené lokality.

Cílem této práce je vytvoření teorie bezpečnosti sociálně vyloučené lokality, jež by představovala první krok na cestě k teoretickému pochopení významu fenoménu bezpečnosti nejen s ohledem na život ve vyloučené lokalitě jako takové, ale také pro úspěšné politické řešení situace jejich obyvatel. Je-li nezbytnou součástí výzkumu jedna hlavní výzkumná otázka, formulujeme ji s ohledem na parametry výzkumu takto: Jak vnímají bezpečnost lidé v sociálně vyloučené lokalitě?

Se záměrem zodpovědět tuto otázku a zohlednit současně stanovený cíl práce se autor rozhodl pro kvalitativní přístup, respektive využití metody zakotvené teorie. Účelem zakotvené teorie je, jak tvrdí Strauss a Corbin (2008: 1), „vybudování teorie z dat,“ k čemuž využívá nejrůznější strategie pro analýzu dat. Co se týče samotného sběru dat, autor zvolil za hlavní techniku volné rozhovory a zúčastněné pozorování. Mezi respondenty převažovali

obyvatelé vybrané exkludované lokality, avšak současně byli ke zvýšení kvality dotyčné teorie zahrnuti do výzkumu rovněž i jednotlivci v lokalitě profesně působící.

Struktura diplomové práce je rozdělena do čtyř hlavních částí. V první bude předkládaný výzkum zasazen do širšího teoretického rámce. Nejprve bude diskutována konceptualizace sociální exkluze, která se i v ČR stala důležitým konceptem díky sociální politice Evropské unie. Dále je prostřednictvím různých výzkumů v krátkosti přiblížen fenomén sociálního vyloučení v ČR, a to s důrazem na problematiku sociálně vyloučených lokalit. Nakonec je prezentována relevance daného výzkumu v rámci bezpečnostních studií.

Další část představuje metodologii práce. V ní jsou po ospravedlnění zvolené metody vzhledem k cíli práce a po přiblížení logiky výzkumu zakotvenou teorií specifikovány jednotlivé části výzkumu, totiž sběr dat, analýza dat a integrace teorie. Tato část je svým rozsahem nadstandardní. Zakotvená teorie není dosud v politických vědách v ČR zcela etablovaným přístupem, a protože se kvalita zakotvené teorie odvíjí také od kritéria přesvědčivosti ve smyslu srozumitelného popsání jejího vytváření, byl jejímu rozboru věnován patřičný prostor.¹

Ve třetí části jsou uvedeny informace týkající se realizace vlastního výzkumu obecně. Na prvním místě bude prostřednictvím určení kritérií zdůvodněna volba vyloučené lokality. Tato vybraná lokalita bude poté popsána s přihlédnutím zejména k sociálně demografickému kontextu lokality. Od toho se odvíjí osvětlení způsobu výběru respondentů a jejich dotazování, ve kterém jsou rovněž znázorněny etické aspekty výzkumu. Tuto část pak uzavírá pasáž věnovaná vlastní analýze dat s ohledem na integraci teorie.

Následující část soustředí zjištění uskutečněná v rámci výzkumu, jež tvoří teorii bezpečnosti sociálně exkludované lokality, respektive reprezentují bezpečnostní dimenzi sociálního vyloučení v jeho prostorovém vyjádření v perspektivě lidí žijících anebo profesně působících v dotyčné lokalitě. Pro analytické účely lze danou teorii rozčlenit do tří úseků, což koresponduje s obsahem jednotlivých podkapitol.

Nejprve autor představí ústřední koncept teorie, a sice kulturu vyloučených lokalit, již na jedné straně charakterizuje materiální nedostatek, na straně druhé pak sociálně patologické trávení volného času, násilí jako způsob řešení konfliktů a status jednotlivce v lokalitě. Je-li studium bezpečnosti především studiem ohrožení, jako další část teorie vystupuje oblast bezpečnostních hrozeb ve vyloučené lokalitě. Mimo násilí patří do této kategorie také krádeže a loupeže jako důsledek závislostí, a to především užívání drog. Coby poslední díl teorie

---

¹ Přiblížení metody zakotvené teorie tak lze považovat za sekundární cíl předkládané práce.

bezpečnosti vyloučené lokality byly identifikovány strategie zajišťování bezpečnosti. Bezpečnost zajišťují ozbrojené složky státu, zároveň ovšem mohou nejrůznější bezpečnostní opatření činit sami obyvatelé lokality, která sahají od sběru injekčních stříkaček přes omezení pohybu v lokalitě až po dlouhodobé preventivní aktivity.

Na závěr zrekapitulujme záměr a atributy výzkumu, který přináší tato diplomová práce. Primárním cílem výzkumu je pochopení fenoménu bezpečnosti uvnitř sociálně vyloučených lokalit prostřednictvím vytvoření bezpečnostní teorie sociálně vyloučené lokality. Metodou výzkumu je zakotvená teorie, přičemž technikami sběru dat byly především rozhovory a zúčastněné pozorování. Mezi respondenty byli zahrnuti jak obyvatelé lokality, tak jedinci ve vybrané lokalitě působící v rámci výkonů svých profesí. Sekundárním cílem práce je pak představení samotné metody zakotvené teorie.

1. Teoretický rámec výzkumu

Pro některé pouze politicky korektní termín nahrazující chudobu, pro jiné užitečný koncept postihující komplexně procesy sociálního vylučování, fenomén sociální exkluze poutá pozornost akademické obce, odborné veřejnosti i politických představitelů již desítky let. V této kapitole bude představen teoretický rámec výzkumu. Zaprvé bude s nastíněním příslušného politického vývoje konceptualizována sociální exkluze včetně znázornění její bezpečnostní roviny. Zadruhé bude přiblíženo sociální vyloučení s ohledem na jeho nejviditelnější projev v ČR, a to prostorové vyloučení. O tom svědčí množství realizovaných výzkumů, které taktéž měly vliv na autorovo chápání zkoumaného fenoménu. V neposlední řadě se do tohoto rámce zasazuje prezentovaný výzkum ve smyslu bezpečnostních studií a zdůvodňuje jeho potřebnost.

1.1 Konceptualizace sociální exkluze

O sociálním vyloučení se začalo hovořit v polovině šedesátých let 20. století, avšak zpopularizován byl teprve o deset let později prací R. Lenoira (1974). V ní se zabýval určitými znevýhodněnými skupinami, které nebyly zohledněny v systému sociální ochrany, a tak se vzdalovaly francouzské společnosti jako celku. Sociální vyloučení bylo tehdy pojímáno jako statické, tj. jako určitý stav jisté části populace, které není umožněno podílet se na růstu blahobytu. Zároveň je však sociální exkluze definována jako koncept dynamický, který tak vysvětluje určité společenské procesy, kterými jsou jedinci vytěšňováni ze společnosti a je jim tak zabráněno na jejím chodu participovat (srov. Keller 2010: 168 – 172).

V současnosti se jak vědecká, tak politická sféra přiklání spíše ke konceptualizování sociálního vyloučení v dynamickém pojetí. V tomto ohledu sehrála v rozvoji tohoto konceptu svou roli především společenská transformace v oblasti strukturálních změn na trhu práce v osmdesátých letech, jež vyústily v růstu dlouhodobé nezaměstnanosti, prohloubení nestability rodiny a izolaci jednočlenných domácností, zvyšování počtů lidí bez domova a v neposlední řadě v zesílení tenzí na západoevropských předměstích obývaných přistěhovalci (Béland 2007). Ve stejném období bylo sociální vyloučení adaptováno také ve Velké Británii a především na úrovni Evropské unie, kde nahradilo tehdy dominující koncept chudoby. Ač tato změna byla původně pouze politickým aktem, neboť se pojem chudoba zdál být neadekvátní situaci v západoevropských zemích, sociální exkluze se posléze etablovala jako

svébytný koncept zahrnující množství specifických fenoménů, včetně chudoby (Bergham 1995: 10 – 16, Rabušic 2000).

Navzdory pokusům EU spojit různé tradice existují přinejmenším tři základní způsoby, jak přistupovat k sociální exkluzi. Levitas (1998) v tomto ohledu identifikovala takzvaný moralistický diskurz, sociálně-integrující diskurz a redistributivní diskurz, ve kterých nacházíme odlišné představy jak o původu sociálního vyloučení, tak o jeho možných cestách nápravy. Pro moralistický diskurz je ústředním konceptem kultura, jelikož hovoří o existenci specifické (sub)kultury vyloučených, která se rozvíjí vinou příliš štědrého sociálního státu a projevuje se závislostí na něm. Sociálně-integrativní diskurz pracuje s nezaměstnaností jako hlavní příčinou vyloučení a usiluje tak o řešení dané situace prostřednictvím začlenění do pracovního trhu. Redistributivní diskurz chápe exkluzi jako důsledek chudoby, a tak prosazuje zejména dávky sociálního zabezpečení jako prostředek řešení sociálního vyloučení.

Z toho důvodu existuje množství definic konceptu sociální exkluze, vycházející z jeho dynamického pojetí. Většina z nich nicméně připisuje sociálnímu vyloučení takové vlastnosti, které vyjadřují jeho multidimenzionální, relační a relativní povahu (Millar 2007: 2 – 4). Exkluze je relativní, protože vždy odpovídá jisté společnosti v určitém čase. Relace vymezuje zásadní rozpojení exkludovaných od zbytku společnosti. Konečně multidimenzionální charakter uznává, že se sociální vylučování odehrává ve spektru společenských procesů, respektive na úrovních ekonomické, sociální a kulturní, politické, symbolické a také prostorové. Takové rozdělení je však výslovně analytické, neboť realita sociální exkluze představuje průsečík nejrůznějších faktorů podílejících se na sociálním vylučování (Littlewood – Herkommer 2000: 15 - 16).

Bezpečnostní dimenze, třebaže zpravidla nebývá explicitně zmiňována v konceptualizacích sociální exkluze, patří bezesporu mezi ně. Svědčí o tom množství především kriminologických statí, které se problematikou sociální exkluze zabývají. Jak podotýkají Hale a FitzGerald (2007: 143), většina, ne-li všechny kriminologické teorie do jisté míry vycházejí z předpokladu, že s intenzívnějším ekonomické marginalizace roste počet spáchaných trestných činů či přestupků narušující soužití. Jako takoví jsou sociálně vyloučení nejen nadreprezentováni ve skupině pachatelů, ale také obětí. Zároveň ovšem, tvrdí titíž autoři, bychom neměli celou problematiku kriminálního jednání redukovat pouze na rčení: „Bída je matkou zločinu.“ Vzhledem ke komplexnímu charakteru sociální exkluze lze totiž určitými intervencemi směřujícími k sociální inkluzi, exkluzi naopak prohloubit.

Jako příklad lze uvést politiku zaměřenou na aktivizaci nezaměstnaných žen, jež vedla k nárůstu kriminality. Braithwaite, Chapman a Kapuscinski (1992) v tomto ohledu

identifikovali dvě vysvětlení. První zohledňovalo tradiční roli žen v patriarchální společnosti spočívající v dohledu jak nad vlastním domem a sousedstvím, tak nad dětmi, které vykazují určitou tendenci být pachateli i oběťmi nezákonného jednání, jsou-li bez dozoru. Druhé reagovalo na skutečnost, že ženy v zaměstnání mají obecně více příležitostí k trestné činnosti, i když jejich motivace z hlediska chudoby se naopak může zmenšovat a zároveň se mohou zmírnit tenze v domácnosti, pakliže se zlepšuje její ekonomická situace na základě výtěžku ženy.

Tyto závěry v žádném případě neslouží k odmítání zaměstnávání žen, ale spíše slouží k poukázání na určité nepředvídané důsledky prohlubující exkluzi, které může politika sociální inkluze způsobit, nereflektuje-li specifickou bezpečnostní dimenzi sociálního vyloučení. Ta obecně není v celé své šíři prozkoumána jako jiné dimenze sociálního vyloučení, což chce svým dílem napravit tato práce.

1.2 Sociální exkluze v České republice

Problematika sociální exkluze se v politické agendě ČR objevila v souladu se vstupem do EU. Již v roce 2003 bylo českým ministrem práce a sociálních věcí podepsáno s evropskou komisařkou pro zaměstnanost a sociální věci Společné memorandum o sociálním začleňování, čímž se ČR připojila k zemím EU, které považují sociální exkluzi za významný problém vyžadující politické řešení. Na tomto základě byly nejen vytvořeny Národní akční plány sociálního začleňování coby základní strategické dokumenty věnované zvládnutí problémů chudoby a sociálního vyloučení, ale také realizovány četné výzkumy projevů sociální exkluze v ČR (srov. Mareš – Sirovátka 2008, MPSV ČR 2004).

Za nejzřetelnější projev sociálního vyloučení je v ČR považována prostorová exkluze. Prostorové vyloučení může odkazovat buďto ke znakům vyloučení určité oblasti, anebo k místům s koncentracemi sociálně vyloučených, přičemž mezi nimi existuje vztah vzájemného působení, kdy vyloučené území může produkovat vyloučené jedince, ale také přítomnost vyloučených jedinců může přispívat k vyloučení daného území jako takového. V obou případech se ovšem prostorová exkluze manifestuje zejména: špatným stavem bytového fondu; nekvalitním životním prostředím; chybějící občanskou vybaveností nebo její špatnou kvalitou, což se týká zvláště školství, zdravotnictví, služeb a obchodu; dopravní nedostupností a izolovaností území; nevýhodným či kolabujícím lokálním trhem práce; nezaměstnaností; kriminalitou a asociálním chováním; kolapsem občanské společnosti;

redukcí sociálních sítí obyvatel lokality a stigmatizací oblasti i jejích obyvatel (srov. Mareš 2008, 2006, Sýkora – Temelová 2005, Toušek 2007).

Výsledky patrně nejrozsáhlejšího mapování sociálně vyloučených lokalit byly prezentovány v roce 2006 v rámci Analýzy sociálně vyloučených romských lokalit a komunit v ČR a absorpčních kapacit subjektů působících v této oblasti. Takzvaná Gabalova zpráva vznikla jako součást řešení problematiky sociální exkluze na popud Ministerstva práce a sociálních věcí a zaznamenala více než tři sta takových lokalit.² Stejně jako v případě Národního akčního plánu také tato zpráva obsahuje pasáž věnovanou rizikovým jevům, mezi které autoři řadí alternativní způsoby obživy porušující zákon, lichvu, organizování finančních podvodů, obchod s drogami, kuplířství, organizování ilegálních pracovních aktivit, ale také obecně jevy narušující soužití jako násilí, krádeže, loupeže apod. (Gabal 2006).

Název zprávy odkazuje k romským lokalitám a komunitám. Jak nicméně ukázaly jiné výzkumy, pojmání vyloučených lokalit na bázi etnicity je v mnoha ohledech zavádějící. Platí totiž, že ve vyloučených lokalitách zpravidla nežijí pouze Romové a nikoli všichni Romové jsou sociálně exkludováni. Faktorem etnicity se v rámci existence vyloučených lokalit v ČR zabýval zejména tým vědců soustředěný kolem Hirta a Jakoubka (2006, 2004) ze Západočeské univerzity v Plzni. Ti problematizovali etnickou optikou používanou při studiu sociálního vyloučení, a i když seznali romskou etnicitu jako jeden z faktorů exkluze coby připsané charakteristiky, zároveň odmítli romskou kulturu jako vše vysvětlující koncept a nahradili jej de-etnizovaným konceptem chudoby (srov. Jakoubek 2004, Jakoubek – Budilová 2008, Jakoubek – Poduška 2003).

Následně realizovány výzkumy z prostředí vyloučených lokalit tento předpoklad do značné míry potvrdily, zvláště co se týče zavržení primátu etnicity nad jinými koncepty. Jednalo se přitom o lokality v Praze, Brně, Ostravě, Ústí nad Labem, Mostě, Litvínově, Plzni, Přerově, Sokolově, Břeclavi, Vsetíně, Holešově, na Jesenicku a další (Brož – Kintlová - Toušek 2007, Grygar – Stöckelová 2007, Kašparová – Ripka – Sidiropulu Janků 2008, Radostný – Bolf 2005, Růžička 2006, Socioklub 2009, Šimíková – Vašečka 2004, Topinka – Janoušková 2009, Tošner a kol. 2010a, 2010b, VeryVision 2008).³

---

² Podle aktuálního ředitele Agentury pro sociální začleňování M. Šimáčka se v současnosti nachází na území Česka cca 400 vyloučených lokalit (ČTK 2011a).

³ Zároveň byly provedeny jisté výzkumy zahrnující také autorem zkoumanou lokalitu, na které je však odkazováno níže.

1.3 Bezpečnostní výzkum sociálně vyloučených lokalit

Bezpečnostní studia rozpoznávají fenomén chudoby jako specifický faktor přispívající jednak ke vzniku konfliktů, jednak k vytváření kultury zbraní, známé z prostředí velkoměstských slumů (Thomas 2007: 245 – 255). Do agendy bezpečnostních studií se dostal společně s obratem, zahájeným Buzanem (1991), který podrobil kritice dominantní přesvědčení o nenahraditelné roli státu coby referenčního objektu a bezpečnostního aktéra. Koncept chudoby a tedy i sociálního vyloučení se v bezpečnostní teorii zohledňuje zejména v paradigmatu lidské bezpečnosti, které v určitém pojetí vnímá bezpečnost jednotlivce jako předpoklad bezpečnosti na globální úrovni (srov. Hampson 2007: 232).⁴

V ČR bylo provedeno několik výzkumů sociální exkluze zahrnovaných konceptem bezpečnosti, a sice zejména výzkumy kriminality ve vyloučených lokalitách v letech 2005 – 2007 v Ústí nad Labem, v Mostě, na Sokolovsku, v Brně a v Praze, jejichž cílem bylo získat detailní přehled o struktuře a dynamice kriminality. Jako takové se zaměřovaly na kriminální jednání v rámci vyloučené populace, zvenčí směrem k vyloučené populaci, zevnitř vyloučené lokality směrem ven a v neposlední řadě na faktory, které dané typy kriminality umožňují a přispívají k jejich rozšiřování. Ze závěrů výzkumů vyplynulo, že specifické jednání vyloučených je výsledkem adaptace na životní podmínky ve vyloučených lokalitách, respektive vyplývá z osvojení si vzorců jednání, které se v rámci tohoto prostředí utváří a mezigeneračně se předávají skrze socializaci (Hůle 2008, MV ČR 2008).

Tyto výzkumy potvrdily dříve provedenou studii Večerky (1999), konstatující, že Romové nevykazují vyšší dispoziční k trestné činnosti a že zločinci tvoří spíše vlastní subkulturu, v níž specifická etnicita nehraje roli. Důvody, proč Romové jako příslušníci menšiny bývají leckdy nadreprezentováni v policejních statistikách trestné činnosti anebo je jim v obecném povědomí častěji přisuzováno kriminální jednání, ozřejmuje Moulisová (2001) s ohledem na rozpoznatelné tělesné znaky menšin obecně a také na odlišnosti v typech páchané trestné činnosti, jež u etnických minorit bývají ty snáze objasnitelné.

Rovněž i v předchozí podkapitole jmenované výzkumy obsahovaly pasáže zaobírající se bezpečnostními aspekty sociálního vyloučení, nicméně žádný z nich neposkytl odpověď na otázku, co bezpečnost pro obyvatele sociálně exkludovaných lokalit znamená a jak by tedy k ní mělo být přistupováno. Zájem o bezpečnostní tematiku byl prohlouben v souvislosti

---

⁴ Hough (2004: 7) tvrdí, že v souvislosti s rozšiřováním bezpečnostních studií se již začátkem devadesátých let objevily návrhy, aby za primární hrozbu USA byl považován nárůst ekonomicky neaktivního obyvatelstva – tzv. underclass.

s pochody příznivců krajní pravice vybranými vyloučenými lokalitami, čímž souběžně došlo k rozšíření výzkumného pole. Dopusud byla věnována pozornost buď převážně na kriminalitu v rámci sociálního vyloučení, či na projevy politického extremismu parazitujících na tomto problému. Výzkum věnovaný komplexnímu pojetí bezpečnosti vyloučených lokalit se tak jeví jako potřebný.

2. Metodologie

Tato diplomová práce představuje snahu o komplexní pochopení fenoménu bezpečnosti v sociálně vyloučených lokalitách. S cílem vytvoření výhradně na empirii spočívající teorii bezpečnosti vyloučené lokality se její autor rozhodl pro vlastní terénní výzkum jisté exkludované lokality, ve kterém byl veden výzkumnou otázkou: Jak vnímají bezpečnost lidé v sociálně vyloučené lokalitě? Tato kapitola usiluje o zdůvodnění metody výzkumu a její přiblížení, čímž je sledováno také zvýšení přesvědčivosti vytvořené teorie jakožto hlavního hodnotícího kritéria kvality výsledků výzkumu.

Tvrdí-li například O'Leary (2004: 86), že především na výzkumné otázce závisí, jakou zvolíme metodu a jaká data pomocí ní budeme analyzovat, Strauss a Corbin (2008: 24 – 25) s tímto sice souhlasí, ale zároveň upozorňují na problematičnost takové posloupnosti.

Ačkoli daný problém signalizuje využití určitého typu metody, za předpokladu preference kvalitativních metod tíhneme k položení takové otázky, jež odpovídající výzkum umožní realizovat. Tímto více či méně implicitní přizpůsobování výzkumné otázky a nevyhnutelně účelové rozhodování spojené s metodologií výzkumu nekončí. Jak zmiňování autoři dále připomínají, i když se vědec rozhodne pro kvalitativní výzkum, nadále mu zbývá vybrat si nejen mezi jednotlivými metodami, ale rovněž i mezi jejich specifickými variantami.⁵

Pakliže Strauss a Corbin doporučují v tomto ohledu výzkumníkům, aby vzali v potaz jak primát výzkumné otázky před metodou, tak aby zůstali věrni svým výzkumným preferencím, považuje autor této práce za vhodné přihlásit se k právě jejich pojetí zakotvené teorie, a sice ze tří důvodů (srov. Silverman – Marvasti 2008: 13).

Zprvée, zvolená otázka do jisté míry odkazuje k vytvoření teorie, k čemuž je metoda zakotvená teorie způsobilá. Zadruhé, nejadekvátnější využití zakotvené teorie se týká oblastí, které jsou málo nebo nedostatečně prozkoumány, což odpovídá tématu výzkumu a jeho zarámování. Zatřetí, autor byl ve straussovské zakotvené teorii vyškolen na letní škole ECPR v Lublani a dále se jejím studiem zabýval.

Termín zakotvená teorie označuje induktivní vědeckou metodu kvalitativního výzkumu. Přestože se skutečně v takovém významu pojem zakotvená teorie běžně používá, přísně vzato se nicméně jedná o označení nepřesné. Jak totiž tvrdí Bryant a Charmaz (2007: 3), v původním slova smyslu je zakotvená teorie takovou teorií, která byla formulována aplikací

---

⁵ Například v případě zakotvené teorie se setkáváme přinejmenším se dvěma, respektive pěti do jisté míry rozličnými přístupy (srov. Braun 2008: 203).

metody zakotvené teorie. Současný úzus odpovídá užívání termínu zakotvená teorie v obou zmíněných významech, čemuž zůstává věrna také terminologie této práce, ačkoli častější bývá jeho používání jakožto metody.⁶

Svůj původ má tato dvojakost v zakládajícím textu zakotvené teorie *The Discovery of Grounded Theory* Gläsera a Straussa (1967), která spíše než metodologickou příručku představuje manifest kvalitativního výzkumu vymezující se vůči zanedbávání vytváření teorie, tj. objevování nových konceptů a hypotéz, v důsledku přílišného kladení důrazu na verifikaci teorie. Cílem této knihy tak bylo legitimizovat dosud převážně přehlížený či z hlediska vědecké relevance kritizovaný kvalitativní výzkum prostřednictvím představení specifického přístupu k vytváření teorie z dat, přičemž hlavní strategií vytváření empiricky zakotvené teorie je „obecná metoda komparativní analýzy“ (ibid.: 1).

Během čtyřiceti let se zakotvená teorie stala jednou z nejpoužívanějších metod kvalitativního výzkumu napříč sociálně vědními obory. Spolu s tím bylo vytvořeno mnoho přístupů k zakotvené teorii, přičemž dva hlavní jsou reprezentovány v osobách samotných zakladatelů, jejichž odborné cesty se rozešly prakticky ihned po vydání jejich společné knihy. Bryant a Charmaz (2007: 4 – 5) hovoří o dvou specifických směrech zakotvené teorie, přičemž Gläser samotný se pak považuje za pokračovatele klasické či tradiční zakotvené teorie, od níž se údajně Strauss se svými žáky odchýlili a de facto „vytvořili úplně novou metodu“ (Gläser 1992: 2).

Gläserovo stanovisko spočívá v přesvědčení, že teorie skutečně může vycházet výhradně z dat ve smyslu uchopení základního pojmu, jenž může vysvětlit podstatu zkoumaného jevu, kdežto Strauss považuje analýzu za způsob interakce mezi badatelem a empirií, přičemž základem výzkumu je systematizovaný proces (Braun 2008: 205). Rovněž Goulding (2002: 44 – 45) považuje za stěžejní rozpor mezi oběma směry, do jaké míry by měl výzkumník zůstat věrný datům, respektive na kolik se při své analýze může vzdálit zkoumanému poli.⁷ Birks a Mills (2011: 3) naopak odmítají „někdy téměř fanatické lpění buď na tradiční gläserovské, anebo na rozvinuté straussovské verzi zakotvené teorie“ a doporučují vycházet z obou přístupů (srov. Goulding 2002: 46 – 48).

---

⁶ Ani označování zakotvené teorie coby metody za induktivní však není neproblematické, což bude rozebráno dále v textu.

⁷ Podle Reichertze (2007: 215) lze vést pomyslnou dělicí čáru mezi Gläserem a Strausssem se zřetelem k logice výzkumu zakotvenou teorií. Zatímco gläserovský přístup se hlásí k indukci, straussovský je spíše považován za využívající abduktivní logiky.

2.1 Výzkum zakotvenou teorií

V logice výzkumu zakotvenou teorií se odrážejí filosofická východiska této metody, spočívající v pragmatismu a symbolickém interakcionismu. Je-li svět pojmán jako ne-hotový a ne-dokonalý, jelikož je neustále tvarován lidským jednáním a interakcemi, taktéž výzkum odpovídá procesu, jehož jednotlivá stádia představují iterativní aktivity empirického zkoumání a teoretizování, přičemž pojitko mezi nimi se rovná obecnému abduktivnímu přístupu výzkumníka (Strübing 2007: 556).⁸ Jinak řečeno, výzkum zakotvenou teorií de facto spojuje induktivní a deduktivní logiku, což Corbin upřesňuje následovně: „[M]etoda (zakotvená teorie, pozn. autora) je induktivní v tom smyslu, že poznatky jsou odvozeny z dat. Deduktivní je v tom smyslu, že koncepty a vztahy mezi nimi jsou interpretativní povahy, totiž konstruovány analytikem z dat“ (Strauss – Corbin 2008: 326).

Logika výzkumu zakotvenou teorií je tedy abduktivní. Zakladatelem abdukce je ostatně C. Peirce, považovaný za prvního pragmatistického filosofa vůbec. Abdukce je dle definice „senzitivní vědecká forma vyvozování závěrů, nicméně zasahuje i do sféry hlubokého porozumění a poznávání nového“ a jako taková je „zamýšlena coby pomoc ... sociálním vědcům, jimž umožňuje nové objevy logickým a metodologicky řízeným způsobem“ (Reichertz 2007: 216). Reichertz (2007: 225 - 226) nachází styčné body mezi abdukci a Straussovým pojmáním kódování a vytváření teorie a konstatuje, že navzdory než výjimečnému používání tohoto termínu samotným Straussem či Corbin lze jejich variantu zakotvené teorie považovat ve vztahu k výzkumu za řídicí se abduktivní logikou.

Toto zjištění nás přivádí ke specifikování jednotlivých kroků, jež postup výzkumu zakotvenou teorií zahrnuje. To je důležité z hlediska přesvědčivosti vytvořené teorie. Glaser a Strauss (1967: 223 - 235) kladli na tuto skutečnost velký důraz a svou pozornost soustředili jednak na přesvědčení o kvalitě vytvořené teorie na straně výzkumníka, jednak i na straně publika, tedy jak akademické obce, tak zainteresovaných představitelů praktické sféry. Je-li posilování přesvědčivosti zakomponováno v samých základech výzkumu pomocí zakotvené teorie, výzkumník musí usilovat o jejich detailní přiblížení a vysvětlování jednotlivých kroků učiněných v rámci výzkumu (srov. Strauss – Corbin 2008: 297 – 312).

Zakotvená teorie se vyznačuje dvěma atributy. Zaprvé, analýza dat se uskutečňuje v určitém rámci tak, aby koncepty byly zakotveny v empirickém pozorování. Zadruhé, cílem

---

⁸ V literatuře zabírající se s kvalitativním výzkumem se často můžeme setkat s tvrzením, že analýza je ve stejné míře věda jako umění, neboť neodmyslitelně obsahuje také složku interpretace, v níž se zrcadlí jedinečnost výzkumníka coby neopakovatelné bytosti. I tuto skutečnost lze vnímat jako součást či předpoklad abduktivní logiky výzkumu zakotvenou teorií (srov. Strauss – Corbin 2008: 47).

je vytvoření teorie, která sestává z pravděpodobných vztahů mezi těmito koncepty (Marvasti 2004: 85). V tomto ohledu se rozlišují dva typy teorie – substantivní a formální. Substantivní teorie vysvětlují jistý aspekt společenského života, formální teorie se na pomyslném žebříčku abstrakce nachází o stupínek výše, s čímž koresponduje povaha zahrnutého tématu, respektive zkoumaného konceptu (Glaser – Strauss 1967: 79 – 100).⁹

Podle Charmaz (2002: 677) lze zakotvenou teorii, bez ohledu na její specifické varianty, charakterizovat na základě následujících šesti kritérií:

- 1) simultánní sběr dat a jejich analýza,
- 2) identifikace témat prostřednictvím počáteční analýzy dat,
- 3) objevení základních sociálních procesů v datech,
- 4) induktivní konstrukce abstraktních kategorií, které vysvětlují a syntetizují tyto procesy,
- 5) na samplování založené zdokonalování těchto kategorií skrze komparativní procesy,
- 6) integrace kategorií do teoretického rámce, jež specifikují příčiny, podmínky a důsledky studovaných procesů.

Jinak řečeno, po formulování výzkumné otázky vstupuje výzkumník do terénu se svými představami o dané oblasti a určitými vágními koncepty, které pocházejí z různých sfér jeho životních zkušeností, včetně znalosti různých teorií.¹⁰ Výzkumník studuje jednotlivé případy a zaznamenává data, jež získává pozorováním, prováděním rozhovorů či shromažďováním dokumentů. V tomto procesu jsou data zároveň shromažďována a analyzována, přičemž výběr nových případů závisí právě na takto zjištěných poznacích, konstituujících rozvíjející se teorii. Výběr nových případů se uskutečňuje pomocí teoretického samplování, jehož obsahem je porovnávání mezi případy, testování svých poznatků a validizování zjištěných faktů, přičemž výzkumník zachycuje rozmanitost jevů pomocí kategorií, identifikuje probíhající procesy, zdokonaluje kategorizační systémy, integruje poznatky a zobecňuje empirická tvrzení a formuluje hypotézy (srov. Hendl 2005: 128).

---

⁹ Chceme-li například prozkoumat zajišťování bezpečnosti, v případě zkoumání tohoto tématu v rámci sociálně vyloučené lokality by se jednalo o substantivní teorii. Kdybychom ovšem rozšířili pole působnosti o další společenské skupiny, například obyvatele citadel, venkovských sídel, center měst anebo bezdomovců, takto vytvořená teorie by se spíše blížila k formálnímu typu

¹⁰ O abduktivní logice výzkumu zakotvenou teorií hovoříme také z toho důvodu, že představa, podle které se výzkumník může oprostít od implicitního vedení teoriemi již při samotném pozorování zkoumané oblasti a stejně tak při jejím vytváření, se ukázala jako lichá. Zakotvená teorie není tímto faktem nijak zpochybněna, a sice díky svému důrazu na zakotvenost teorie v datech (Reichertz 2007: 215).

Tento obecný popis výzkumu zakotvenou teorií bude nyní specifikován s přihlédnutím k tradiční posloupnosti jeho rozčlenění na sběr dat včetně teoretického samplování, analýzu dat včetně psaní výzkumných zpráv a integraci konceptů a vztahů mezi nimi do vlastní teorie.

2.1.1 Sběr dat

Data ve výzkumu zakotvenou teorií mají velmi rozmanitý charakter, a i když jsou mezi stoupenci straussovského a glaserovského přístupu rozdíly ohledně jejich povahy, na jejich klíčovém významu se shodují. Kvalita vytvořené teorie se přirozeně odvíjí od důvěryhodnosti zahrnutých dat z hlediska jejich relevance, substance, rozsahu či hloubky. Jinými slovy, je třeba sbírat data, jejichž charakteristiky konvenují kladným odpovědím na tyto otázky sestavené Charmaz (2006: 18 - 19):

- 1) Nashromáždil jsem před vlastním výzkumem dostatek dat o lidech, procesech a prostředí, abych vylíčil a porozuměl širokému spektru kontextů studie?
- 2) Poskytují data detailní popis názorů a jednání uspokojivého množství účastníků výzkumu?
- 3) Odkrývají data, co leží pod povrchem?
- 4) Pokrývají dostatečně data změny napříč časem?
- 5) Zobrazují data různorodost názorů na jednání participantů?
- 6) Umožňují sesbíraná data vytvořit analytické kategorie?
- 7) Jaká porovnání dovolují výzkumníkovi sebraná data? Jak se tato srovnání promítají do výzkumníkových představ a myšlenek?

Nejvyužívanějším typem dat jsou obecně vzhledem ke skutečnosti, že zakotvená teorie usiluje o poznání chápání světa očima jednotlivců, rozhovory.¹¹ Strauss a Corbin (2008: 27 - 29) doporučují především nestrukturované, volné rozhovory neutvářené žádným předem stanoveným souborem otázek.

Takové pojetí pochopitelně neznamená, že by výzkumník neměl nad vlastním procesem rozhovorů kontrolu. I když dává respondentovi velký prostor pro prezentaci jeho myšlenek, zároveň musí udržovat kurz rozhovoru tak, aby získal potřebné informace. Vedení těchto rozhovorů není jednoduché, autoři proto radí mít navzdory dřívějšímu vymezení několik připravených otázek v záloze. Rozhovory jsou nahrávány záznamovou technikou. Nejednou se stává, že respondenti poskytují nejzajímavější informace až po vypnutí nahrávání, a proto

---

¹¹ Podle některých autorů by nicméně neměly být rozhovory považovány a priori za svrchovaný typ dat ve výzkumu zakotvenou teorií (srov. Birks – Mills 2011: 66 – 67, Goulding 2002: 56 – 64).

je vhodné značit si poznámky také pomocí tužky a papíru. Součástí rozhovorů je vlastní pozorování, které se nemusí omezovat pouze na zúčastněného respondenta, ale také na jeho prostředí či ostatní přítomné jedince.

Teoretické samplování¹² označuje unikátní způsob sběru dat, řízený vznikající teorií. Glaser a Strauss (1967: 45) jej definují jako „proces sběru dat pro vytváření teorie, s jehož pomocí analytik současně sbírá, kóduje a analyzuje svá data a rozhoduje se, jaká data má dále nashromáždit a kde je má hledat, aby vytvořil svou teorii tak, jak se postupně ukazuje“. Podle Birks a Mills (2011: 69 – 73) zůstává tato definice platná a dostatečná, třebaže Charmaz v osobní komunikaci s nimi vyjádřila názor, že i v tomto případě dochází k odlišným interpretacím diskutovaného konceptu. Z toho důvodu autoři uvádějí základní definici, podle níž je teoretické samplování „proces identifikování a následování vodítek, která se objevují během analýzy výzkumu zakotvenou teorií“ (ibid.: 69).

Zatímco tedy v jiných typech výzkumu je rozhodování o definování vzorku spojeném s otázkami kdo, co, kde, kdy a jak výhradně součástí plánovací fáze výzkumu, v případě zakotvené teorie toto neplatí. Pakliže je cílem vytvoření teorie na základě dat, řídíme se potřebami vytváření teorie vyplývajících ze stavu analýzy našich dat. Jednotkou takové analýzy není, na rozdíl od kvantitativního přístupu, jedinec, ale koncept, a tak není reprezentativní vzorek, na nějž by bylo možné zjištěné závěry zobecnit, vyžadován. Výzkumník účelově hledá indikátory konceptů předtím vytvořených z dat, aby opět ve vztahu k datům prozkoumal, jak se tyto koncepty za různých podmínek liší, a tímto postupem je rozvíjel a nacházel vztahy mezi nimi.

Čili, sběr dat vede k analýze, která ústí v koncepty. Na jejich základě potom formulujeme otázky, které nás směřují k dalšímu sběru dat, aby se výzkumník dozvěděl více o těchto konceptech a vztazích mezi nimi. Tento cyklus se opakuje do situace, kdy je dosaženo bodu teoretické saturace (Morse 2007: 229 – 243, Strauss – Corbin 2008: 143 – 145).

Tento bod bývá někdy povrchně vnímán jako stav, kdy se již neobjevují v datech nové informace. Takové vymezení není však přesné. Teoretická saturace nastává v momentě, kdy jsou všechny koncepty plně definovány, vztahy mezi nimi specifikovány a vysvětleny ve formě teorie (srov. Goulding 2002: 66 – 68).

---

¹² V českojazyčné literatuře se objevuje také překlad teoretické vzorkování (srov. např. Hendl 2005: 245).

2.1.2 Analýza dat

Analýza dat spočívá v procesu kódování, tj. v odvozování konceptů z dat a jejich rozvíjení ve vztahu k datům. I když je kódování celkově vlastní kvalitativním metodám, kódování v zakotvené teorii se oproti kódování ostatních kvalitativních metod liší, protože jednak de facto začíná již při samotném sběru dat, potažmo se aktivity sběru a analýzy opakovaně střídají, jednak nepracuje s dříve ustanovenými statickými tématy a obecnými charakteristikami, ale nechává se vést výlučně daty (Charmaz – Bryant 2008: 375).

Birks a Mills (2011: 89) si všimají, s jakými terminologickými nejasnostmi se výzkumníci v této oblasti potýkají. V našem případě se budeme držet dvou pravidel vymezujících způsoby zacházení s pojmem koncept. Již v *The Discovery of Grounded Theory* pracují autoři s konceptem ve smyslu základního stavebního kamene teorie, který ovšem v samotné analýze nepoužívají. Na jeho místě vystupují kategorie a vlastnosti, přičemž vztah mezi nimi odpovídá dvěma úrovním abstrakce; kategorie je složena z vlastností. Když posléze Strauss a Corbin zavedli koncept axiálního kódování, celá problematika se dále zkomplikovala. Společně s ním vznikl nový druh konceptu, a sice dimenze, přičemž se v analýze začal užívat i samotný pojem konceptu. Mímoto zde byl ještě termín či koncept kódu, který však byl obecně nazírán ve svém významu jako synonymní konceptu.¹³

Každopádně, tato práce se hlásí k jejich usouvztažnění z hlediska abstrakce. To znamená, že na začátku identifikujeme koncepty, které lze dále analyzovat prostřednictvím jejich vlastností a dimenzí. Jednotlivé koncepty lze sdružovat do kategorií, jež tak představují stěžejní elementy vzniklé zakotvené teorie. Zároveň však, nebude-li uvedeno jinak, budou všechny tyto čtyři prvky považovány za koncepty, což platí rovněž pro vztahy mezi nimi. Ty mohou být velmi rozmanité, nicméně za nejvýznamnější lze považovat vztahy mezi příčinami a důsledky, které mohou v různém kontextu nabývat různé podoby. Ve středu pozornosti přesto zůstává lidské jednání, které je s ohledem na filosofické předpoklady vhodné pojímat ve formě procesu (ibid.: 93, Strauss – Corbin 2008: 88 - 103).¹⁴

---

¹³ Birks a Mills (2011: 90) identifikovali od roku 1967 sedm hlavních přístupů ke kódování v rámci výzkumů zakotvenou teorií. S přihlédnutím k jejich přehledu lze říci, že se autor této práce ponejvíce hlásí ke kódovacímu paradigmatu Strausse a Corbin z roku 1990, jež zavádí koncepty jako příčiny, kontext, jednání a interakce a konsekvence, s trojdimenzionálním kódováním (viz níže).

¹⁴ Co se týče kódu jakožto prozatímního výsledku kódování, významově je identický danému konceptu, který označuje. Subtilní rozdíl vidíme pouze v jeho zařazení mezi sféry analýzy a vytvářené teorie. Zatímco kód zůstává v první oblasti, koncept je již součástí teorie. Specifickým kódem je takzvaný in vivo kód. Takto pojmenovaný koncept využívá slov či frází vyslovených zkoumanými jednotlivci.

S různými konceptuálními rovinami abstrakce koresponduje trojdimenzionální pojetí kódování. I když v posledním vydání knihy *Basics of Qualitative Research* Strausse a Corbin (2008) se již s tímto rozlišením de facto nepracuje, pro potřeby této práce zůstává přínosné. Kódování lze analyticky rozčlenit na otevřené, axiální a selektivní.

Otevřené kódování se provádí začátkem analýzy, kdy je datům věnována pečlivá pozornost. Jsou-li data přepisy rozhovorů, postupuje se řádku po řádce s cílem lokalizování určitých témat v textu a přiřazení jim příslušného kódu.¹⁵ Ideálem otevřeného kódování je snaha proniknout do samotné podstaty textu, a tak teoretické znalosti spíše překážejí. Kódovat lze jednotlivá slova, odstavce, ale i větší úseky textů. Cílem otevřeného kódování je tedy tematické rozkrytí textu, kdežto axiální kódování se již věnuje definování konceptů v intencích jejich vlastností a dimenzí a na tomto základě dochází k propojování konceptů. Zároveň jsou naznačovány vztahy mezi jednotlivými koncepty. Při axiálním kódování získává výzkumník postupně cit pro pochopení dat a schopnost provázat jednotlivé části teorie. Selektivní kódování přichází ve stavu dobře rozvinutých konceptů, přičemž hledá centrální kategorii své teorie, v níž budou integrovány další významné koncepty ve vztahu k této kategorii.¹⁶ Navzdory tomuto rozlišení kódování v zakotvené teorii není uskutečňováno lineárně, ale má spíše cyklický či rekurzivní charakter (srov. Hendl 2005: 246 – 255, Strauss 1987: 58 – 74).

K získávání konceptů prostřednictvím kódování se užívá množství strategií, respektive analytických nástrojů, což jsou „heuristické prostředky, které povzbuzují interakci mezi analytikem a daty a které slouží analytikovi k pochopení možných významů“ (Strauss – Corbin 2008: 85). Tyto analytické techniky se tudíž používají k prozkoumání dat, ke stimulaci konceptuálního myšlení, zvýšení senzitivity, vyvolávání odlišných interpretací a zajišťování volného proudu myšlenek.

Již bylo uvedeno, že za hlavní analytickou techniku kódování se považuje metoda komparativní analýzy. Jak ovšem můžeme vidět u Strausse a Corbin (2008: 69), po více než čtyřiceti letech se srovnávání stalo jednou z více než dvanácti analytických technik, jimiž se

---

¹⁵ Na začátku otevřeného kódování se provádí takzvaná mikroanalýza, která je na základě velmi detailního rozboru textů zaměřena na produkci většího množství konceptů (Strauss - Corbin 2008: 58 – 60).

¹⁶ Pozdní Strauss a Corbin (2008: 105) rozeznávají pět kritérií pro výběr centrální kategorie. Taková kategorie musí být dostatečně abstraktní, aby k ní ostatní hlavní kategorie mohly být přiřazeny. Dále se musí frekventovaně objevovat v datech prostřednictvím svých indikátorů. Musí z dat logicky vyplývat a být s nimi konzistentní, nikoli datům vnucena. Zároveň musí být dostatečně abstraktní, aby mohla být využita v jiných substantivních oblastech, vedoucích k rozvoji obecnější teorie. Konečně se společně s růstem vztahů zahrnujících centrální kategorie musí zvyšovat její explanační hodnota.

výzkumník může při kódování řídit. Uvedme alespoň ty, jež v různé míře užíval autor této práce při svém výzkumu: 1) kladení otázek, 2) srovnávání, 3) přemýšlení o různých významech jistých slov, 4) technika flip-flop, respektive nahlížení z opačné perspektivy, 5) čerpání z osobních zkušeností, 6) sledování emocionálních reakcí při sběru dat, 7) hledání negativních případů, 8) mávání rudou vlajkou, respektive zaměřování se na tvrzení s výrazy jako „nikdy“, „vždy“, „všichni“, „žádný“ apod. Jestliže jsou za nejvýznamnější považovány první dvě techniky, budou nyní v krátkosti přiblíženy.

Technika kladení otázek se inspirovuje v mottu, podle něž se položení správné otázky rovná polovině odpovědi. Náplní této techniky je prozkoumání dat, navržení prozatímních odpovědí, myšlení mimo určitý rámec a vytvoření si bližšího vztahu k datům. Jako takové jsou užitečné v každém stádiu analýzy, nicméně jejich smysl se v průběhu výzkumu mění. Na začátku analýzy mají otázky především přimět výzkumníka k přemýšlení o svých datech, ke konci se precizují a zaměřují na detaily. Pokládání otázek a zvažování možných odpovědí nám pomáhá vcítit se do role respondentů a porozumět problému z jejich perspektivy. Existuje několik typů otázek, například otázky temporální, prostorové, informační či otázky zaměřené na pravidla, hodnoty či standardy chování (ibid.: 69 – 72).

Srovnávání využívají více či méně prakticky všichni výzkumníci. Ve smyslu analytické techniky je ovšem tuto činnost třeba do jisté míry kodifikovat, na což Strauss a Corbin (2008: 73 – 78) reagují vytvořením dvou typů srovnávání, totiž konstantního a teoretického srovnávání. Konstantní srovnávání se provádí napříč analýzou a porovnává se jeden incident s ostatními, které se vyskytují v datech, s ohledem na rozdíly a podobnosti mezi nimi. To umožňuje vytvářet specifické kategorie shrnující jisté koncepty na základě jejich podobnosti a identifikovat tak jejich vlastnosti a dimenze. Pokud si analytik není jistý, jak určitou část dat klasifikovat anebo jak definovat vlastnost a dimenze jistého incidentu, lze použít teoretické srovnávání. To vyžaduje širší vysvětlení, například když se setkáváme s metaforami. Stále se nicméně soustředíme na vlastnosti a dimenze daného konceptu, který chceme definovat v jeho jedinečnosti.¹⁷

Závěrem zbývá vysvětlit význam psaní průběžných výzkumných zpráv, pro něž budeme používat původní anglický termín – memo. Mema jsou „písemné záznamy výzkumníkova myšlení během výzkumného procesu“ (Birks – Mills 2011: 10). Psaní mem tvoří integrální součást analýzy dat při výzkumu zakotvenou teorií, přičemž především z této aktivity se

---

¹⁷ Vzhledem k výše uvedenému je zřejmé, že komparativní analýza se zásadním způsobem liší komparativní metodou, která slouží k testování hypotéz, a tudíž nikoli ke generování, ale verifikování teorie (srov. např. Karlas 2008, Lijphart 1971).

vyplývá kvalita vytvořené teorie. Jejich smysl spočívá v zodpovězení klasické otázky zakotvené teorie: „O co vlastně v datech jde?“ Mema poskytují výzkumníkovi prostor pro volný tok myšlenek zahrnující jak analýzu dat, tak již samotné vytváření teorie. Používají se tedy napříč celým výzkumným procesem. Nejčastější postup je přitom následující: Začínáme sběrem dat, pokračujeme jejich analýzou a končíme sepsáním mema.

Memo se ovšem nemusí omezovat pouze na tyto víceméně předběžné výsledky, ale naopak je svázáno s úvahami a diskutováním těchto výsledků. Analýza dat se rovná velmi kreativní aktivitě, není v možnostech žádného člověka udržet takové množství myšlenek ve své paměti. Funkce psaní mem těmto limitům vychází vstříc. Současně mema zpravidla obsahují sekci věnovanou otázkám dalšího sběru dat (ibid.: 40 – 47, Lempert 2008: 247 – 254).

Corbin nahlíží na rozdíly mezi terénními poznámkami a memy optikou kategorie intenzity. Zatímco oba tyto dokumenty obsahují poznámky konceptuálního a analytického charakteru, mema jsou zpravidla delší a obsahující hlubší myšlenky. Jako taková se píše až po opuštění zkoumaného terénu. Mema klasifikuje do několika tříd, jako jsou mema určená otevřenému kódování dat, identifikování či rozpracovávání vlastností a dimenzí konceptů, srovnávání a pokládání otázek, naznačování vztahů mezi podmínkami, jednáním a důsledky či rozvíjení dějové linie s ohledem na teorii. Zároveň jsou však výzkumníci vyzýváni k přizpůsobení psaní mem tak, aby jim co nejvíce vyhovovalo (Strauss – Corbin 2008: 117 – 124).

2.1.3 Integrace a formulace teorie

Integrace představuje finální část analýzy dat, respektive vytváření teorie. Jako taková odpovídá rozhodující aktivitě výzkumu zakotvenou teorií, což nicméně nebývá vždy reflektováno. Tvrdí-li výzkumník, že vytvořil zakotvenou teorii, musí nezbytně výsledek jeho výzkumu zahrnovat určitá vysvětlení, respektive kauzální vztahy relevantní pro zkoumanou oblast. Birks a Mills (2011: 112 - 115) z toho důvodu specifikují tři kritéria, jejichž naplnění determinuje teoretickou integraci. Jsou jimi:

- 1) identifikování centrální kategorie,
- 2) teoretická saturace hlavních kategorií,
- 3) nahromaděný soubor analytických mem.

První dvě kritéria již byla převážně diskutována. Centrální kategorie je kategorie, které přiřazujeme největší vysvětlující hodnotu z hlediska zkoumaného fenoménu a která působí

jako středový bod, k němuž se vztahují další kategorie a koncepty s nimi spojenými. Přirozeně, v komplexní realitě lze jen velmi obtížně dosáhnout plné saturace veškerých konceptů, a tak se tento požadavek omezuje pouze na hlavní kategorie, tvořící významné body základní sítě teorie.¹⁸ Poslední z kritérií odkazuje k práci s memy, jejichž správné seřídění a vyhodnocení se promítá také do kvality vytvořené teorie (srov. *ibid.*: 115 – 116).

Co se týče formy teorie, podle Glasera a Strausse (1967: 31 – 32) může být zakotvená teorie prezentována buď ve formě systematicky uspořádaného souboru tezí, anebo průběžné teoretické diskuse využívající konceptuální kategorie a jejich vlastnosti. V obou případech je nicméně záhodno, aby na jejich základě bylo možné logicky odvodit příslušné hypotézy. Pozdní Strauss a Corbin (2008: 104) s tímto souhlasí, ovšem spíše se přiklánějí k narativní formě než k explicitním hypotézám. V tomto ohledu je pro ně ústřední koncept dějové linie příběhu (*storyline*), jež by ve vztahu k výzkumné otázce zodpovědět jednoduchou otázku: „O co tady jde?“ (*ibid.*: 107).¹⁹

Je-li teorie zformulována v této podobě, nastává finální část integrace, a sice přezkoušení její interní konzistence. Pokud se zdá, že něco v teorii chybí, je nezbytné vrátit se k analýze dat, případně jejich sběru a identifikované mezery zaplnit. Zajišťování konzistence by nicméně nemělo být v rozporu požadavkem na variaci z hlediska konsekvencí a na hledání negativních případů, což jde ruku v ruce s poznáním, že „vždy existují výjimky z pravidla“ (*ibid.*: 84, 263 – 274, srov. Goulding 2002: 88 - 92).

---

¹⁸ Strauss a Corbin (2008: 49) toto přiznávají explicitně: „[A]nalýza není ve skutečnosti nikdy u konce, ať už se jí výzkumník věnuje jakkoli dlouho.“

¹⁹ Jak již bylo několikrát řečeno, v této práci se hlásíme ke straussovskému přístupu, a tudíž také k prezentaci teorie na způsob příběhu.

3. Realizace výzkumu

Tato část diplomové práce sleduje uvedení veškerých informací o vlastní realizaci výzkumu. Za tím účelem se nejprve zaměří na výběr zkoumané lokality a stanovení jeho základních kritérií. Dále je analyzováno prostředí vyloučené lokality, a to zejména s ohledem na sociálně demografický kontext. Následně se zabývá vymezením respondentů a způsoby a náležitosti jejich dotazování, mezi něž patří také určité etické aspekty výzkumu. Tuto kapitolu uzavírá sekce věnovaná vlastní analýze dat.

Terénní šetření probíhalo od října 2010 do května 2011. V prvních dvou měsících bylo vykonáno pět rozhovorů, které zprostředkovaly základní vhled do lokality. Původně byl začátek terénního výzkumu naplánován na leden 2011, nicméně nepředpokládané seznámení s místním insiderem, slibující získání dalších obtížně přístupných rezidentů, zapříčinilo zmíněnou změnu. Vzhledem k tomu, že je kvalitativní výzkum z definice pružný a obecně přístupný modifikacím, rozhodl se autor využít vzniklé příležitosti, což se nakonec ukázalo jako výhodné, a to nejen ve smyslu získání přístupu do lokality, ale také širšího časového pokrytí. Nicméně, od listopadu do ledna se autor dle původního plánu věnoval především studiu literatury, včetně výzkumů uskutečněných v rámci zkoumané lokality.

Již ve znění výzkumné otázky lze vystopovat záměr neomezovat soubor respondentů výlučně na sociálně exkludované, potažmo obyvatele vyloučených lokalit. Jednak se ukázalo, že je nemožné takto vymezenou populaci přesvědčivě identifikovat, jednak to s ohledem na cíle výzkumu ani nebylo nutné. Zajímá-li nás teorie bezpečnosti sociálně vyloučené lokality, představují výše určené skupiny pouze jisté díly z celkové sady dat, a tak je nejen přípustné, ale dokonce vhodné, aby byly rozšířeny řady respondentů přidáváním nejrozličnějších skupin relevantních pro účel výzkumu (Glaser a Strauss 1967: 65 – 69). Vedle obyvatel tak byli předběžně v intencích výzkumného plánu zahrnuti ještě jedinci v lokalitě profesně působící, jejichž obeznámenost s lokalitou ruku v ruce s jistým odstupem od zdejšího života byla považována za užitečnou z hlediska pestrosti dat i kvality vytvořené teorie.

3.1 Výběr vyloučené lokality

V případě výzkumu vyloučených lokalit existují dva základní způsoby, jak takové lokality nalézt. První způsob zahrnuje vlastní aplikaci teorie sociální exkluze, druhý se spíše než na vědecké rovině pohybuje v rovině politické. A i když se hypoteticky mohou mezi vyloučené lokality zařadit také oblasti neoznačené předchozím teoretickým zdůvodněním, často se oba

způsoby doplňují či překrývají. Jelikož by cesta naznačená prvním způsobem znamenala de facto provedení dodatečného výzkumu, vlastní výběr lokality byl omezen na jejich již zhotovený seznam.

V tomto ohledu bylo možné vycházet z výše diskutovaného dokumentu Analýzy sociálně vyloučených romských lokalit a komunit v ČR, ač názory na validitu výzkumu se lišily a od jeho provedení uplynulo již pět let. Abychom se těmto do určité míry problematickým aspektům výběru lokality vyhnuli, zohledněna či upřednostněna byla další kritéria, jedním z nichž je přítomnost působení Agentury pro sociální začleňování v romských lokalitách (dále jen Agentura).²⁰

V květnu 2010 začala Agentura působit v deseti lokalitách, mezi nimiž se nacházel také Havířov. Tam Agentura iniciovala vznik projektu Lokálního partnerství, do kterého se zapojili poskytovatelé sociálních služeb a zástupci města Havířov, Policie ČR, Městské policie, Probační a mediační služby, Úřadu práce, základních škol a školských zařízení, nevládních organizací a majitelů realit ve zdejších sociálně exkludovaných lokalitách. Tito členové Lokálního partnerství se rozdělili do tří pracovních skupin, které kopírují „nejklíčovější oblasti při řešení problematiky sociálního vyloučení: vzdělávání, bydlení, bezpečnost a prevence“ (Agentura 2011b).²¹ Pro každou oblast byla dále vypracována SWOT analýza, také na jejichž základě byl přijat Strategický plán Lokálního partnerství Havířov.

Strategický plán rozeznává dvě vyloučené lokality na území města Havířov, a sice lokalitu Havířov – Šumbark a lokalitu Havířov – Prostřední Suchá (Agentura 2011a).²² Tato skutečnost byla autorovi práce známa ještě před vznikem Strategického plánu, protože považoval za vhodné vzhledem k limitům svého výzkumu, zejména délky trvání, omezit se pouze na jednu z možných lokalit. Vyloučené lokality v Havířově byly zvažovány především

---

²⁰ Agentura vznikla usnesením Vlády ČR ze dne 23. ledna 2008 č. 85 k vytvoření Agentury pro sociální začleňování v romských lokalitách (Vláda ČR 2008). Agentura je jedním z odborů Sekce pro lidská práva Úřadu vlády ČR, přičemž jejím posláním je propojovat subjekty na místní úrovni tak, aby spolupracovaly při sociálním začleňování, a podporovat nadresortní přístup a propojovat působení veřejné správy a neziskového sektoru. Agentura působí na sociálně vyloučené nepřímo skrze poskytování pomoci zainteresovaným aktérům, zejména obcím, na lokální úrovni, aby byli systematicky schopni řešit problematiku sociálního vyloučení. Své působení zaměřuje Agentura především do oblastí vzdělávání, zaměstnanosti, sociálních služeb a zdraví, bydlení a bezpečnosti a prevenci kriminality (Agentura 2008).

²¹ Do pracovní skupiny věnované zaměstnávání se přihlásil pouze jeden člen, a tak byla nahrazena pracovními setkáními osob, do jejichž oblasti zájmu spadá výkon veřejně prospěšných prací, výkon veřejné služby a obecně prospěšných prací.

²² Vedle těchto lokalit lze ovšem za sociálně vyloučené oblasti považovat také ubytovny pro takzvané neplatiče, a sice v Hotelovém domě Impuls v Havířově - Prostřední Suché a Hotelovém domě Merkur v Havířově – Podlesí, kde podle Strategie řešení sociální inkluze vyloučených romských komunit v Havířově „dochází stále častěji ke konfliktům, výtržnictví, násilným trestným činům, páchání majetkové trestné činnosti a vandalismu“ (Statutární město Havířov 2009).

díky osobním zkušenostem a povědomí o místním prostředí, rozhodujícími pro výběr jedné z nich se nicméně nakonec staly jiné faktory.

Za primární lze považovat zajištění přístupu mezi obyvatele lokality v Havířově – Šumbarku. O této skutečnosti již bylo referováno, nicméně je třeba dodat, že seznámení s dotyčným insiderem proběhlo v jistém bezpečnostním ohledu. Totiž, 8. listopadu 2010 se v havířovských vyloučených lokalitách uskutečnila série útoků skupiny asi dvanácti mladíků na náhodně vybrané Romy, v jejichž rámci způsobili šestnáctiletému J. H. zranění vážně ohrožující život (ČTK 2011b). Tento případ se dostal před soud, kde ve jménu poškozeného vystupoval tým, jehož členem byl také zmíněný insider. Ten se záměrně přistěhoval do lokality, aby dle svých slov pomáhal zlepšovat soužití mezi Romy a majoritou, včetně monitorování rasistických útoků.²³ V lokalitě založil pobočku organizace Europe Roma CZ, jež se stala součástí pracovní skupiny Bydlení Lokálního partnerství.

Kdybychom měli výše uvedené shrnout, existují čtyři základní důvody, které vedly ke zvolení dotyčné lokality pro bezpečnostní výzkum:

- 1) V lokalitě působí Agentura pro sociální začleňování v romských lokalitách. Jedná se tedy o vymezení sociálně vyloučené lokality optikou politické sféry, jež je nutné vnímat jako primární. Z toho důvodu autor nepřezkoumával výběr lokality z hlediska teorie, ale zcela se podřídil závěrům vyplývajícím z příslušné tematické oblasti politického diskurzu.
- 2) Situaci v lokalitě byl vlastní určitý bezpečnostní rozměr. Ten se nejzřetelněji manifestoval v rasistickém napadení jistého obyvatele této lokality, avšak nejednalo se o ojedinělý případ podobně motivovaných výpadů vůči zdejšímu romskému obyvatelstvu.
- 3) Bylo přislíbeno zajištění přístupu do lokality, a to zvláště mezi populaci považovanou svým okolím za vyloučenou. V literatuře věnované fenoménu sociální exkluze nacházíme častokrát zmínění skutečnosti, že sociálně vyloučení vykazují známky nedůvěry vůči vnějšímu světu. Z toho důvodu lze vnímat toto kritérium jako zvláště důležité.
- 4) V neposlední řadě sehrála svou roli osobní zkušenost autora s lokalitou. Ve městě Havířov se narodil, vyrostl a nadále zde má trvalé bydliště. To mu

---

²³ V průběhu výzkumu vyplynulo, že rasistické výpady vůči Romům nebyly v lokalitě neznámé ani před napadením z 8. listopadu 2010. Na svědomí je dle respondentů měli takzvaní Baníkovci, respektive příslušníci fotbalových chuligánů FC Baník Ostrava.

umožnilo nejen vnímat lokalitu v širším kontextu, ale rovněž do ní získat přístup a oslovit rozsáhlejší spektrum obyvatelstva.

3.2 Charakteristika lokality

Havířov se nachází v Moravskoslezském kraji přibližně v půli cesty mezi Ostravou a Českým Těšínem. Vznik tohoto města v roce 1955 souvisí s obnovou těžby uhlí v regionu po druhé světové válce. Nedostatek pracovních sil v tomto a dalších průmyslových odvětvích byl řešen příslibem získání ubytování. Touto historickou událostí je ovlivněn charakter Havířova dodnes, což můžeme pozorovat například na značném množství jeho obyvatel vyjíždějících za prací. Nezaměstnanost v Havířově je v důsledku deindustrializace vysoká, s 15,5 % nezaměstnanými se její míra pohybuje nad celorepublikovým průměrem. Havířov administrativně sestává z osmi městských částí, v nichž žije přibližně 81 000 obyvatel. Nejlidnatější část představuje Havířov – Město, následovaná Havířovem – Šumbarkem, kde bydlí více než 26 % z celkového počtu obyvatel města, tj. cca 21 200 obyvatel (Agentura 2011a).

Havířov – Šumbark se nachází v severozápadní části města. Jeho rozloha činí necelých 380 ha a územně se člení na sídelní jednotky Výsluní, Šumbark, Za Teslou a U Pežgovského lesa.²⁴ Agentura oficiálně v době plánování autorova výzkumu zohledňovala pouze termín Šumbark, konkretizovaný slovním spojením „starší zástavba“. S přihlédnutím ke stávajícím poznatkům v oblasti mapování exkludovaných lokalit a také k vlastním zkušenostem autora se nicméně výzkum omezil na pokrytí oblasti, jíž se v místním lidovém diskurzu říká Havířov 3 či Trojka. Hranice takzvané Trojky byly s ohledem na potřeby výzkumu přibližně vytyčeny pomocí ulic, jako jsou Jarošova, Okružní, Opletalova a U Nádraží, respektive Marie Pujmanové. (srov. Gabal 2006, Kvasnička 2010).²⁵

Kvasnička (2010) jej popisuje těmito slovy: „Nejedná se o sociálně vyloučenou lokalitu s charakteristickými atributy vyloučení. Lokalita je však význačná sníženou kvalitou bydlení a vysokou koncentrací Romů. Jedná se o celou městskou čtvrť s architektonicky kompaktní výstavbou padesátých let 20. století. Tato městská část je oddělena od nové části Havířova

---

²⁴ Takové členění je pouze administrativní. Za základní části Šumbarku jsou totiž zpravidla považovány tři oblasti: starší zástavba z počátků výstavby samotného města a novější panelová sídliště označována za 1. a 2. etapu (Odbor školství a kultury MMH 2008).

²⁵ Později bylo zjištěno, že se za „jádro vyloučené lokality“ považuje území specifikované ulice Jarošova, Obránců míru, Dukelská a Šenovská, tedy území plně zahrnuté do prostorového určení autorova výzkumu (Sociotrendy 2011: 48).

rušnou silicí a železniční tratí. Mezi oběma částmi je železniční nádraží a supermarket Tesco. Pomyslný vstup do lokality vytváří železniční podjezd, za kterým se rozevívá rozsáhlé zastaralé sídliště dvou a třípatrových domů. Vysoká koncentrace romských rodin je situována do činžovních domů na ulici Anglická, Dukelská, Jarošova, Šenovská a Obránců míru. Směrem od uvedených ulic ubývá romské obyvatelstvo a přibývají obyvatelé majoritní populace.“

Vlastníky bytů v lokalitě jsou společnosti RPG Byty, s.r.o. a Městská realitní agentura, s.r.o., jež má v lokalitě dva domy. Společnost RPG realizovala v letech 2010 - 2011 revitalizaci bytového fondu, konkrétně byly opraveny fasády, vyměněna původní okna za plastová, instalovány nové vstupní dveře a učiněna další opatření jako oprava a údržba společných prostor atd. Občanská vybavenost v Šumbarku je na velmi dobré úrovni. K dispozici jsou obchody s potravinami, drogerie, domácí potřeby. Nacházejí se zde zdravotnická střediska, bistra, restaurace, jesle, mateřské, základní i střední školy či pobočka městské knihovny. Dopravní obslužnost je celkově velmi dobrá, do lokality městská hromadná doprava zajíždí většina autobusových linek. Sociální služby a volnočasové aktivity poskytují organizace jako Slezská diakonie, Církevní středisko volného času sv. Jana Boska v Havířově, Armáda spásy, Sociální služby města Havířov, základní školy Jarošova a Školní aj. (ibid., Sociotrendy 2011: 33 – 52).

V této staré části Šumbarku žije přes 3500 obyvatel. Počet Romů byl zde v roce 2009 odhadován na 1200 osob, tudíž na více než třetinu všech obyvatel lokality.²⁶ Podle zprávy Mapování potřeb příslušníků romského etnika na základě řízených rozhovorů mezi obyvateli městské části Havířov – Šumbark, realizovanou Odborem sociálních věcí Magistrátu města Havířov od května do září 2009, zde převládají tří a čtyřčlenné domácnosti a poté domácnosti s více než šesti osobami. Děti žijí ve třech čtvrtinách domácností. Co se týče úrovně dosaženého vzdělání, převažují ze dvou třetin osoby se základním vzděláním, zbývající necelá třetina pak má výuční list. Nízká vzdělanost koresponduje s vysokou mírou nezaměstnanosti, údajně přesahující devadesátiprocentní hranici. Za největší problémy v lokalitě jsou považovány špatná finanční situace rodin, nezaměstnanost, nevhodné bytové podmínky (nedostačující bytové prostory, plíseň v bytě, vytopení sklepů atp.), zdravotní problémy, ale také sociální patologie či bezpečnost (Odbor sociálních věcí MMH 2009).

---

²⁶ Z rozhovoru s romským poradcem Magistrátu města Havířov nicméně vyplynulo, že aktuální počet Romů v lokalitě se vzhledem k soustavnému přistěhovávaní nových rodin podstatně zvýšil. Respondent předpokládá, že by v horizontu několika let mohl přesáhnout hranici dvou tisíc.

Podle společnosti Sociotrendy (2011: 45 - 46) vznikly vyloučené lokality v Havířově v průběhu první poloviny devadesátých let kombinací spontánní migrace sociálně slabých rodin nejen v rámci Havířova, ale i z jiných regionů s ohledem na ekonomickou situaci země a tržní a bytovou politiku města. Městská část Šumbark vznikla za účelem zajištění ubytování horníkům, zaměstnancům průmyslových podniků a dalších převážně dělnických profesí. Strukturální změny české ekonomiky tak samozřejmě lokalitu ovlivnily, což se projevilo nárůstem nezaměstnanosti na straně jedné a poklesem životní úrovně na straně druhé. Obecně je lokalita vnímána jako čtvrť, kde se shromažďují sociálně slabí občané, nikoli pouze Romové. Nicméně dle Kvasnička (2010) je migrace romských obyvatel do lokality značná. Během posledních pěti let se do lokality přistěhovalo minimálně čtyři sta Romů a jejich počet nadále roste. Důvodem pro stěhování do lokality je rušení jistých bytových prostor, dostupnost bytů či přítomnost rodinných příbuzných.

Výše uvedené skutečnosti se podepisují také na bezpečnostní situaci v lokalitě. Autoři situační analýzy zkoumané vyloučené lokality charakterizují kriminogenní prostředí vyloučených lokalit takto: „Izolovanost vyloučených míst je ‘živnou půdou’ pro vznik nedůvěry nejen k ostatním občanům, ale i institucím. Nízká vzdělanost je spojena s neznalostí práv a povinností občanů. Podporuje nezájem o normy společnosti a mnohdy toleruje nezákonné jednání jako problematický přístup k získávání finančních prostředků. Podporuje apatii a rezignaci k zachování tradičních vztahů a respektování autorit, zvyšuje závislost na sociálních dávkách. Vše výše uvedené podporuje stigmatizaci obyvatel žijících v těchto místech ... Je pravděpodobné, že lidé žijící ve vhodném sociokulturním prostředí (dobré socioekonomické zázemí spojené s adekvátním bydlením, dobrým rodinným zázemím, solidním finančním zabezpečením apod.) budou méně náchylní k páčání kriminogenních aktivit než ti, kteří vhodné životní prostředí postrádají. Navíc se může jednat o páčání trestných činů lidmi, kteří v uvedených lokalitách vůbec nežijí. Proto se v těchto lokalitách můžeme setkávat s jejich obyvateli v roli jak obětí, tak i pachatelů. Především se jedná o trestné činy krádeže, podvodu, zpronevěry, případně jiné společensky nežádoucí jednání“ (Sociotrendy 2011: 90).

Podle Koncepce prevence kriminality na léta 2009 – 2011 v Havířově má kriminalita v tomto městě mírně stoupající tendenci, což se týče zejména hospodářské trestné činnosti, majetkové kriminality, násilné trestné činnosti a deliktů spojených s užíváním či výrobou omamných látek.

Dokument upozorňuje na úvěrové podvody především ze strany sociálně slabších osob, uzavírajících úvěrové smlouvy na částky několika desítek tisíc korun, kde uvádějí nepravdivé

údaje o svých příjmech a přitom v závěru získají jen malou část z poskytnutých peněz. Podstatná část financí z podvodně uzavřených úvěrů pak končí u zprostředkovatelů úvěrů a organizátorů trestné činnosti. V Havířově – Šumbarku rovněž častěji dochází ke krádežím vloupáním do motorových vozidel, vloupáním do obchodů, novinových stánků, sklepních boxů, krádeže zboží v prodejnách Tesco a Lidl, újezdům vozidel od čerpacích stanic nebo podvodnému jednání vůči starším lidem za účelem odcizení peněz. Za riziková místa jsou mimo jiných považovány ulice Jarošova, Anglická a jejich blízké okolí, včetně restaurace Bivoj, kde „jsou často ze stran poškozených označováni Romové ve věku 15 – 17 let“ (Odbor školství a kultury MMH 2008).

Co se týče vnímání bezpečnosti za palčivé téma komplikující život, v tomto směru se vyjádřilo devět ze sta respondentů v rámci šetření Odboru sociálních věcí MMH (2009), avšak nebezpečně se v lokalitě cítí pětadvacet respondentů.

Dva respondenti označili za problém projevy rasismu v lokalitě. Tři respondenti se obávají o své děti, které se setkaly s výhrůžkami ze strany ne-Romů. Čtyři respondenti uvedli jako důvod svého pocitu nebezpečí přibývající počet nově přichozích Romů, a sice hlavně z okolních vyloučených lokalit. Ti jsou podle respondentů velmi nepřizpůsobiví, problémoví, vulgární, hluční či výslovně nebezpeční, přičemž si takovým jednáním údajně chtějí vymoci určité společenské uznání. K incidentům mezi starousedlíky a novousedlíky však dochází spíše sporadicky, a to převážně verbální, ale i fyzickou formou. Zároveň zde existují obavy z šíření drog a s tím spojenou kriminalitou (tři respondenti označili sami sebe za dlouhodobé uživatele takzvaných tvrdých drog, zejména pervitinu). Činnost policie je považována vesměs za nedostatečnou, někteří respondenti ji navíc vnímají jako represivní složku namířenou vůči nim (srov. Sociotrendy 2011: 90 - 100).

3.3 Výběr respondentů a jejich dotazování

Otázka identifikace sociálně vyloučených není méně rozporná než prostorové vymezení lokality. I když například společnost Sociotrendy (2011: 43) vnímá jako sociálně vyloučené de facto výhradně Romy v lokalitě, v rámci výzkumného plánu byl takový přístup principiálně odmítnut, neboť se ve smyslu pochopení situace ve vyloučených lokalitách považuje za přinejlepším nedostatečný. Nejen že exkludovanými mohou být a také jsou lidé bez ohledu na etnickou příslušnost, ale také v jistých lokalitách mohou spolu s nimi žít lidé sociální exkluzí převážně neohrožení, přičemž obě skupiny jsou pro pochopení světa vyloučené lokality důležité, ne-li nezbytné.

Z toho důvodu byly primárně rozeznávány dvě skupiny respondentů - obyvatelé lokality a profesionálové v ní působící. Pokud jde o první, zahrnutí do výzkumu byli jak lidé žijící v jádře vyloučené lokality, tak v jejích okrajových částech. Jelikož se ukázalo, že pro respondenty je etnická identita důležitá, jsou mezi participanty jak Romové, tak ne-Romové. Zároveň však lze najít i jiná rozdělení obyvatel lokality. Za nejdůležitější lze považovat dělení na starousedlíky a novousedlíky, dospívající a starší včetně seniorů anebo na pracující a nepracující. Zohledněno bylo také (ne)užívání drog. Dva rozhovory byly provedeny s lidmi, kteří se z lokality odstěhovali. Z profesionálů byli do výzkumu zapojeni zástupci Armády spásy, klubu Maják a místní základní školy, dále romský poradce Magistrátu města Havířov a představitelka Agentury.

Celkem bylo provedeno dvacet tři rozhovorů, kterých se zúčastnilo dvacet devět respondentů.²⁷ Autor často docházel k rodinám v lokalitě domů, kde bylo přítomno zpravidla více lidí. Korigování většího množství lidí je sice složitější, nicméně vzhledem k tomu, že rozhovory nemají pokrýt reprezentativní vzorek, ale slouží ke sběru dat, nebyl takový aspekt sběru dat shledán jako problematický, ba naopak bývalo zapojování dalších lidí vítáno. Rozhovory byly zaznamenávány na diktafon, aby byly posléze přepsány do digitální podoby.²⁸ Ve dvou případech respondenti nahrávání rozhovorů odmítli, avšak souhlasili se sepsáním poznámek na straně výzkumníka. Toto se stalo v pokročilé fázi výzkumu, kde se analytická pozornost soustředila spíše na určité detaily situace v lokalitě. Délka rozhovoru činila odhadem asi třicet minut na jednoho respondenta, s rostoucím počtem respondentů v rámci jednoho rozhovoru se většinou zkracovala.

Co se týče obsahové stránky rozhovorů, první otázky směřovaly k identifikaci respondenta. Otázky cílily na zjištění jména, věku a zaměstnání respondenta. Poté přešla řeč na respondentovo vnímání lokality; dotazován byl na spokojenost s životem v lokalitě, na případné rozdíly oproti dřívějšímu místu bydliště a na problematické aspekty místní situace, včetně témat jako dostupnost práce, zadluženost, diskriminace a rasistické útoky v lokalitě, pocity ohrožení, užívání drog, mezilidské soužití atp. Konkrétní témata byla volena s ohledem zejména na dostupnou literaturu, především zprávu Odboru sociálních věcí MMH (2009). Rozhovory byly nicméně prováděny volnou formou, jež se postupem času ukázala jako nejvhodnější ve smyslu získávání požadovaných informací. Totiž, na přímé otázky reagovali

---

²⁷ Vlastní výběr respondentů bychom mohli označit za blízký metodě sněhové koule, jelikož se po mnoha pokusech ukázalo, že není ve výzkumníkových silách zapojit do výzkumu jedince jinak než na základě předchozího představení někým z jejich blízkých. Již byla naznačena specifická úloha insiderů. Dále při zajišťování respondentů využíval výzkumník svých osobních kontaktů.

²⁸ Rozsah celkového přepisu rozhovorů činí 245 normostran.

respondenti spíše rozpačitě, kdežto na otázky velmi volně formulované odpovídali pohotově, jasně a srozumitelně s ohledem na potřeby výzkumu (srov. O'Leary 2004: 161 – 169).²⁹

V souvislosti s požadavkem na integrování etických aspektů do samotného výzkumu byla největší pozornost věnována ochraně důstojnosti a soukromí participantů. Respondenti tudíž byli před samotným rozhovorem zpraveni o cíli daného výzkumu a taktéž ujištěni o zachování jejich anonymity v co největší míře. To se pochopitelně týká primárně obyvatel lokality, neboť profesionálové hovořili z titulu své funkce, s čímž nicméně byli také srozuměni. Rovněž byli informováni, že pokud jim některá z otázek bude připadat nepříjemná, nemusí na ni odpovídat (srov. *ibid.*: 50 - 52).

Co se týče pořízených záznamů, ty slouží stejně jako jejich přepisy výhradně pro analytické účely. Vlastní záznam byl po přepsání smazán, přepisy vzhledem k zachování anonymity nejsou součástí vlastní práce. Respondenti byli ujištěni, že budou k dispozici pouze autorovi, nanejvýš budou dále poskytnuty v řízení spojeném s obhajobou diplomové práce, jíž je výzkum součástí. V textu budou dále respondenti označováni čísly, přičemž zároveň bude uváděn jejich věk, pokud byl zjištěn. Byli-li určité dodatečné informace nutné pro pochopení v textu uvedených citací respondentů, bylo jejich zveřejnění vždy poměřováno etickými kritérii (*ibid.*: 53).

3.4 Analýza dat ve výzkumu

Při analýze dat byly používány postupy příslušné zakotvené teorii, které byly také z tohoto důvodu detailně přiblíženy v předchozí části práce a které tak nebudeme opakovat a zaměříme se na popis vlastní analýzy. Ta probíhala dvojitým způsobem. Každý rozhovor byl po jeho přepsání vytištěn a analyzován ručně s využíváním okrajů pro poznámky. Nato byla tato procedura zopakována v počítačovém programu Atlas.ti, speciálně navrženým pro analýzu kvalitativních dat a jejich vizualizaci. Ruční analýza byla zpravidla otevřenější a volnější, při kódování na počítači byl více kladen důraz na zohledňování již vytvořených konceptů.

Značná část konceptů, asi 60 z celkových více než 120, byla identifikována již v prvních dvou rozhovorech, jež byly provedeny s obyvateli lokality za využití techniky mikroanalýzy,

---

²⁹ Takové otázky mohly mít například tuto podobu: Mohl byste mi říci, jak se vám tady žije? Napadají vás nějaké zásadní rozdíly mezi touto lokalitou a místem, kde jste žila předtím? Cítíte se tady bezpečně? Stali jste se někdy obětí trestného činu, anebo někdo z vašich blízkých? Během výzkumu zůstaly otázky tohoto typu převážně zachovány, ale současně byli pozdější účastníci výzkumu místy konfrontováni s předchozími zjištěními, např.: Podle některých lidí jsou v lokalitě velkým problémem drogy. Máte taky ten pocit?

v níž je detailně analyzována řádka po řádce přepisu. V průběhu výzkumu se společně s mapováním situace a vytvářením teorie detailnost analýzy snižovala, respektive precizovala ve smyslu soustředění se na rozvoj významných konceptů a identifikaci centrální kategorie.

Tomuto vývoji odpovídalo také pojetí mem psaných výhradně v Atlasu.ti. Celkem vzniklo pětadvacet výzkumných zpráv, jejichž obsah byl strukturován podle jednotlivých konceptů významných v příslušném rozhovoru. Ke každému rozhovoru tak bylo napsáno jedno memo, přičemž ty zbývající dvě byla vytvořena po prvním rozhovoru pro sumarizaci poznatků a přibližně v polovině výzkumu, kdy bylo vyhrazeno pro účely integrace dosavadních konceptů a vztahů mezi nimi.

V tomto ohledu byly sestrojeny grafy, jejichž funkce spočívala zejména v naznačení vztahů mezi koncepty, ale také v produkci nových myšlenek a náhledů na analýzu dat (Strauss a Corbin 2008: 117 – 142). Ostatně například Konopásek (2005: 91 – 92) explicitně zpochybňuje roli tohoto programu coby pouhého přístroje k systematizaci dat a jejich vizualizaci, ale spíše jej chápe jako jistého prostředníka s analytickým rozměrem.

Teoretické saturace bylo v podstatě dosaženo již s osmnáctým rozhovorem, kdy se vytvářená teorie zdála být dostatečně rozvinutá z hlediska jak konceptů, tak vztahů mezi nimi. Přesto byly další vykonány, aby byl tento předpoklad ověřen a aby byly případně respondenty uvedeny další životní zkušenosti relevantní pro prezentaci i kvalitu teorie.

Teorie bezpečnosti sociálně vyloučené lokality

Tato kapitola shrnuje vlastní zjištění realizovaného výzkumu a integruje je do teorie bezpečnosti sociálně vyloučené lokality, jež představuje odpověď na položenou výzkumnou otázku. Zjištění, jak lidé ve vyloučené lokalitě vnímají otázku bezpečnosti, nám pomůže pochopit zdejší bezpečnostní situaci, což vzhledem k obecnému chápání konceptu bezpečnosti v bezpečnostních studiích znamená především identifikovat určité hrozby a rizika přítomné v lokalitě. S prostým zaznamenáním a analýzou hrozeb a rizik se ovšem v případě svébytné teorie bezpečnosti vyloučené lokality nemůžeme spokojit, a proto bude nejen naznačeno, z čeho konkrétní hrozby vyplývají, ale také ozřejmáno, jaké existují strategie ve smyslu zajišťování bezpečnosti.

Teorii bezpečnosti konstruujeme s ohledem na tradiční vymezení bezpečnosti v bezpečnostních studiích, které definujeme jako „stav, kdy jsou na nejnižší možnou míru eliminovány hrozby pro objekt a jeho zájmy a tento objekt je k eliminaci stávajících a potenciálních hrozeb efektivně vybaven a ochoten při ní spolupracovat“ (Mareš 2002: 13). Ačkoli tato definice zohledňuje spíše roli státu či mezinárodní organizace, podstatné je, že koresponduje s výše uvedeným, v datech zakotveným pojetím, ve kterém figurují jak hrozby, tak určité způsoby ochrany před nimi ve smyslu snižování míry jejich rizik.

Pojem hrozba odkazuje z hlediska terminologie bezpečnostních studií k fenoménům, které mohou anebo chtějí poškodit určitou hodnotu. Vzhledem k tomu, že se pohybujeme na substátní rovině bezpečnosti a že naším referenčním objektem jsou primárně jednotlivci pohybující se ve vyloučené lokalitě, za základní hodnoty lze v tomto ohledu považovat lidskou důstojnost, zdraví a životy jednotlivců, případně určité zájmy na materiální zaopatření jedinců anebo jejich rodin, neboť významně ovlivňují kvalitu života obyvatel vyloučených lokalit. Sekundárně však můžeme vztahovat níže uvedené hrozby také ke státu jako referenčnímu objektu, jelikož ten je odpovědný za zajišťování bezpečnosti svých občanů, přičemž neplnění této povinnosti by mohlo hypoteticky vyústit až v samotné zpochybnění jeho legitimacy.

Jako centrální kategorie teorie byl zvolen koncept kultury vyloučené lokality, jelikož je jako jediný schopný postihnout oba výše uvedené komponenty, které každá bezpečnostní teorie musí nezbytně obsahovat. Jako takové je kultuře vyloučené lokality přičítána nejvyšší vysvětlující hodnota v rámci dané problematiky, což nicméně neznamená, že by byla s to zohlednit veškeré aspekty bezpečnostní situace v lokalitě. V tomto případě vystupují nejzřetelněji bezpečnostní hrozby pocházející zvenčí lokality – především rasistické útoky na

obyvatele lokality -, jimž lze kauzální efekt ve smyslu existence kultury vyloučené lokality jako nezávislé proměnné připisovat jen velmi rozporně. Vzhledem k četným omezením daného výzkumu proto omezujeme teorii bezpečnosti na identifikované hrozby uvnitř lokality, jimž ostatně respondenti přikládali největší váhu.

Kultura vyloučené lokality může působit na výskyt hrozeb přímo, ale také nepřímo. Jednou z jejích vlastností je koncept násilí jako řešení problémů, který referuje o skutečnosti, že v lokalitě bývá často při řešení konfliktů využíváno násilí, přičemž takový prostředek řešení je do značné míry obyvateli přijímaný jako součást každodenní reality. Kultura vyloučené lokality rámuje fenomény a procesy uvnitř lokality, které v jisté kombinaci přispívají ke zvyšování rizik určitých hrozeb. Názorným příkladem nepřímého vlivu kultury na hrozby je determinování způsobů trávení volného času, kdy vedle materiálního nedostatku a infrastruktury sociálních patologií hraje svou roli také kultura vyloučené lokality, jež v určitých případech slouží k legitimizaci trávení volného času způsobem, jenž je v majoritní kultuře vnímán jako sociálně patologický. Alkoholismus a užívání drog potom jako faktory přispívají k výskytu bezpečnostních hrozeb, za které jsou považovány zejména násilné konflikty, krádeže a loupeže. Součástí kultury je koncept statusu jednotlivce v lokalitě, pomocí kterého lze teoreticky určit míru rizika zvláště napadení, ale také ostatních hrozeb.

Koncept zajišťování bezpečnosti se pochopitelně ve svých vlastnostech odvíjí od přítomnosti hrozeb a rizik, avšak jednotlivé strategie zajišťování formuje do značné míry také kultura vyloučené lokality, kterou zjednodušeně pojímáme pouze jako určitý soubor specifických vzorců chování, poskytující svým nositelům jakýsi návod na život ve vyloučené lokalitě a povědomí o něm. Jelikož se teorie ve vyloučené lokalitě pohybuje na subjektivní rovině bezpečnosti, vnímání rizik je přirozeně sociálně konstruované povahy, přičemž respondentům k pochopení prostředí, ve kterém žijí, poskytuje vodítka právě sdílená kultura vyloučené lokality. To platí jak pro zajišťování bezpečnosti policií, tak pro zajišťování bezpečnosti svépomocí, třebaže míra sdílení se samozřejmě obecně mezi těmito typy bezpečnostních aktérů liší.³⁰ Aktéři volí takové strategie, které považují za nejefektivnější optikou eliminace rizika. Jak ovšem bude ukázáno vzápětí, efektivita je sporný koncept, kdy stejné strategie mohou sice v krátkodobém horizontu přispět ke svému účelu, ale z dlouhodobého hlediska naopak přispívají ke zhoršování bezpečnostní situace.

---

³⁰ Kulturu vyloučené lokality chápeme jako nezávislou na svých nositelích, kteří jsou do ní socializováni anebo se na ni adaptují v různé míře. To platí jak pro obyvatele lokality, tak pro ty, kdo s nimi přicházejí do styku. Mluvíme-li o souboru vzorců chování, současně s tím máme na mysli také soubor představ o takových vzorcích, které samy o sobě – ve formě očekávání – strukturují takové chování.

Primárním definičním znakem teorie jsou kauzální vztahy mezi jednotlivými koncepty. Gros teorie bezpečnosti sociálně vyloučené lokality tak tvoří vztahy mezi centrální kategorií kultury vyloučené lokality a hrozbami ve vyloučené lokalitě a zajišťováním bezpečnosti, které byly naznačeny výše. Zároveň však níže prezentovaná teorie obsahuje množství dalších více či méně signifikantních vztahů mezi jednotlivými koncepty, jež jsou pro danou teorii rovněž podstatné, byť spíše sekundárně.³¹

Pokud bychom měli výše uvedené shrnout, za centrální kategorii považujeme kulturu vyloučené lokality, vzniklou v důsledku materiálního nedostatku, do které se jedinci socializují anebo se na ni adaptují. Nedostatek společně s infrastrukturou sociálních patologií označujeme za hlavní kontextuální podmínky, tvarující situaci v lokalitě. Kultura samotná se vyznačuje násilím jako způsobem řešení problémů, což implikuje, že jednotlivci v ní se budou spíše potýkat s násilím v rámci případných konfliktů, statutem jednotlivce v lokalitě, kterým lze určit míru rizika ohrožení, a v neposlední řadě trávením volného času, jež je prizmatem majoritní kultury vnímáno jako sociálně patologické, zatímco v lokalitě bývá spíše považováno za zábavu, a které za jistých okolností zvyšuje bezpečnostní rizika v lokalitě. Těmito patologiemi jsou zejména alkoholismus, užívání omamných látek a hraní výherních automatů. Podle respondentů je nejpalčivějším problémem lokality užívání drog, které v jistých případech vede ke krádežím a loupežím jako prostředkům opatřování si finančních prostředků pro uspokojování své závislosti, ovšem ohrožení pociťují také v rámci prostého soužití v lokalitě, definovaného konfliktními mezilidskými vztahy. Na tyto hrozby potom lidé v lokalitě reagují zajišťováním bezpečnosti, při kterém je zohledněna kultura vyloučené lokality coby vodítko pomáhající určit efektivitu možných strategií. Podrobněji budeme analyzovat jednotlivé koncepty v jednotlivých podkapitolách.

Struktura této kapitoly odpovídá formulovanému základu bezpečnostní teorie. V první kapitole bude analyzována kultura vyloučené lokality, včetně konceptů materiálního nedostatku a infrastruktury sociálních patologií. Zároveň bude diskutován význam etnicity v kultuře vyloučené lokality. Druhá kapitola je věnována hrozbám ve vyloučené lokalitě, přičemž se zaměříme především na zmíněnou trajektorii vedoucí od sociálních patologií k společensky nežádoucímu jednání. Nakonec budou analyzovány strategie zajišťování bezpečnosti, které primárně dělíme na zajišťování policií a svépomocí. Tyto strategie mohou být velmi různorodé, od sbírání injekčních stříkaček přes omezení pohybu v lokalitě až po jisté aktivity orientované na dlouhodobou prevenci.

---

³¹ Například, že trávení volného času mládeže poflakováním na ulici přispívá k riziku užívání drog.

3.5 Kultura vyloučené lokality

Kultura je jedním ze stěžejních konceptů sociálních věd, neboť je vzhledem ke své abstraktnosti schopný postihnout široké spektrum lidských aktivit a jejich významů (Petrušek 2004, Soukup 2011). Také v případě kultury vyloučené lokality se jedná o velmi rozsáhlou oblast, kterou s ohledem na zaměření tohoto výzkumu zužujeme na rovinu relevantní pro bezpečnostní teorii. Indikátory této kategorie nalzáme ve většině rozhovorů, identifikován byl již v prvním z nich. Respondenty byli manželé, kteří v lokalitě žili čtyři roky a zachovávali si tudíž navzdory své obeznámenosti s místními poměry jistý odstup, na jehož základě mohli srovnávat se situací v místě svého předchozího bydliště. Důraz kladli zvláště na roli výchovy a její odlišnou podobu v lokalitě:

„Než jsme si tady zvykli, tak to trvalo dlouho, protože jsme byli zvyklí bydlet na vesnici. A tady to je, jak jste se ptal, čeho se tak člověk tady bojí, tak jsme nebyli zvyklí na to, že se tady někdo bije nebo hádá .... Ani naše děcka to nikdy neviděly, a najednou když přijdou a vidí, jak se tu lidi hádají, nadávaj sprostě, tak to byl pro ně šok. Pro nás taky, ale už jsme si na to zvykli ... Máme už děti velký, ale tohleto, co se děje tady, to oni vůbec neviděli. Máme děti muzikanty, který jezdí hrát do celého světa, ale tady tohle.. s tím myslím se nesetkali nikde. Tady ta mládež, co je tady, já nevím, jak bych to řekla, oni jsou tak divně vychovaní. Takoví, že musí mít všechno, co jim rodiče koupí, a ničeho si neváží, protože se na to nenadřeli, na ty peníze. Ono by potřebovalo jít do práce a nadřít se na to, když si chceš něco koupit. Abys věděl, jak se musí člověk dřít, když si chce koupit boty za dva tisíce.“³²

Další z respondentů téma výchovy rozvíjí s ohledem na vztahy mezi rodiči a dětmi, přičemž v tomto ohledu akcentuje reprodukci kultury vyloučené lokality v rámci rodiny:

„Všechno je na rodičích. Takhle, já jsem měl v mojem tátovi oporu. Viděl jsem, že se snaží. Snaží se nám dát všechno, jo. Já jsem byl malý, třináct dvanáct, chtěl jsem něco, co stálo třeba čtyři tisíce, tak šel a dostal jsem to. Pokud oni ty děti vidí na rodičích, že nemají o ně žádný zájem, že se jim nevěnujou, tak co z nich potom vyroste. Jak oni prostě uvidí rodiče krást, chodit pít, ožralý domů, tak jaký bude? Bude se podobat svému otci, ne.“³³

Podobně vnímá situaci také respondentka, jež v průběhu studia přešla ze základní školy v lokalitě na základní školu v jiné části města a která srovnávala své spolužáky, respektive jejich obyvatelstvo takto:

---

³² Respondent 1, 44 let, respondent 2, 45 let.

³³ Respondent 9, 24 let.

„Když se podívám, tak lidi, co bydleli na Trojce, co je znám odtamtud, kamarádi a takhle, tak z nich většina jsou buď fetišci, nebo huliči, nebo pracujou, ale mají možná tak výuční list, a to byli ještě fakt dobří, když to dali. Co se týče těch lidí z Mládežnické či z města, tak si myslím, že většina z nich je někde na vysoké, nebo mají prostě takové větší životní cíle. Jenom co já tak vím z té Trojky, tak jenom já a moje kamarádka jsme šly na vysokou. Jinak tam nikoho neznám, co by šel. Já nevím, čím to je. Asi je to tím, že ti lidé, i ti dospěli v tom věku, chodí jenom do hospod na pivo a jediná jejich povinnost je jít do práce a pak do hospody ... Mi připadá, že na té Trojce jsou lidi taková nevzdělání. Nevím, čím to je... Předtím, jak říkám, možná to bylo i tím, že tam bylo méně těch Cigámů, ale během posledních pěti let se jich tam moc nastěhovalo. Jezdí tam za těma svýma rodinama a ovládlo to tam tři čtvrtě té Trojky. Všichni z ní utíkají pryč. Plno kamarádů, co jsem tam měla jako malá, bydlí jinde.“³⁴

Specifika života v dané lokalitě přímo formulovali zejména představitelé skupiny v lokalitě profesně působících. Jistá učitelka na místní základní škole například popisuje tyto rozdíly, implikující svébytnou kulturu vyloučené lokality do jisté míry odlišné od majoritní kultury, následovně:

„My je tady něco učíme, ať se chovají nějakým způsobem, pak vyjdou ze školy a udělají tady to, o čem říkali, že to je špatné. Já jsem byla překvapená, když oni se mě ptali, že: ‚To jako i venku se tak máme chovat, jo?‘ Mě nenapadlo, že oni to berou jen v budově školy. Když to rodiče dovolí, tak se chovají úplně jinak. Venku se chovají úplně jinak ... To je tím, že to slyší doma a neví, že to není slušné. Některé ty děti ani nechodí do školky, nemají zkušenost s tím, co je norma. Protože oni vlastně můžou doma všechno, že jim dovolí i nemožné. Jeden tady řekl někomu debile, a on pak říkal, ale to přece není prosté, mně tak říkají doma... Opravdu teprve ve škole se seznamují s tím, co ve společnosti je přijatelné a co by se nemělo dělat. Takže je to opravdu tady učíme.“³⁵

Uvedené citace ilustrují určité rozdíly lokality oproti vnějšímu světu, které respondenti vnímali jako markantní. Život v lokalitě se řídí vlastními mechanismy, má svá pravidla, normy a standardy chování jakož i hodnoty. Kultura se reprodukuje mezigeneračně v rámci rodiny, ale adaptují se na ni také všichni ti, kdo přicházejí s jejími nositeli do styku. Pochopitelně, jak již bylo řečeno, kultura vyloučené lokality představuje velmi abstraktní kategorii, a tak nepředpokládáme, že by se jí respondenti sdělující své každodenní zkušenosti

---

³⁴ Respondent 27, 21 let.

³⁵ Respondent 15, 56 let.

explicitně zabývali. Pakliže tedy chceme situaci ve vyloučené lokalitě pochopit lépe, je třeba ji číst skrze méně abstraktní vlastnosti, potažmo dimenze této kategorie.

Kulturu vyloučené lokality vymezujeme v podstatě jako synonymní kultuře materiálního nedostatku, neboť je to právě chudoba, která ji vytváří. Z toho důvodu považujeme za vhodné začít právě u tohoto konceptu, načež přemístíme pozornost na sociálně patologický způsob trávení volného času v lokalitě a na infrastrukturu sociálního vyloučení coby faktoru, jenž přispívá jak k výskytu sociálních patologií, tak k prohloubení materiálního nedostatku obyvatel lokality.

3.5.1 Materiální nedostatek

V celé lokalitě je pociťovaný materiální nedostatek, ať už přímo, anebo nepřímo. Materiální nedostatek tedy představuje hlavní kontextuální podmínku života v lokalitě, a tak zapříčiňuje nejen vznik a udržování kultury vyloučené lokality, ale rovněž formuje další fenomény v lokalitě a jejich vnímání.

Z čeho materiální nedostatek vyplývá?³⁶ V první řadě to je nezaměstnanost, jež je způsobena zejména absencí pracovních příležitostí, nedostačující úrovní dosaženého vzdělání a poté diskriminací na základě etnicity, pohlaví či věku. Vedle těchto strukturálních či společenských podmínek se ovšem můžeme setkat s důvody nezaměstnanosti také na individuální úrovni. Někteří z respondentů, ti zaměstnaní, zdůrazňovali, že práce je, jenom někteří si ji buďto neumějí najít, anebo ji hledat nechtějí.³⁷ Materiální nedostatek se ovšem může spojívat také se zaměstnaností, avšak s nedostatečným příjmem z hlediska uspokojování základních potřeb. Příkladem budiž jistý bývalý asistent prevence kriminality městské policie, jehož příjem nedovoloval pokrýt ani výši nájemného. Nedostatek však může také souviset s nízkou finanční gramotností některých obyvatel lokality. V neposlední řadě pak může být nedostatek zapříčiněn uspokojováním různých závislostí, ať už se jedná o alkoholismus, narkomanií či gamblerství.

Na materiální nedostatek lze reagovat nejrůznějšími způsoby. Pakliže pomineme varianty, jako je hledání si lepší práce, tak je to práce na černo, kombinovaná s pobíráním sociálních dávek či podporou v nezaměstnanosti. Dále to je specifické sběračství, v lokalitě údajně velmi rozšířené. Nejčastěji se „chodí na železo“, což ne vždy může být v souladu se

---

³⁶ Jedná se o sumarizaci argumentů, které se vyskytly napříč všemi rozhovory.

³⁷ Jistý respondent v druhém případě uvedl alternativu v podobě prodeje drog, která umožňuje dealerovi zajistit dostatečný příjem.

zákonem, ale zpracovává se prakticky veškerý odpad. Získávání prostředků může probíhat také privátním obchodováním mezi obyvateli lokality, včetně zboží směny. Specifickou kategorií zde zastává zadlužování, také údajně v lokalitě velmi časté, které může být nejen důsledkem nedostatku, ale zároveň jeho příčinou. Půjčit si může člověk jednak od legálních nebankovních poskytovatelů půjček, jednak od obyvatel lokality, včetně lichvářů. Důvody k zadlužení jsou také velmi rozmanité; respondenti zmiňují jak závislosti na drogách či hracích automatech, ovšem výjimkou není ani zařízení domácnosti či uspokojování základních životních potřeb. Poslední prostředky obživy řadíme do oblasti ilegální, která zahrnuje především krádeže, loupeže a obchodování s drogami.

Vztah materiálního nedostatku a kultury vyloučené lokality lze ovšem vnímat oboustranně. Adaptováním se na chudobu přijímá jedinec určité vzorce chování, které mu umožňují obstát v dané situaci, avšak současně mohou bránit jeho začlenění do majoritní společnosti, protože v ní mohou být charakterizovány buďto jako trestné, anebo sociálně patologické anebo obojí. Tento efekt se přirozeně posiluje v rámci mezigenerační kulturní reprodukce prostřednictvím socializace.

3.5.2 Sociálně patologické trávení volného času

Materiální nedostatek je doprovázen výskytem sociálních patologií. Sociální patologie vnímáme jako související s jistým způsobem trávení volného času v lokalitě, který napomáhá vzniku společensky nežádoucího jednání, a toto pojetí odpovídá jedné z vlastností konceptu kultury vyloučené lokality. V rámci kultury vyloučené lokality bývá takové trávení volného času do jisté míry legitimizováno coby zábava, třebaže respondenti na něj nahlízejí negativně a vyjadřují se pro jeho regulaci.³⁸ Společně s tím budeme diskutovat koncept infrastruktury sociálních patologií, neboť se značně tematicky překrývají.

Trávení volného času lze schematicky rozdělit na čas trávený mimo lokalitu a uvnitř lokality. Do množství volného času stráveného v lokalitě se zpravidla promítá úroveň materiálního nedostatku. Totiž, je-li materiální nedostatek zapříčiněn absencí zaměstnání, má jedinec k dispozici množství volného času, jehož smysluplné trávení je však do jisté míry podmíněno právě jistým materiálním dostatkem. Totéž v podstatě platí v případě studujících jedinců s nezaměstnanými rodiči. Materiální nedostatek tak působí na situaci v lokalitě hned dvakrát, přičemž má zásadní podíl na vzniku fenoménu, kteří respondenti pojmenovali jako

---

³⁸ Jistý respondent to vyjádřil jednoznačně: „*Já bych to pozavíral*“ (respondent 13, 24 let.)

poflakování se a který je spatřován jako faktor přispívající ke společensky nežádoucímu jednání.³⁹

Za sociální patologie označujeme alkoholismus, užívání omamných látek a gamblerství, v lokalitě údajně značně rozšířené. Jak konzumace alkoholu a užívání omamných látek, tak gamblerství jsou v tomto ohledu vnímány jako zábava, která však může mít své negativní důsledky z bezpečnostního hlediska.⁴⁰ S mírou konzumace alkoholu stoupá pravděpodobnost vzniku konfliktu a jeho násilného řešení. Užívání omamných látek způsobuje závislost, jejíž uspokojování může vyústit až v krádeže a loupeže jakožto prostředky zajišťování finančních prostředků. Gamblerství postihuje jedince a jejich rodiny zejména ve smyslu prohlubování materiálního nedostatku. Známý jsou ovšem případy, kdy se gambler rozhodl pro sebevraždu, jak poznamenává respondent mající zkušenosti jak s hraním automatů, tak s užíváním omamných látek:

„Víš, co ti řeknu, dnes je víc návykové jít si někam zahrát. To je pro mě víc návykové. Někteří to hrajou z koničku. Řeknou ti to tak, ale je to úplně jinak. Kamarád se kvůli tomu oběsil, dvacet šest roků, protože prohrál všechny peníze. Tady v lokalitě to byl strejda mé přítelkyně, malý syn ho našel na záchodě. Vše to bylo kvůli tomu, že prohrával ty výplaty. Myslím si, že by k tomu nějak měly zakročit. Je toho moc. Tady na Šumbarku je jich plno. Já si myslím, že Havířov není bohaté město, že na to lidi moc nemají. Něco jinšího, co ty lidi bude bavit, nevím.“⁴¹

Trávení volného času spočívající v konzumaci alkoholu, užívání omamných látek či gamblerství se týká všech společenských skupin v lokalitě, avšak zmiňováno je zejména ve vztahu k mládeži, kterou respondenti označují za nejrizikovější segment populace, a to jak ve smyslu obětí potenciálních trestných činů, tak jako jejich pachatelů:

„[T]i starší, ti jako nepáchají tady nic, ale taková ti výrostci, taková ti puhoši, třeba proběhnou po autech zaparkovaných, pokrčené plechy a tak. Vymýšlejí kraviny, prostě večer není moc dobré vycházet. Z těch starších prostě, ti nic, ti se starají o své věci, ale mladí tě

---

³⁹Tím se navíc cítí ohroženi zvláště lidé, kteří v lokalitě obecně pobývají více než jiní a kteří tak pochopitelně mají více příležitostí k tomu, aby byli takovým jednáním zasaženi. Jedná se například o ženy na mateřské dovolené či pečující o děti, ale také o seniory v důchodu.

⁴⁰Představu hraní výherních automatů jako formy zábavy potvrzuje skutečnost, že se jí účastní jak lidé finančně zajištěni, tak nezajištěni:

„Když se půjdeš teď podívat do heren, dneska jsou peníze, tak uvidíš, jak všichni hrajou. Bude to plné. Nejhorší je, že to, co vidí, děcka, tak to potom taky začnou dělat. Třeba se tady pije a... není to dobrý pro děcka. Nevím, proč to hrajou. Asi chtěj vyhrát. Asi chtěj vyhrát velký peníze. Jenomže když vyhrajou třeba desítku, tak pak ji tam naházej zpátky. Nevím proč, asi pro zábavu nebo neví co s penězma. Nedokážu se vcítit do toho člověka. Ten bohatý třeba proto, že neví co s penězma. Ten chudý chce asi vyhrát“ (respondent 13, 24 let).

⁴¹ Respondent 17, 22 let.

*třeba zastaví, jestli máš třeba dvacku, dej mi cigo a takové to jako... Vykrádají se sklepy a asi dvakrát mně auto vykradli. Jednu dobu to bylo hrozné. Třeba ráno se vzbudíš, auta jsou rozmlácené, kola odmontované, auto stojí na cihle a takové. Nevím, co se kdy stalo, ale nejen že já měla ukradené rádio, ale dalších šest aut rozflákaných, rozbitá skla, že to vypadalo jak nájezd nějaké mocné skupiny, která pobrala, co se jim líbilo, a zmizeli.*⁴²

V druhé části této kapitoly se zaměříme na infrastrukturu sociálních patologií, přičemž zůstaneme u významu hracích automatů, neboť užívání drog je obšírněji diskutováno v souvislosti s krádežemi a loupežemi níže.⁴³ Jestliže se výše uvedené výzkumy dané lokality zabývaly infrastrukturami občanské vybavenosti a volnočasových aktivit, z hlediska bezpečnosti lze identifikovat také infrastrukturu sociálních patologií. Ta se projevuje jak v umocňování materiálního nedostatku, tak v sociálně patologickém chování. Infrastruktura sociálních patologií zahrnuje nabídku jak návykových látek, tak výherních zařízení.⁴⁴ O jejím významu na život v lokalitě vypovídá tento názor na užívání omamných látek, podle kterého nabídka stimuluje poptávku:

*„Když já jsem tam vyrůstal, tak to byly hlavně lehké drogy, viš. Teď už tam spíše berou ty tvrdé a už se to s nima nese i dál. Potřebuješ víc peněz na další dávky, tak začneš krást. S těma lehkýma drogama je to pohoda. Sem tam, když někdo něco víc nabral, tak mu to třeba někdo vzal, když viděl, že ten borec prodává. Tam se nicméně stala velká věc, že se zjistilo, kdo to dělá, prodává, tak se udělala razie a už to (spotřeba tvrdých drog, pozn. autora) zase kleslo. Bylo toho míň.*⁴⁵

Dočasně se ovšem součástí infrastruktury sociálních patologií mohou stát obyvatelé lokality vystupující jako zákazníci takzvaných čórkařů neboli lidí prodávajících předměty kradené, případně nejasného původu. Pro ilustraci uvádíme případ, kdy se zapojila sama respondentka, naznačující současně určitý trend, který bude dále zasazen do širších souvislostí:

„[H]lavně ze všeho udělali hospody. Jenom na náměstí je jedna, dva, tři, čtyři, pět hospod. To jsou většinou herny, nonstopy a takhle. I když jdeme právě si sednout jen tak na

---

⁴² Respondent 10, 40 let.

⁴³ Na alkohol bylo upozorňováno prakticky v každém rozhovoru, nicméně respondenti spíše přecházeli k tématu drog. To může souviset buď s tím, že je natolik spojený s životem v lokalitě, že respondentům nepřipadá jako téma zajímavý, anebo s tím, že omamné látky považují za rizikovější.

⁴⁴ Poskytování půjček na vysoký úrok včetně lichvy by mohlo být rovněž zaraženo pod tento koncept, nicméně se od respondentů podobně jako v případě práce na černo nepodařilo získat dostatek relevantních informací. Respondent, jenž působil několik měsíců jako asistent prevence kriminality, se však údajně během výkonu své práce setkával s lichvou v rámci lokality často.

⁴⁵ Respondent 24, 22 let.

pivko, jedno nebo tak, tak všude jsou Cigáni na automatech, furt tam chodí čorkaři a ptají se tě, jestli nechceš něco koupit ... Boty, telefony, ale telefony jako víc... 'Jo, kup to, za dvě stovky úplně nový,' prostě oblbovandy. Já jsem si tam koupila bundu od nich, víc co, za čtyři kilča prostě pěkná bunda. Většinou prostě takové, vždy přijdou s jedním kusem, že potřebujou na rychlo... Tu bundu konkrétně prodávala jedna holčina, tak když dostala ty čtyři stovky, tak to hned prohrála na automatu. ⁴⁶

Rozšiřování infrastruktury sociálních patologií nemá vliv pouze na rozvoj sociálních patologií, ale také podle jistého respondenta přispívá k poklesu pracovních příležitostí v lokalitě, neboť herny tvoří svět pro sebe a nejsou tak na rozdíl od jiných služeb navázány na širší strukturu nabídky zaměstnání:

„Dívej se, čeho je tam nejvíce, tak je to množství heren. Všechno se tam ruší a místo toho jsou herny. Potom nejsou ani ty pracovní příležitosti. Jenom kolik jich máš na tom náměstí. Tam chodí hodně mladých, si něco vezmou předtím a baví se. Někdy něco vyhrajou, ale spíše ne. ⁴⁷

Infrastruktura sociálních patologií pomáhá společně s materiálním nedostatkem konstituovat kulturu vyloučené lokality a zároveň se pozitivně promítá do rozpoznávání hraní na výherních automatech jako specifické trávení volného času, jehož definicí je zábava. I když existují různé typy sociálních patologií, které tato infrastruktura zahrnuje, v určitém smyslu hrají výherní automaty, drogy i půjčování si peněz na vysoký úrok stejnou roli. Umožňují jedinci pocítit únik z nouze života v dané lokalitě, který je však krátkodobé povahy a nakonec ústí ve zhoršení oproti původnímu stavu.⁴⁸ Tento proces nadto může zahrnovat množství hrozeb, které ohrožují jedince ve vyloučené lokalitě.

Násilí, jako patrně nejvýznačnější vlastnost kultury vyloučené lokality, samo o sobě může být jednou z nich, nicméně jeho význam je v lokalitě natolik speciální, že jej konceptualizujeme odlišně.

---

⁴⁶ Respondent 27, 21 let.

⁴⁷ Respondent 24, 22 let.

⁴⁸ Infrastrukturu sociálních patologií můžeme zařadit ke konceptu průmyslu sociálního vyloučení, jenž byl identifikován v rámci jiného výzkumu zabývajícího se situací ve vyloučené lokalitě a jenž obecně odkazuje ke způsobům, kdy lze z existence sociálního vyloučení profitovat (Tošner a kol. 2010b). Na tuto skutečnost upozorňovali taky někteří respondenti, podle nichž plynou Magistrátu města Havířova z přítomnosti výherních automatů na svém území tak značné zisky, že jejich regulování není myslitelné.

3.5.3 Násilí jako způsob řešení problémů

Násilí je běžně přijímanou strategií při řešení problémů v lokalitě a často bývalo prezentováno jako jakýsi základní princip řídící zdejší mezilidské vztahy.⁴⁹ Tento koncept je vlastností kultury vyloučené lokality a jako takový zobrazuje přímý vliv kultury na výskyt hrozeb v lokalitě. Jinak řečeno, život v lokalitě implikuje vyšší míru rizika vystavení násilí, a to v jeho nejrůznějších podobách. Koncept sestává z těchto vlastností: fyzické násilí, verbální násilí a symbolické násilí.

Fyzické násilí odpovídá jak násilí vůči osobám, tak vůči věcem. Verbální násilí se projevuje slovními inzultacemi, nadávkami i vyhrožováním. Symbolické násilí představuje zbytkovou kategorii s takovými činy, které nelze přesvědčivě zařadit ani pod jeden z dříve uvedených konceptů, přičemž ty nejsou zpravidla zacíleny na dotyčného jedince jako na konkrétní individuum, ale spíše na něj jako reprezentanta určitého sociální skupiny. Ke každému z nich nyní uvedeme příklady pocházející ze zkušenosti respondentů. První případ fyzického násilí udává respondent, jenž pociťuje konfliktní soužití především prostřednictvím svých dětí:

„Tu napadli jednoho kamaráda před barákem, jak se zastal jednoho kluka. Ti Cigáni ho napadli, malí. Oni zašli pro táty a přišli čtyři fotři a zmlátili ho. Byl tak starý jak já. To nebylo ani jeho dítě, cizího se zastal. Oni my zavoláme fotry a už šli. Přišli, buchli mu a hotové.“⁵⁰

V jiném případě byl strůjcem násilí sám respondent, který bránil svou manželku před slovním napadáním:

„Stalo se to, že já jsem taky taký agresivní a žena šla domů. Též taký jeden kriminálník bílej - nebo gádžo, jak tomu říkáme -, prostě chlastal se svým synem. Ona šla tou ulicou, no a začal nadávat, ne. Já jsem šel zrovna z náměstí, a ona na mě: ‘Dívej se, jak mi škaředě nadává. ‘ Tak jsem šel, jednomu jsem dal facku.“⁵¹

---

⁴⁹ To je patrné například z toho, že i samotné povědomí o násilí může tvarovat mezilidské vztahy v tom smyslu, že kvůli strachu z napadení mohou někteří obyvatelé volit odlišné strategie při případném konfliktu. Viz odpověď na otázku, zdali se rasistické slovní útoky týkají spíše mladších anebo starších obyvatel lokality:

„No, spíš těch starších, protože mladí ví, že kdyby řvali, tak si je tady pak kluci chytanou někde. Ho potkaj, určitě ho potkaj. Spíš ti starší, jak se ožerou, tak řvou, sieg heil, Cigáni do plynu, černý huby a prostě taký věci“ (respondent 12, 20 let).

⁵⁰ Respondent 20, 39 let.

⁵¹ Respondent 7, 33 let.

O verbálním násilí respondenti často hovořili jako o každodenně zakoušené realitě, a tak zaznamenaných případů tohoto typu je obecně méně. Přesto můžeme zveřejnit následující popis soužití zaměstnankyně Armády spásy se svými sousedy, jež odpovídala na otázku ohledně vlastní zkušenosti s policií v lokalitě:

„Policie tu občas byla nebo chodí tu, ale ani ne tak kvůli úklidu, ale kvůli tomu, že se tu handrkujou, křičí a jsou tady opilí už v šest ráno, dělají neplechu, vyhrožují. Ty rodiny, co tu bydlely, si opravdu nesedly a neustále na sebe posílaly policajty, protože si navzájem vyhrožovaly zavražděním dětí a tak. Takhle, vzrušno tady je.“⁵²

Méně intenzivní případ konfliktního sousedského soužití je například tento, kdy je popisována sousedka mající údajně problémy s alkoholem a vyvolávající hádky:

„Tam dole, dennodenně je furt v lihu a má narážky na Romy, ne. Sprostě a tak. Osm hodin ráno a už je v lihu. To víte, že oni si nenechají. Ale už jsme si na to zvykli. My se nijak nezapojujeme do hádek nebo něco, ale jako ostatní lidi jsou takoví, že si nenechají nic líbit.“⁵³

Poslední z vybraných případů verbálního násilí artikulovala respondentka, stěžující si na soužití s olašskými Romy, kteří v tomto ohledu bývají považováni za nejproblematičtější:

„Ten případ, to vlastně plivali po bílém dítěti Romové, ještě shodili ho z kola, holčičku tříletou. Maminka to viděla z okna. Ten tatínek tam šel, on to neviděl, ale ta maminka, ta sousedka, řekla, že to viděla. Tak si tam šel stěžovat, že to není normální. Ještě jim řekl slušně: ‘Vždyť jde přece o to, aby si ty děcka neubližovaly, zbytečně po sobě neplivaly, nemlátily, neshazovaly se z kola a ještě k tomu násilí.’ No, a on začal, hned do všeho možného, že mu dá přes hubu, ať vypadne do pěti minut. Ty děcka stály v okně a smály se mu.“⁵⁴

Identifikovány v rámci výzkumu byly dva zjevné projevy symbolického násilí, kde obyvatelé lokality sehráli roli obětí i pachatelů.⁵⁵ V prvním případě opakovaně docházelo k házení jídlem po místních obyvatelích, což lze vnímat jako útok na jejich společenské postavení coby nižší vrstvy:

---

⁵² Respondent 18, let.

⁵³ Respondent 1, 44 let, respondent 2, 45 let.

⁵⁴ Respondent 21, 29 let.

⁵⁵ Podle jistých respondentů však lze určitou symbolickou hodnotu připisovat obecně nejružnějším projevům násilí a vandalismu, neboť jsou údajně součástí vztahů mezi starousedlíky a novousedlíky, kde si ti druzí takto vynucují společenské uznání v novém místě bydliště (respondent 25, 39 let, respondent 28).

„Bylo ale tady, že tady jezdilo auto a to házelo jídlo, po lidech, po domech. Já jsem třeba šel a hodili po mně hořčici, vajíčko a po kámošovi hambáč třeba. Smáli se a odjeli. Pro ně to byla zábava.“⁵⁶

Naopak podobného útoku se dopustili jistí obyvatelé lokality, Romové, kteří se v jedné diskotéce nedaleko lokality pokusili eliminovat riziko rasistického napadení útokem na identitu jeho potenciálních strůjců:

„Já byl v Gogu s třema Cigánama, co jsem je trošku znal, a byli tam dva skiní, jeden taký tlustý, druhý úplně suchý. Říkám: ‚Co kluci, jdeme ho tam zabít.‘ ‚Jdem.‘ ‚Potkali jsme je na hajzlu, tak jsme je dokopali fest a už jsou s náma kamarádi. Říkám: ‚Pičo, zahul si, ty zmrde.‘ ‚Já nehulím, já jsem skin.‘ ‚Mu říkám ‚Si vyber, buď si zahuliš, nebo tě dokopu.‘ ‚Suchý jak tyčka, ten tlustý: ‚Jo, zahulíme si, je jich tu fakt hodně.‘ ‚Od té doby, kamaráde, jak nás vidí, s holou hlavou a jdou do hajzlu.“⁵⁷

S aplikováním násilí, respektive obecně s ohrožením se přitom může člověk v lokalitě setkat v nejrůznějších sférách a situacích lidského soužití, a to jak v soukromí, tak na veřejnosti (dimenze konceptu). V soukromí to může být například domácí násilí, ale zaznamenán byl i případ vloupání se do bytu či násilného vstupu opilého souseda, jenž si spletl byt a vykopl dveře. Na veřejnosti pak existují různá místa, kterým je se v jistém čase vhodné vyhnout, chce-li člověk předejít vlastnímu napadení. Nebezpečnější je převážně období od jara do podzimu a večerní a noční hodiny. Co se týče prostorové diferenciacie lokality, za rizikovější byly označeny parky, hřiště, lavičky či schodiště, tj. místa, kde se scházejí party dospívajících. Konkrétně pak byla jmenována dvě místa, a sice podnik Bivoj a oblast zvaná Na Dolině.

Název Bivoj označuje několik provozoven v rámci jedné budovy, a sice především restaurační zařízení a diskotéku, kde se konají romské zábavy. Obecně bývá Bivoj rozpoznáván jako místo, kde se scházejí Romové a kde často o víkendech dochází k rušení nočního klidu a dalším formám zákon porušujícího jednání, včetně násilných potyček mezi hosty i kolemjdoucími:

„Bylo to v hospodě, jsem tam byl s chlapama. Jeden, co se tady právě nastěhoval, tak se opil a dělal frajírka nebo toto. No a mě to naštvalo, tak jsem šel a dal jsem mu... na holou, jak se říká. Házel poháry od piva a takhle no, v tom Bivoji ... Ve většině se tam lidi poperou, tak vždycky je tam nějaký vyhazovač a ten to pak potom uklidní.“⁵⁸

---

⁵⁶ Respondent 12, 20 let.

⁵⁷ Respondent 11, 25 let.

⁵⁸ Respondent 22, 18 let.

Bivoj jako místo společenského života je pochopitelně svědkem častějšího výskytu násilí. Ačkoli k násilným potyčkám zde dochází de facto pravidelně, některé z nich mohou být výslovně náhodného charakteru:

„To my jsme se modlili za to, ať spadne ten Bivoj, ať to zavřou už, aby tam nikdo nechodil. Ale sestra bydlí hned naproti tomu, tak ona prožívala celou noc tím, protože než jí vyměnili okna, ona měla takový starý okna, to bylo všechno slyšet, a když se někdo pral nebo když se lidi prali, tak to bylo... Nám se to stalo taky, že nám naložili kluka do auta a odvezli ho a chtěli ho zabít. On tam jenom šel, protože hraje, a tam hrála nějaká kapela, kterou on zná, tak tam šel za nima a venku ho naložili do auta a odvezli ho. Zbili ho a odvezli ho. On chodil s holkou, která měla zavřenýho kluka, ale on to nevěděl. Tak jak sem přijde nový, tak ho nikdo nezná a on taky nikoho nezná. A on přišel z kriminálu a chytil ho zrovna před tím Bivojem.“⁵⁹

Pojem Na Dolině odkazuje k cestě garážovým komplexem vedoucím k panelovému sídlišti, které vzhledem ke své neosvětlenosti a mnoha možnostem úkrytu skýtá ideální místo pro loupežná přepadení, jak dokládá zprostředkovaná zkušenost jisté respondentky:

„[K]amarádku přepadli, no. Tady za garážema, jak se jde tou houpačkou směrem na sídliště. Tam nejsou světla, no, to tam je takový tmavý chodník mezi... za garážema. Se vracela s kamarádem z náměstí. Prostě byli jsme na pivu, něco jsme slavili, nevím. No a my jsme se rozdělili. Já jsem šla dolů po cestě, a taky jsem se otáčela, protože to... byl to takový kritický večer. No a ona šla s kamarádem domů, ještě že nešla sama, a tam na ně skočili asi čtyři kluci, ať jim dají prachy. Nevím, jestli též už něco měli, nebo jestli tady čichají, nebo co tady berou, ale byli vyloženě něčím naklepaní, agresivní a toho kluka zmlátili. Zkopali ho tam. Ona teda, aspoň mi tvrdila, že jim dala stovku, ať je nechají být, a tak oni je nechali být.“⁶⁰

3.5.4 Status jednotlivce v lokalitě

Status jednotlivce v lokalitě, další vlastnost kultury vyloučené lokality, chápeme ve smyslu míry rizika ohrožení ve vyloučené lokalitě. I když samozřejmě nikdo v lokalitě nemůže eliminovat riziko zcela, stále tady jsou určité faktory, pomocí kterých lze teoreticky riziko určit.

---

⁵⁹ Respondent 2, 45 let.

⁶⁰ Respondent 10, 40 let.

V první řadě je to vlastnost fyzické kondice. Pokud je člověk „boučač“, tak má „respekt“. Lidé se ho bojí, tudíž se případnému konfliktu s ním vyhýbají. Také znát se s boučačem samo o sobě implikuje menší riziko konfrontace, což odkazuje k důležitému konceptu, principu, jímž se řídí život v lokalitě. Koncept kolektivizace jednání je důležitý pro kulturu vyloučené lokality, a tak se podílí také na určení rizika případných postihů. Velmi názorně to charakterizuje jeden z respondentů:

„Připadá mi to tu jak ghetto. Ty ublížíš mě, já ublížím tobě. Tak to tady je. Tady máš party, máš prostě hodně part. A takhle to funguje: Třeba já zbiju jednoho z party, tak na mě přijde celá parta, ale zase moje parta se zase zapojí do toho a bude boj, bitka bude,“ a co se týče bitek v lokalitě, jedná se „úplně hromadný bitky. Jak tady vidím bitku, tak to je tolik lidí, že nevíš, že tady tolik lidí bydlí. Ani si nedovedeš představit, kolik lidí tu bydlí. Normálně za ním zajdou domů třeba řeknou: ‚Pojd’ ven, jsi chlap, tak pojd’ ven. ‘ Ale víš co, kdyby šli aspoň s rukama, tyčky.... kdyby šli s rukama, tak jo, já bych taky šel ven, pojd’te, dostanu, ale sundám aspoň dva. Ale zas s tyčkama, že by mě zmlátili s tyčkama...“⁶¹

Někteří respondenti vnímají tendenci ke kolektivizaci jednání na základě konfliktů vyvstávajících v rámci soužití dětí:

„Oni jsou takoví už, že i malí, pětiletí, co je potkávám tady na hřišti, tak nejen že je sprosté, jako to vůbec, ale už se aji chová tak jako, že jim to tady patří. Nemůže jít do obchodu večer, jak se setmí, to už hned po něm začnou vyskakovat. Oni tady jsou do noci, ti hajzli. Bezdůvodně. Když je sám, tak si netroufnou. Ale když jich je více, a oni většinou chodí v kupě, tak bezdůvodně, no. Oni chodí většinou v kupě, nechodí sami.“⁶²

Jiný případ, kde k demonstraci kolektivizace jednání slouží událost s dětmi jako aktéry, potom popisuje pracovnice Armády spásy:

„[D]ostali jsme tu sponzorský dar, tyčinky, které jsme rozdávali dětem, a dostali jsme jich celkem dost. Tak jsme je dali dětem, co odcházeli domů. Nějak se to dozvěděli, nevím jak. Asi si to řekli. Potom jsme tu měli hordu dětí, které tu dva roky třeba nebyly. Pak jsme tu měli asi padesát dětí za dveřma a řekli jsme jim ne, že paušálně tady nic takového nerozdáváme, tak to došlo do takového stádia, kdy vzaly pisek a házely ho do oken, zvonily na zvonek, takže to byl hodně náročný týden.“⁶³

Kolektivizace jednání se ovšem nemusí týkat pouze kamarádských vztahů, ale také rodinné spřízněnosti. Rodina má tak v bezpečnostním ohledu podobný význam jako výše

---

⁶¹ Respondent 12, 20 let.

⁶² Respondent 19, 31 let, respondent 20, 39 let.

⁶³ Respondent 18.

uvedené, kdy početnost rodinných příslušníků, schopných v případě potřeby zasáhnout, je další statusovou vlastností:

„[T]řeba některý lidi mají respekt, že je tady sám a ten člověk není bouchač, ale má velkou rodinu. To je taky respekt. Taky má z něho člověk respekt, protože řekne si, já tě zbiju, a pak přijde tvoje celá rodina.“⁶⁴

Jinak řečeno, riziko ohrožení jednotlivými hrozbami podléhá charakteristikám jednotlivce, které souhrnně nazýváme statusem jednotlivce v lokalitě. Tento status determinuje riziko jednotlivců na základě jeho jak vlastní fyzické kondice, tak sumy známostí, ať už party, nebo rodiny, což dohromady tvoří jakýsi vektor síly, přičemž lze předpokládat, že do jisté míry platí, že čím větší síla, tím menší riziko napadení. Totiž, kdo je "bouchač", je v početné partě a má početnou rodinu, má menší šanci, že bude napaden, ačkoli ani toto nemusí platit bezvýhradně a neomezeně:

„Nemůžeš čekat, co se stane. Já teďka nečekám, co se stane. Taky si dávám pozor. Bratrance, on šel, nikomu nic nedělal, a píchl do něj někdo můž a ten kluk utekl. Třeba moji mamku tady v Koruně teď chtěl zabít jeden, to může být tak tři měsíce zpátky. Tady v Koruně, měl zbraň u sebe, normálně pistol. Byl na fetu, viš, a prostě chtěl ji zabít. Sám, ale nechtěl spíš mámu, ale mého malého brácha. Někdo hodil petardu a on si myslel, že to byl můj brácha. Je mu tak dvacet pět, normální kluk, žádný nácek. On už tady kolikrát, třeba i tady po cestě šel s bejzolkou.“⁶⁵

3.5.5 Romská kultura versus kultura materiálního nedostatku

„Oni si ale zas musí uvědomit, že já nenadávám na ně, jo. Když někoho nařknu, že je Cigán, tak je to prostě kretén, co se neumí chovat. Já nepohlížím na nikoho tmavšího, že je Cigán, jo. Kdo se chová slušně, tak se s ním bavím rovno-něco. Nepohlížím na něj, že je něco miň, ale na ty kretény, co dělaj bordel a hážou vajgle nebo neumí vychovávat děcka...“⁶⁶

Tuto kapitolu uvozuje výňatek z rozhovoru, který vystihuje vnímání situace v lokalitě na straně majoritní, tj. ne-romské společnosti. V rámci rozhovorů bylo běžné se setkat s paušalizujícími výroky, podle kterých Romové či Cigáni narušují soužití svou hlučností, nepořádností a obecně společensky nežádoucím jednáním, jako je vyvolávání potyček, krádeží či loupení. Neméně často ovšem byl prakticky každý respondent zastávající tento

---

⁶⁴ Respondent 12, 20 let.

⁶⁵ Respondent 12, 20 let.

⁶⁶ Respondent 21, 29 let.

názor schopný jmenovat několik příkladů, kdy výše uvedené neplatí, respektive uvést řadu výjimek, které zevšeobecňující tvrzení zpochybňují.⁶⁷ Při explicitním upozornění na tuto zjevnou logickou inkonsistenci zpravidla respondenti reagovali tím, že to se týká pouze mála, kdežto většina této charakteristice odpovídá.

Ať tak či onak, v datech nebyl v podstatě identifikován případ, kdy by bylo možné něco přesvědčivě označit za romské specifikum, co se týče relevance z hlediska této teorie bezpečnosti. Naopak, mnozí respondenti tuto skutečnost reflektovali a odmítali etnický klíč pro pochopení situace v lokalitě. Názorně to demonstruje následující výpověď respondenta, který se do zkoumané oblasti nedávno přistěhoval z města poblíž Havířova a který odpovídá na otázku ohledně kvality života a bydlení v lokalitě:

„Já bych sem za jiných okolností nešel. Z finančních důvodů, když se naskytla ta možnost, tak jsem ji využil. Ale kdybych si měl být kupovat do vlastnictví, tak to určitě ne. Tam nejsou ani samí Romové, ale lidi, co mají nějaký sociální problém. Když si vezmeš ty sousedy, jednoho po druhém, co je znám, tak vidím, že to není úplně normální, pohodový život, když tam žije chlap sám, co chlastá a je na sociálce, v druhém žije chlap, který je taky sám, mezi nima jedna ženská, co se stěhuje mezi nimi pořád, a takových případů je tam takových pět šest různých... Já to teďka vůbec nechci rozdělovat jako Cigán nebo bílý... Tak se mi ale ukazuje, že tady ty lidi asi jsou z nějakých důvodů, že dejme tomu do města nejdou, protože třeba ve městě je to dražší nebo tak. Mně to osobně začíná připadat, že nějaké to rozdělení tu je. Více zastoupených lidí, kteří mají nějaký problém. Jednomu sousedovi už tam třeba vypli elektřinu, neplatí, že. A kolik to čeká dalších, to nevíme. Někáká sociální... prostě chudoba tam asi bude.“⁶⁸

Stejně jako autor předchozí citace vylučujeme vysvětlování bezpečnostní situace ve vyloučené lokalitě, založené na etnickém, respektive etnokulturním základě, a místo toho v teorii upřednostňujeme vysvětlení socioekonomické. Za samotným vznikem a utvářením vyloučené lokality stojí faktor materiálního nedostatku, neboť lidé tímto nedostatkem

---

⁶⁷ Jako příznačnou lze uvést odpověď respondenta, reagujícího na přistěhování se Romů do lokality a jejich zvyšující se podíl v její populaci:

„Kdo, Cigáni? Protože oni rostou, mají tolik dětí každá ta rodina, že za ty roky už rostou a všichni berou ty byty kolem, aby tu byli pohromadě. Oni jsou prostě takoví. To jsou kmény indiánské, rozumíš. Oni chtějí být spolu. Nechodí do práce, tak večer spolu bubnují a tak. Chlaščkou ze středy na čtvrtek. Ty musíš do práce a oni tu normálně pijou, paráda. Zpívají, super, ne? Ne jako že se baví, ale řvou. Baví se tak, jak my se bavíme, ale my v pátek a v sobotu. Ale též jak Cigáni ... Ale taky tady budou rozdíly mezi Cigánama. Budou tu normální a ti, co dělají problémy“ (respondent 20, 39 let).

⁶⁸ Respondent 9, 31 let.

postižení využívají zdejšího cenově dostupnějšího bydlení.⁶⁹ Chudinský charakter lokality je posilován odchodem nespokojené movitější vrstvy obyvatelstva, která změny v lokalitě vidí optikou soustavného příchodu nových romských rodin do lokality, s čímž spojují vyšší výskyt chování narušujícího soužití.⁷⁰ Z toho důvodu lze hovořit o interetnickém napětí v lokalitě, třebaže přesnější by s ohledem na meritum věci bylo vnímání tohoto napětí na základě střetu dvou odlišných kultur, a sice kultury majoritní společnosti s minoritní kulturou sociálního vyloučení.

Interetnické napětí vzniká všude tam, kde se na sociálně patologické jevy či obecně na narušování soužití nazírá skrze etnická sklíčka a pomocí nich jsou tyto skutečnosti vysvětlovány a předpovídány.⁷¹ Toto napětí se zřetelně manifestuje v určitých krizových situacích, kdy „Cigán“ i „gádžo“ fungují jako primární identitární charakteristiky, pomáhající obyvatelům lokality chápat svět kolem sebe:

„No, to mi říkala zrovna sousedka včera, co tam uklízí, že se tu začínají stěhovat Cigáni, že se vlastně přistěhovali další a že jestli to tak půjde dál, tak se s nima začneme snad ještě bit. Tak to jsem si říkal, že to je špatný. To se mi moc nelíbilo, protože... ale to je tak cítit ten strach ... To (napětí, pozn. autora) je prostě oboustranné, protože oni, jak to cítí, jak jsem třeba jel autobusem jako řidič, tak ženská šla s kočárkem a já jsem projel těsně kolem ní, a ne že bych ji srazil, ale jeden Cigán hned začal na mě: ‚Ty gádžo, ‘ a tak.“⁷²

---

⁶⁹ Tento názor nalezneme jak ve výše diskutovaných materiálech, tak u naprosté většiny respondentů, kteří se do lokality přistěhovali. Zároveň je ovšem možné zmínit jeden případ údajné diskriminace:

„Asi tři měsíce jsem hledal byt, nemohl jsem najít. Dívali se na bytových správách aji na to, že jsme z romského původu. Někteří Romové neplatí byty, tak že jsou neplatiči. Pak jsme si našli tenhle byt (ve zkoumané lokalitě, pozn. autora), tak jsme to vzali, i když je to malé, a jsme rádi, že jsme sami“ (respondent 17, 22 let).

⁷⁰ V rámci výzkumu respondenti častokrát upozorňovali na množství dostupných bytů v lokalitě. Situace z hlediska jejich cenové dostupnosti je nicméně nejasná, neboť zvyšování nájemného v bytech RPG zavedené začátkem tohoto roku údajně nemělo vliv jen na zaopatřenější rodiny, jež se rozhodly pro výhodnější bydlení mimo lokalitu, ale také na sociálně slabé. Pro některé z nich se situace měla stát neúnosnou, což vyústilo v odstěhování se z lokality (srov. např. Havířovský deník 2011).

„Teď, jak ty byty tady opravili, tak asi zase nastane opačná situace. Už jsme se setkali, já dvakrát, že se mi Romové odstěhovali tento rok. Dvě rodiny, protože neplatily, no tak museli opustit, nevím jak dál teda, s těmi dluhy jak to mají, ale kvůli bydlení se musely vystěhovat. Kvůli tomu, že se ty byty opravily, tak rostly i nájem“ (respondent 15, 56 let).

Představitelka Agentury, upozorňující na skutečnost, k tomu podotýká: *„Když zvednete nájem, tak nepřítáhnete movitějších a jen dostanete ty místní do ještě větších problémů“ (respondent 29, 32 let).*

⁷¹ *„To napětí tady je. Z obou stran. Vyváděl tady feťák, kopal do aut, bílý, a už se tady nadávalo, jak přijeli policajti: Jo, bílý, toho nesbalíte, kdyby to byl černý, tak ho sbalíte. Takže prostě je to válka bílých – černých tady ... Teď jsem měla hrůzu, jak mi tu syn pod okny řval, že tam je ta černá, a myslí jako v černé mikině. A já už jak blbec z okna: ‚Ta v té černé mikině?‘ Aby to zas nevypadalo, že někomu nadáváš, že je Cigán“ (respondent 21, 29 let).*

⁷² Respondent 9, 31 let.

Zatímco ne-romští respondenti spíše tíhli k pojmání světa založeném na údajných etnických rozdílech, zajímavé je, že na jisté úrovni s tímto pracují také Romové, vnímající své etnikum heterogenněji. Romští obyvatelé lokality, neodejdou-li z ní, protestují vůči vytváření romských bloků, protože mimo jiné předpokládají, že s příchodem většího počtu lidí identifikovaných jako Romů dojde v lokalitě k prohloubení interetnického napětí, což potenciálně může v reakci nerozlišujících příslušníků majority znamenat problémy z hlediska soužití i pro ně samotné.⁷³ Obavy z diskriminace nejsou v lokalitě výjimečné, ostatně jako přímé zkušenosti s ní.⁷⁴

Vnímaná romská identita lokality může pozoruhodně vést k diskriminaci lokality jako celku. Mezi respondenty byl vyjadřován názor, podle kterého nemá smysl do lokality investovat, ať už se to týká rozšiřování infrastruktury volného času, anebo například plánované rekonstrukce náměstí v lokalitě.⁷⁵

Závěrem, ačkoli se většinou zvažuje více důvodů k odstěhování z lokality, mezi jeden z nejčastějších patří časté narušování soužití, ať už jde zejména o hlučnost či konkrétně rušení nočního klidu, nepořádek ve společných nebo venkovních prostorech, anebo méně o násilné konfrontace samotných respondentů, jejich rodinných příslušníků anebo blízkých. Tyto skutečnosti nicméně nelze přiřazovat žádné etnicky vymezené skupině, třebaže mnozí respondenti to takto vnímají, a proto je pro ně důvodem k odstěhování již pouhý fakt zvyšující se přítomnosti Romů v lokalitě.

---

⁷³ Svědectví podává například místní učitelka: „[O]ni i ti Romové se snaží, že s těmi, kteří jsou nepřizpůsobiví, tak se k nim nechťejí hlásit, kolikrát jsem měla takovou zkušenost. Jsou i proti tomu, aby se někdo takový stěhoval k nim“ (respondent 15, 56 let). Někteří přitom neprotestují jen v rámci rozhovorů, ale také ve veřejné sféře:

„Rok 2007. V té době se to tu začalo pomaličku stěhovat, nejdříve dvě rodiny, pak tři. Já si myslím, že to RPG jakoby tady chtělo udělat celou komunitu. My jsme protestovali, dávali jsme to na RPG, proč to tak dělají. Jsou tu levné byty. Všichni vědí, že je to romská oblast. To ví všichni, magistrát, hejtman, proto to tu všechno tlačí sem, z Karviné. Co tady chtějí z toho udělat, ghetto?“ (respondent 7, 33 let).

⁷⁴ Na druhou stranu byla prakticky u všech ne-romských respondentů rozšířena představa o zvýhodňování Romů v české společnosti, viz ilustrační citace z pasáže rozhovoru o materiálním:

„Oni ty peníze mají. Jako když mi někdo řekne, že bere dvacet tisíc ze sociálky a můj manžel na to dělá celý měsíc. On vlastně není s námi doma, jenom proto, aby jim to zaplatil z našich peněz. Oni sedí doma na prdeli. To nám říkali. Mohl by se věnovat raději nám. Oni prostě, to je... katastrofa. Oni nejsou sociálně slabší penězmi, ale myšlením. Oni řeknou, že se můžou vysrat na to, aby šli někam dělat za dvanáct tisíc, že raději budou na sociálkách. My, když přijdem na sociálku, tak nás vyrazí. Já to slyším od druhých, naši známí přišli o práci a nedostali ty příspěvky. Přijde tam ten, dostane všechno, a je to pravda prostě. A kde je ta diskriminace, černých nebo bílých?“ (respondent 21, 29 let).

⁷⁵ K tomu uvádíme odpověď respondenta, reagujícího na skutečnost, kdy se lze setkat s názory odmítajícími rekonstrukci náměstí v lokalitě, neboť to místní stejně zničí: „Lidi říkají, že je to škaredé, protože tam žijou Cigáni, ale to je rozbité, protože je to staré“ (respondent 13, 24 let).

3.6 Bezpečnostní hrozby ve vyloučené lokalitě

V rámci výzkumu bylo identifikováno množství hrozeb intencionální povahy, jejichž činiteli byli jak obyvatelé lokality, tak jednotlivci či skupiny do lokality dojíždějící. Rasistické útoky zvenčí, ať už se týkají pochodů takzvaných Baníkovců, anebo napadení mladistvé Roma J. H., se odvíjejí od rozpoznání romské identity a jako takové je nelze přesvědčivě vysvětlit existencí kultury vyloučené lokality. Z toho důvodu je v této teorii nelze zohlednit, a proto se zaměřuje pouze na hrozby, které vyplývají z dotyčné kultury. S tím koresponduje skutečnost, že i když tyto události měly nepochybně vliv na vnímání bezpečnosti v lokalitě, mnohem větší důraz byl kladen na hrozby pocházející zevnitř lokality.⁷⁶

Některé ze zaregistrovaných hrozeb byly respondenty prezentovány jako okrajové anebo se o nich nepodařilo získat dostatek informací, například domácí násilí, žhářství, tj. zapalování ohňů a házení zápalných lahví, a lichvu.⁷⁷ Z těchto důvodů jim nebude explicitně věnována pozornost, nýbrž se budeme soustředit na hrozby artikulované respondenty jako nejzávažnější - krádeže a loupeže spojené s užíváním drog. Sféře užívání drog se věnují následující podkapitoly, přičemž je společně s tím analyzován koncept obchodování s drogami, neboť také disponuje jistými bezpečnostními aspekty.

Jak už bylo řečeno, ohrožení násilím se týká vlastností centrální kategorie – konceptu násilí jako způsobu řešení problémů. Pokud bude alespoň na jedné straně konfliktu přítomný nositel kultury vyloučené lokality, je pravděpodobnější výskyt násilí ve smyslu jeho řešení. V případě dalších hrozeb je vliv kultury spíše nepřímý; je-li další vlastností kategorie sociálně patologické trávení volného času a to je jako takové do jisté míry mezi určitými nositeli této kultury tolerováno, vnímáme to jako faktor zvyšující riziko určitých hrozeb. Užívání drog přispívá k vyššímu výskytu krádeží a loupeží v lokalitě, neboť ty slouží jako prostředky zajišťování financí či statků potřebných pro uspokojování závislosti pachatelů.

---

⁷⁶ To může vyplývat jednak ze skutečnosti, že v současnosti se již takové akce v lokalitě nekonají, jednak z připisované větší relevance hrozeb uvnitř lokality pro každodenní život v ní.

⁷⁷ Na rovině spekulací byla několikrát zmíněna organizovaná prostituce, jež se údajně provozuje v místních podnikcích, viz:

„S prostitucí jsem se tady nesetkal, ale už jsem viděl prostě tady toho pasáka, jak naložil ty holky a jeli... Člověk to nemůže říct, jestli to byl on, nebo jestli jeli někam. To byli Romové všichni. Já třeba řeknu, že to byl právě on a že ty holky vezl tam, ale mohla to být taky rodina a mohli jet někam jinam“ (respondent 2, 53 let).

3.6.1 Užívání drog

Užívání drog je obecně v lokalitě považováno za velmi rozšířené, podle mnohých respondentů jsou drogy doslova „na každém rohu“.⁷⁸ Co se týče užívaných drog, jedná se především o marihuanu a pervitin. Ve světě vyloučené lokality se přitom můžeme setkat s různými společenskými významy, které jsou jednotlivým druhům drog přikládány. Mezi respondenty byli přítomni tací, kteří drogy odsuzovali jako celek. Přesto lze tvrdit, že negativněji je nahlíženo na pervitin, kdežto marihuana bývá do jisté míry tolerována. I když také užívání marihuany může být v důsledku abstinčních příznaků považováno za faktor narušující soužití, je to právě užívání pervitinu, jež vede člověka k ilegálnímu obstarávání si prostředků na uspokojování své závislosti.

Podle respondentů vede užívání drog absence smysluplných alternativ trávení volného času, respektive poflakování se mládeže na ulici. Je-li realitou vyloučené lokality materiální nedostatek, zásadním způsobem to ovlivňuje možnosti trávení volného času jeho obyvatel.⁷⁹ Ti jsou tak do značné míry závislí na nabídce volnočasových aktivit, respektive infrastruktuře trávení volného času v lokalitě. Ta bývá, pokud jde o její úroveň rozvinutosti, vnímána různě, ale spíše existuje shoda, že současné kapacity neodpovídají poptávce obyvatelstva lokality. Prevence užívání drog je tak spojena s rozvíjením volnočasových aktivit v lokalitě.⁸⁰

Někteří respondenti s tímto však zcela nesouhlasí a tvrdí, že primárním faktorem určujícím vlastní užívání drog je spíše výchova v rodině nežli rozvinutost infrastruktury trávení volného času:

„To je rodičma. Mě třeba rodiče za tohle bili. Nesměl jsem tohle dělat, protože to bylo špatný. Oni mi vštipili, že to je špatný, že to nesmím. Oni chtěj pro mě dobrý věci. Kdyby ty rodiče děti chytili a dali jim na prdel, tady jsou tak pyšný a rozmazlený děti, oni kdyby je

---

⁷⁸ Respondent 12, 25 let.

⁷⁹ Svůj volný čas jinak nejčastěji respondenti tráví sportováním, především fotbalem, anebo hraním na hudební nástroj v kapele, se kterou potom vystupují v místním podniku anebo cestují, a to po území celé ČR i za jeho hranicemi.

⁸⁰ Zatímco však je pro jednu skupinu respondentů rozvoj infrastruktury volnočasových aktivit záležitostí bezpečnostní prevence, druhá skupina to vnímá paradoxně jako zdroj ohrožení:

„Než ti Romové zjistili, že tady to hřiště je, tak tu bylo krásně. My jsme se tam klouzali, to bylo v pohodě všechno. Nás ani nenapadlo, že bychom řešili nějaké hádky nebo že kamenama někdo háže, že nás pošle někdo. No, během měsíce, jak na to přišli, tak konec. Teď když tam na to hřiště jdu, tak s odporem, ale ty děti tady nic jiného nemají, tak nic jiného nám nezbyde. Sepisovali jsme i petici, protože oni tady to hřiště chtějí rozšířit, tak jsme sepisovali petici, že to nechceme, protože nám by to ublížilo. Nám děcka odrostou a to hřiště tady bude pořád. Tak děti se budou pořád rodit, ale ty naše děti by se tam stejně nedostali. Oni by to jen ničilo a my bychom měli kravál pod okna a bordel“ (respondent 19, 31 let, respondent 21, 29 let).

chytli pořádně a dali je do práce... Mně bylo patnáct roků a já jsem dělal. Chtěl jsem kouřit a nekouřím. Táta říkal, dobře, já ti dovolím kouřit, ale budeš si na to vydělávat. Já jsem viděl tadyk, že třeba mámě nadává sprostě, to já bych si k rodičům nikdy nedovolil. Jaká je výchova, takový jsou děti. Jakou jim dáš výchovu, tak se k tobě budou chovat. ⁸¹

V neposlední řadě se však objevují názory, podle nichž mohou někteří z dospívajících preferovat poflakování se před nabízenými volnočasovými aktivitami, jelikož trávení volného času s vrstevníky je obecně součástí dospívání:

„Člověk se nabídku snaží dávat, ale oni radši jdou s kámošema někde si sednout a stává se i, že je někdo stáhne. Někdo se rozhoduje, že by přišel, a jiný mu řekne: „Jdeme dnes přece tam“. ⁸²

Toto nicméně nezpochybňuje výše řečené, protože o nabídku volnočasových aktivit je přesto v lokalitě velký zájem, který příslušná infrastruktura v současné době není s to pokrýt a kterou tak lze definovat jako další kontextuální podmínku sociálních patologií. Podobně lze do jisté míry vnímat zmiňovanou tendenci ke kolektivizaci jednání jako obecnou charakteristiku soužití v lokalitě. Přihlížíme-li k tomu, patrně nepřekvapí, že samotné první zkušenosti s užíváním drog probíhají v rámci part. Okruh kamarádů je v období dospívání velmi důležitý a jako takový jej můžeme považovat za další z faktorů ovlivňující užívání drog. Někteří respondenti se výjimečně setkali s přímým nátlakem při odmítání konzumace drog ostatními členy své party:

„Dívej se, oni ti řeknou, když nehulíš, tak oni ti řeknou, more, co trháš partu, když všichni tak všichni, ne? Oni třeba ti to dávaj až k puse, zapalujou. Některý kluci to dělaj tady, že až násilím. ⁸³

Nátlak však může být také nepřímý, kdy abstinující uživatel nabývá pocitu nepatřičnosti:

„Bylo to takové, že prostě jeden to nabídl. Jeden to zkusil, ten to řekl druhému a už to jelo, už to zkusil každý a pak jsme se třeba potkali všichni nafetování. Pak jsme třeba kutili pátky, soboty spolu, všechno. Tak určitě to bylo asi takhle, protože všichni byli zfetováni a já jsem se cítil jak blbec, že prostě byli úplně jiní na tom. Taky nemůžu říct o sobě, že jsem to měl každý den, že. ⁸⁴

Pocit spřízněnosti se svou partou může být u člověka tak velký, že ve své snaze se jí přiblížit je schopen obětovat ostatní své zájmy i dobré rodinné vztahy:

---

⁸¹ Respondent 13, 24 let.

⁸² Respondent 15, 56 let.

⁸³ Respondent 12, 20 let.

⁸⁴ Respondent 17, 22 let.

„Já jsem se ve třinácti seznámila, přestože jsem chodila na Mládežku, s bandou z Trojky. Tak ti mě naučili kouřit, ve třinácti jsem byla poprvé opilá, zkoušela jsem trávu v takhle mladém věku a prostě jsem se s nima jen flákala. Trénovala jsem aerobic, byla jsem mistryně České republiky, a jak jsem byla s nima, tak jsem začala bulat tréninky, školu. Šlo to se mnou z kopce. Potom jsem vlastně nastoupila na střední do Ostravy, takže to mě taky od nich dostalo trošku, ale v těch čtrnácti už tam byly nějaké experimenty s drogami. Na té střední jsem si začala uvědomovat, že to není dobré. I ten aerobic mi začal chybět, ale dělala jsem víceméně psí kusy. Já jsem - normálně ti to tady tak řeknu, je to minulost, víš co -, já jsem babičce vzala kartu bankomatní a vybrala jsem patnáct tisíc. Celou tu bandu z Trojky jsem jen zvala, kupovala jim věci, jo. Prostě teď si říkám, co to bylo, ale tenkrát já jsem žila úplně pro tu bandu.“⁸⁵

Na začátku užívání vystupují drogy jako zábava, únik z nudy, s pokračujícím užíváním však roste pravděpodobnost vzniku závislosti, která, střídána abstinenčními příznaky, výrazně determinuje způsob života drogově závislého:

„Dívej se, já jsem se jich na to ptal. Co vy na tom máte? A oni mi na to řekli, že už to je závislost, že už to je zvyklost. Oni to prostě potřebujou, bez toho nemůžou. Prostě oni třeba... oni hulí marijánku, a jak oni to nemají celý den, tak jsou nervózní. Jak si to dají, tak jsou klidní a baví se normálně. Jak to nemají, tak jsou úplně nervózní,“ přičemž jednotlivé cykly užívání jsou popisovány následovně: *„Vždycky je nuda, pak se zasměješ, chvíli se zasměješ, a pak jdeš domů spát. Tak je to každý den, furt každý den. To tu děláš celý rok ... Protože než aby jeli, tak raději za hulení dají peníze. Já jsem taky říkal klukům hodněkrát, že se půjdem někam podívat, třeba Karviná, Orlová. Oni si radši vykutí, než aby někde jeli. Oni tak přemýšlí jako.“⁸⁶*

Užívání drog tak znamená krátkodobý únik z nudy, kam se po vyprchání stavu uživatelé opět vracejí. Zároveň se ovšem potýkají se závislostí, a tak také s všudypřítomným materiálním nedostatkem, jenž zase limituje možnosti alternativního trávení volného času. A přestože jsou drogy údajně na každém kroku, uživatelé nezřídka musejí vynaložit značné úsilí, aby svého dealera zastihli, což samo o sobě představuje určitý způsob trávení volného času. Užívání drog se nejčastěji uskutečňuje v místech, kde se obecně dospívající scházejí, nicméně vedle parků, hřišť či laviček jsou využívány také speciálně k této záležitosti upravené sklepy, jimž se in vivo přezdívá „feťácká doupata“. Respondent, pracující dříve

---

⁸⁵ Respondent 27, 21 let.

⁸⁶ Respondent 12, 20 let.

jako asistent prevence kriminality u Městské policie Havířov, popisuje vlastní zkušenost s nimi takto:

„Jsme přišli třeba do sklepa a tam bylo třeba patnáct feťáků, který si zrovna střileli, jo. Plno těch střikaček, jo, a třeba chodily tam děcka a hrály si s tím... Takový doupě, no. Vlastně my jsme tam udělali jednou zátah. Všechno jsme vyházeli ven, uklidilo se tam a co čtrnáct dní jsme tam chodili dělat hlídku, vždycky jsme se tam dívali večer.“⁸⁷

V lokalitě se lze často setkat s obavami z nakažení infekčními nemocemi, a to buďto prostřednictvím sexuálního styku, užíváním drog sdílenou injekční stříkačkou, anebo poraněním použitou stříkačkou, což se týká zejména dětí:

„Myslím si, že jsou i lepší místa, kde si to dát v klidu, než v nějakém sklepě špinavém. A pak se třeba ty lidi diví, že mají žloutenky nějaké. Nakazí další lidi, ani to nevíš. Přes jednu inzulinu jede třeba pět lidí, a to už neví, co ten druhý... Já bych to nedal ani vlastnímu bráchovi, i když vím, že jsem čistý. Nebo prostě, nafetujou se, mají inzulinu a hodí to veřejně ven. Si vem, že jde malé děcko, zvedne to a má céčko. Chápeš? Jak to pak budeš řešit, to nejde takhle. Mám kamaráda, on tam bydlí (v oblasti považované za jádro vyloučené lokality, pozn. autora) a má plný kanál inzulinek. To bys nepochopil. Kdybys tam spadl, tak se propadneš do samých inzulinek. A znám lidi, kteří třeba ten kanál otevřeli a vzali si ji. I když v tom kanálu nebyla voda, tak je to... Nepoznáš to, že, která je tvoje. Nevím, jestli by sis to značil, než ji tam hodíš, ale znám takové lidi.“⁸⁸

V naprosté většině případů byly krádeže a loupeže v lokalitě vztahovány k užívání drog, kdy sloužily jako prostředky k uspokojení závislosti pachatelů.⁸⁹ Krade se železo, vykrádají se auta, sklepy, novinové stánky, ale i místní kamenné obchody. Ke krádežím dochází také přímo mezi jednotlivci v lokalitě, kdy se jedná zvláště o „*telefony, peníze, stříbro, hulení, fety a takový věci*“,⁹⁰ přičemž existovaly ze strany respondentů pokusy znázornit určitá pravidla, jimiž se krádeň má řídit - například zohledňováním etnické příslušnosti anebo přátelských vztahů či známostí. Tato pravidla mohou mít nějaký význam mezi obyvateli lokality, ale rozhodně se jimi neřídí všichni:

---

⁸⁷ Respondent 13, 24 let.

⁸⁸ Respondent 17, 22 let.

⁸⁹ Zaregistrovány byly ovšem i případy, kdy explicitní spojitost s užíváním drog nebyla uváděna. Jako příklad můžeme uvést zkušenost paní, jež byla okradena o důchod, když si jej byla vyzvednout na místní poštu. Z tohoto činu jsou, na základě vzhledu a specifického oblečení, podezírání olašští Romové, kteří se v poslední době do lokality stěhují a kteří bývají často označováni za zdroj potíží (respondent 28). Podobný dojem artikuloval také romský poradce, jenž před zjištěním výše uvedeného okradení upozorňoval na shromažďování se jistých Olachů před místní poštou, kde si údajně vytipovávají své potenciální oběti (respondent 25, 39 let).

⁹⁰ Respondent 12, 20 let.

„Hraju si svůj automat, ne, a teď někdo mi řekl: ‚Podívej se, ne.‘ Podívám se, a Cigán takhle mu vytahuje peněženku. Dívej, jací vyjebanci, pičo. Cigán Cigána, víš co. Cigán Cigána. Říkám: ‚Pičo, mám rvát nebo nemám rvát, víš co.‘ Říkám: ‚Jebu vás, vole.‘ On utekl ven. Já jsem dohrál automat. Podívám se na Cigána, kolik tam má. Asi dvačku, to prohrál. A chtěl si vytáhnout další peníze. Se mě ptá: ‚Kde jsou ti tři?‘ ‚Jací tři?‘ ‚No ti, co tu stáli.‘ ‚Utekli.‘ On: ‚tak to ne...‘ Cigán zavolal policajty, ne. Tam přišlo plno Cigánů. Ale Cigán ne, aby mu je vrátil, ale házel to na jiného kluka. Říkám ne, vy jste vyjebanci ... Nechápu to, že Cigán Cigána podělá. Žije život jak on a ještě ho podělá. Cigán je rád, že má práci, nějaký zkurvysyn Cigán nafetovaný nemá nic, nemá ani desetník, ani zájem si vydělávat, tebe šlohne a čest. A ty na to makáš, plácnu, celý měsíc.“⁹¹

„Znám ty lidi ... se třeba nafetujou, pak potom druhém dnu jsou úplně na dojebu, a pak nevědí, co mají dělat, kradou. Je jim to jedno, koho okradou. Teď se mi to stalo u kamaráda nedávno, je tomu dva týdny. Šel k nejlepšímu kamarádovi, ukradl mu foťák jen kvůli tomu, aby se nafetoval. Já jsem to potom tomu klukovi tak rozmluvil, že jsem vzal ten foťák a tomu kamarádovi jsem ho vrátil já. A musím říct, že ten kluk o mně řekl, že se dokonce divil, že jsem donesl ten foťák, protože já jsem ho ten den vracel, protože jsem fotil malého, my si tady tak pomáháme, a vrátil jsem mu ho: ‚Neřeš, kdo to měl, neměl jsem to já. Neřeš, to je jedno.‘ On se to pak dozvěděl, pak mu tady brečel před dveřma, že si to o něm nikdy nemyslel, že je to jeho nejlepší kamarád. Že si to třeba myslel o mně. Jsou tu takové věci, že se dívají na to, že seš Cigán a kradeš. Je to tak.“⁹²

3.6.2 Obchodování s drogami

Užívání drog je provázáno s obchodováním s drogami. Uživatel zpravidla potřebuje svého dealera a dealer potřebuje své zákazníky. Někdy se tyto role překrývají, ale v lokalitě jsou známy případy jednotlivců, kteří drogy pouze prodávají, aniž by je sami konzumovali. Prodej drog pro ně představuje zdroj obživy, jedná se „o práci, kdy ti peníze chodí domů“.⁹³ Dealer má navíc možnost své zisky neustále zvyšovat, investuje-li utržené peníze do pořízení většího množství předmětných látek.⁹⁴ Tomuto procesu se běžně v lokalitě říká „otočit zboží“.⁹⁵ Tato

---

⁹¹ Respondent 11, 25 let.

⁹² Respondent 17, 22 let.

⁹³ Respondent 17, 22 let.

⁹⁴ Vyskytl se také názor, že někdy mohou krádeže a loupeže předcházet samotnému prodeji drog. Mohou tedy sloužit tedy k kapitálu potřebného pro zakoupení zboží.

profese má však pochopitelně svá rizika. Prodej drog patří mezi hlavní důvody, kvůli kterým se v lokalitě chodí do vězení.

V obchodních vztazích týkajících se drog můžeme identifikovat fenomén takzvaného pojebávání anebo podělávání, které může mít nejrůznější podoby, avšak principiálně spočívá v nedobrovolné změně vlastnictví určitého předmětu, případně v neadekvátním poměru směny jednoho statku za druhý. Dříve údajně docházelo k tomu, že se prodej drog ze strany domnělého dealera simuloval za účelem zajištění peněz zájemce, které mu vzápětí byly uzmuty. Dále může pojebávání zahrnovat situaci, kdy dealer přislíbí dodání drogy výměnou za peníze předem, nicméně nakonec dávku svému zákazníkovi nepředá. V neposlední řadě tento pojem odkazuje k obchodnímu styku, v jehož rámci si dealer naučtuje za určité množství či kvalitu drogy větší obnos peněz, než kolik tomu zpravidla odpovídá. Toto se může dít také různým umělým zvětšováním množství drogy, například nastrouháním paralenu do pervitinu.⁹⁶

„Nechal jsem se jednou skrz ganji, víš co. Dal jsem mu dvě stě, že mi donese pytel. A nikde nic. Byl Cigán tak jak já, chápeš. Jsem si myslel, že nebude hajzl, že. Tak žiješ tu poprvé v životě a neznáš. Teď jestli chcu, tak poznám jednoho člověka. Jestli máš, tak si koupím, jestli ne, tak nic.“⁹⁷

Drogy se v lokalitě buď vyrábějí, anebo se sem dostávají z okolních částí města, zejména z centra, ale také z Ostravy či Orlové. O původ drog se jejich uživatelé obecně příliš nezajímají, neboť předpokládají, že dotyčná síť dealerů je natolik složitá, že jí člověk může jen obtížně porozumět:

„[S]e to úplně propojí tak, že to nepochopím ani já, ani ty. Jede to třeba přes čtyři lidi, které ty neznáš. Nevíš nic, čekáš v autě, když si to chceš nabrat a pak to prodáváš. To nepochopíš, ani nevidíš ty lidi, pak ti to přinese frajer, kterého znáš. Určitě je to tak, že se to tady pěstuje. Mají to vypěstované všechno, jsou to modely vypěstované, podlampy a tak dále. Je to celkem jednoduché vypěstovat, ale záleží, jak to vypěstuješ. Někteří si stěžují, že to není dobré. Druhý dealer to má třeba moc dobré, ale zase třeba drahé...“⁹⁸

Co se týče výroby pervitinu, také s tou jsou v lokalitě zkušenosti. Naproti bytu jistých respondentů se vyskytovala varna a zároveň místo prodeje:

---

⁹⁵ „Třeba máš navíc tři tisíce, tak jdeš, uděláš náběr, otočíš to a máš šest tisíc. Takže oni si na tom vydělají víc love. Jsou tu třeba některý lidi, že nemaj moc peněz, nevycházej jim love na to, tak udělají třeba to, aby něco zaplatili, třeba, něco udělali s tím. Některý lidi to tak dělaj“ (respondent 12, 20 let).

⁹⁶ Někdy se pojebávání používá synonymně ke krádežím a loupežím dohromady, které nemusejí souviset s obchodováním s drogami.

⁹⁷ Respondent 11, 25 let.

⁹⁸ Respondent 17, 22 let.

„My jsme tady měli sousedy. Naše děcka to viděly z balkonu a ty to viděly poprvé v životě a viděly přímo, jak si to píchá ten kluk. A ty z toho byly úplně hotový: ‚Mami, ten pán něco tam dělá se lžičkou a zapalovačem a pak vzal normálně injekci a píchl si ji do ruky.‘ Tady bydleli mladí kluci. A oni je vystěhovali odsud. Já jsem tam šel, jak to tam vyklízeli. Přišla firma nějaká. Já jsem tam šel se jenom podívat. Tam po zemi stříkaček plno, plno stříkaček za postelí, všude. To víte, házeli to z okna ven ... A když jsme tady měli ty sousedy, tak to jste tady viděl normálně. Děcka šly do školy, zaklepały, oni jim podali něco, voni jim daly a šly pryč. Já jsem na ně jednou zaklepala a řekla jsem jim, že ještě jednou to uvidím a zavolám policajty. A taky jsem jim řekla, že jestli to někdy prodaj mým dětem, tak sama osobně tam vlezou a všechny je tam pozabijím.“⁹⁹

3.7 Zajišťování bezpečnosti

Povědomí o určitých hrozbách implikuje obavy z ohrožení. Stejně jako existuje různá míra povědomí, setkáváme se v lokalitě také s rozlišnými hladinami strachu, které se pohybují od vyděšení¹⁰⁰ až po bezstarostnost, mnohdy ostentativně projevovanou jako nebojácnost či statečnost.¹⁰¹ V obou těchto krajních případech se však můžeme setkat s jistými strategiemi zajišťování bezpečnosti.

Součástí kultury vyloučené lokality je toto povědomí o charakteru hrozeb v lokalitě, které ovlivňuje rozhodování jedince vybírajícího si mezi jednotlivými strategiemi zajišťování bezpečnosti. Kultura tudíž poskytuje jednotlivcům vodítka při zvažování strategií zajišťování bezpečnosti na základě jejich efektivity při snižování rizika ohrožení společensky nežádoucím jednáním. Svůj podíl na rozhodování nemá pouze znalost určitých hrozeb a jejich vlastností, ale také zkušenosti, včetně zprostředkovaných s aplikováním daných strategií, což lze vše považovat za součást kultury vyloučené lokality.

---

⁹⁹ Respondent 1, 44 let, respondent 2, 45 let.

¹⁰⁰ „Nebezpečně se tady cítím poslední dva roky, určitě. Dokonce často, že kdybych dělala odpoledne a večer se vracela domů, tak bych si vzala taxíka až před dveře, protože úplně s hrůzou bych šla domů. Já mám fakt strach. Dokonce, mi neuvěříte, jsem šla z holiče o půl sedmé večer, a s hrůzou jsem šla. Úplně jsem z toho vynervovaná, co vidím přes den. Jo, že furt se ohlížím, jestli náhodou za mnou někdo nejde, kabelku jestli mi nechce někdo vyrvat. Úplně jsem nervózní. Já jsem zvyklá být doma s dětmi. Přes den si myslím, že si poradím. Ale už taky tak přemýšlí, jak jdeme kolem té romské té, koho bych dřív chytla, jestli dceru, nebo syna, kdyby nás někdo přepadl“ (respondent 21, 29 let).

¹⁰¹ „Jestli tam budou čtyři skini, já se nebojím nikoho. Já tam jdu. Já nebudu mít strach z někoho a obcházet si to, viš co. Jestli mám jako dostat, tak dostanu, viš co, ale nebudu, vole, obcházet jak kokot. Protože ty tady žiješ, ty to tu znáš a teď seš někdo... Pobaviš se, v klidu, v pohodě, to samé já. Jestli jsi hajzl, tak já budu taky hajzl, at' jsi kdokoli“ (respondent 11, 25 let).

Zajišťování bezpečnosti ve vyloučené lokalitě se rozkládá na zajišťování bezpečnosti policií a na zajišťování bezpečnosti svépomocí, totiž obyvateli lokality samotnými. Oba tyto typy zajišťování bezpečnosti mohou působit paralelně, avšak respondenty byl taktéž naznačen vztah, podle kterého je druhý z nich přímým důsledkem absence prvního. Některé způsoby zajišťování bezpečnosti mohou snižovat riziko přímé konfrontace s určitými ohroženími, ale zároveň přispívají k jeho zvyšování ve smyslu častějšího výskytu hrozeb v lokalitě. Tento fenomén bude přiblížen v následující podkapitole.

3.7.1 Zajišťování bezpečnosti policií

Ozbrojené síly českého státu, respektive Policie ČR a Městská policie Havířov, jsou ze zákona odpovědné za zajišťování bezpečnosti ve vyloučené lokalitě, která spočívá nejen ve vyšetřování zločinů a místního řešení problémů občanské soužití, ale také v dlouhodobých preventivních činnostech. I když pochopitelně existují různé názory na kvalitu zajišťování bezpečnosti policií včetně pozitivních reakcí, většinově se respondenti shodují, že jsou vinou nedostatečně řešené situace v oblasti mezilidského soužití nuceni přijímat jistá opatření, která zajišťování bezpečnosti policií supluje. Mnohokrát byla prezentována zkušenost, kdy policisté údajně sdělili lidem v lokalitě dožadujícím se jejich zásahu, aby si své problémy vyřešili sami. To se týká romských i ne-romských obyvatel lokalit, přičemž u těch prvních lze někdy vysledovat přesvědčení, kdy policisté nespravedlivě zacházejí s příslušníky jejich etnika:

„Připadá mi to tak, že se nudijou a že když jsme hodně Cigánů, plácnu, šest Cigánů, neřveš, nic, kouříš, kecáš, jak teď valíme my dva. Přijdou a začnou jebat: ‚Co tu děláme,‘ takové pičoviny. Já mu hned říkal: ‚Zajímavé, pokaždé když vidíte Cigány, tak proč jdete vždycky za Cigánama.‘ To samé, hraješ nějakou zábavu, přijdou policajti, ať to dáme potichu: ‚Tak proč vždycky jdete, když hrajeme cigánskou zábavu, proč nejdete do Goga nebo tak?‘ Bráchovi, co mu bylo patnáct roků, a von dostal pokutu, že hrál na klávesy a zpíval, to byla jeho zábava, ne, víš co, že to bylo naplno. Jeden kamarád, už byl našrot, na hajzlu už tam řval na policajty a chtěl je vytáhnout ven, že je dokope. Další dva kamarádi ho drželi. By se s nima šel, hochu, pobít. Ale měl pravdu, víš jak. My Cigáni si nemůžeme udělat zábavu? Každý vyjebanci si můžou udělat zábavu, ale Cigán nemůže? A toto nesnáším, na policajty. Dobře, něco uděláš, a je fakt to důvod a je to pravda, ať seš oranžový, růžový, ať tě vemou, ať jdeš sedět nebo co s tebou udělají. Ale proč zrovna Cigány nahánijou? To nechápu.“¹⁰²

---

¹⁰² Respondent 11, 25 let.

Podobně se vyjadřuje také další respondent zdůrazňující, aby policie přistupovala ke každému člověku porušujícímu zákon stejně:

„Nezasahujou razantně. Víc některé prostředky zákonné využívat, ať už je to bílý, nebo černý, to je jedno. Kdokoli kdo udělá problém, ať to policie řeší. Já jsem tady proti tomu. Každý, ať si nese svoje. Jo, ale zas... když já třeba někoho zbiju... Stala se mi taká věc. Chytil jsem rybu, no a jeden dotyčný na mě zavolal policajty. Je to zakázané, ale lidi to dělají. Chytili jsme jednu rybu a chytili nás policajti, autem přijeli. Tak vy jste tady chytali, je to zakázané. Jste dva, tak to je zločin. Já říkám, víte, já jsem nechytal, jenom jsem byl s ním. A dostal jsem rok a půl podmínky. Za nějakého pstruha být jednou nohou v kriminále, to je moc, ne? A když chytají lidi od vás, tak nic, nic se neděje. Když chytají Cigáni, tak se volá hned ... Říkám jednu věc, ať je bílý, nebo černý, ať je stejný na každého metr, když je to zločinec.“¹⁰³

Na druhé straně, jsou to právě dle jistých respondentů právě obavy z obvinění z diskriminace, proč policisté nezasahují, jak by obyvatelé v lokalitě očekávali:

„Poslední dobou to bylo častěji, ale dřív vůbec. Fakt to bylo, jako kdyby jsi je viděl jenom v neděli, no. Teď už tam jezdí častěji. Nevím, jestli oni mají strach... zas ono je to těžko, tomu Cigánovi něco řekneš a on ti řekne, že ho rasisticky napadáš. Navíc ten policista moc pravomocí nemá, zvláště ten městský, tak co mu tak může říct. Maximálně ho oslovit, dát mu pokutu, nic víc a ten Cigán si bude vyskakovat. Když ho napadne, tak to pak bude muset svým nadřízeným vysvětlovat, dělat zápisy... je to neskutečné papírování, tak se nedivím, že ani nechcou. Je to v zákonech, já si myslím, že to je v zákonech špatně udělané. Proč to není jako v Americe, kde oni prostě zasáhnou a máš klid. Kdysi ten policajt měl respekt, dostal si a věděl si, že to nemůžeš udělat znovu. Dneska tě ten policajt nemůže ani praštit.“¹⁰⁴

Nejen tedy diskriminace, ale také další důvody bývají zohledňovány při snaze vysvětlit, proč policisté nezasahují tak, jak by podle respondentů měli. Ve svém přenášení kompetence se mohou někteří policisté uchýlovat k poměrně rafinovaným praktikám, kdy případné stěžovatele od požadování řešení jistého problému raději odradí:

„Potom i ten důvod, proč jsme se přistěhovali, protože jsme si připadali takoví hodně bezmocní. Přišla sobota, neděle, a když oni něco slavili, tak si vytáhli reprobedny ven, hráli tam ty svoje cigánské písničky a hrálo to celou sobotu, neděli ... A když zavoláte na policajty, tak oni vám nepomůžou, že ... Když jsme volali policajty, tak oni přijeli a řekli těm Cigánům, že se to nesmí a cosi. Oni odjeli a Cigáni si to pustili znovu. Tak jsem volala znovu na ty policajty a oni mi řekli tenkrát, že by je mohli pokutovat nebo něco udělat, pokud bych s nima

---

¹⁰³ Respondent 7, 33 let.

¹⁰⁴ Respondent 24, 22 let.

*šla s tím, že řeknu před nima, že mi to vadí. Oni je pak budou moci pokutovat, pokud to zase pustí, když bude někdo, komu to vadí. To mně tenkrát řekli, a já jsem jim řekla, že těm Cigánům se ukázat nepůjdu. Mám doma dvě děti, auto před barákem a okna v prvním patře. Nepůjdu se ukázat, kdo si stěžuje. Je strach, že.*¹⁰⁵

Podle některých respondentů může u policistů existovat strach také z vlastní fyzické konfrontace s obyvateli lokality. V tomto ohledu byl respondentem, romským poradcem, uveden nedávný případ, kdy došlo k útoku početné skupiny olašských Romů na ne-romského obyvatele lokality z určitých důvodů, které se ukázaly jako liché, respektive napadený byl zaměněn za jiného. Navzdory příjezdu několika vozů městské policie nedošlo k adekvátnímu zásahu, třebaže pachatelé nadto policisty uráželi a vyhrožovali jim. Takové nezajišťování bezpečnosti může mít přirozeně vliv na situaci v lokalitě. Pokud ani policisté nedokáží zajistit bezpečnost, mohou obyvatelé nabýt dojmu, že jako jediný účinný prostředek zajišťování bezpečnosti je odstěhování se z lokality. Jak již ale bylo řečeno, odstěhování se vyžaduje určité finanční prostředky. Nezajišťování bezpečnosti policií samo o sobě může vyústit v posílení kultury vyloučené lokality, neboť zůstávají z větší části pouze ti stížení materiálním nedostatkem.¹⁰⁶

Na spokojenost s činností policie nicméně lze nahlížet také tematicky. Zatímco zajišťování bezpečnosti v oblasti mezilidských vztahů a soužití v lokalitě jsou vnímány negativně, opačné hodnocení získává problematika drog, zejména jejich výroby a následné distribuce. V tomto případě, zdá se, zasahují policisté mnohem razantněji a úspěšněji:

„Prostě já když jsem si to nabral, tak jsem si to nabral pro sebe, pro svoji potřebu. Že jsem si zahulil a bylo mi dobře. Když to prodávali, to se mi nelíbí, protože na to rychle přijdou policajti. Jako řeší se to hodně, mám hodně kamarádů, kteří třeba sedí. Za dealerství .... Tady je dobrá policie jako takhle. Na všechno přijdou, i když časem, ale přijdou na ně. Jak jsme se bavili o tom fetu a tak dále, byla tady v Havířově benzínka OMV, tam jsou spodní garáže a tam se právě ten perník vařil, prodával, všechno. Zjistilo se to, protože tam hodně

---

¹⁰⁵ Respondent 23, 43 let.

¹⁰⁶ Stejný dopad může mít například rozšiřování přesvědčení o úplatnosti místních policistů, jak o tom hovoří jistý respondent:

„Mně se tu na tom nelíbí, že policajti se nechaj uplácet. Prostě přišli pro jednoho kluka na baráku. Co chcete? Pojď s náma, a on řekl, že já nejdu. Policajti se ho ptal, jestli má zajít za jeho tátou. Tak běž. Prostě šli za tím tátou, on jim dal padesát tisíc a policajti ho nechali být. To se nemá uplácet. Policajti by se neměli nechat uplácet. To jako mám jít sedět a dám mu sto tisíc a nech mě bejt? To se mi nelíbí“ (respondent 12, 20 let).

lidí jezdilo večer, v noci, do lesa. Tak jim to nešlo do hlavy, bylo to dlouho, tak se na to přišlo. Naběhlo tam komando a všechny je zavřeli.“¹⁰⁷

Přesto také v jiných oblastech, jako jsou krádeže a loupeže, policisté nezahálí, jak o tom svědčí zkušenost s častým odchodem do vězení v lokalitě. Za co se chodí do vězení, to přibližuje respondent: „*To máš elpasa, takoví, vykrádání, elpaso... Jo. Jak někdo přijde (z vězení, pozn. autora), tak za měsíc je zpátky. Zase přijde a za měsíc zase zpátky. Krádeže, elpaso, furt něco...*“ a zároveň se domnívá, že pobyt ve vězení mnohdy znamená pouze určitou pauzu v kriminální činnosti.¹⁰⁸

3.7.2 Zajišťování bezpečnosti svépomocí

Zajišťování bezpečnosti svépomocí má mnoho forem, z nichž některé ukazují, že ani tento typ zajišťování bezpečnosti nelze vnímat jako zcela oddělený od druhého. Zajišťování bezpečnosti policií totiž stále umožňuje poslat případného nositele hrozby mimo lokalitu, tj. do vězení, a tím snižovat výskyt případných hrozeb a také jejich rizik. Hlášení policii a poskytování informací v případném trestním řízení tak odpovídají první formě zajišťování bezpečnosti svépomocí, třebaže se někteří z respondentů k ní stavěli skepticky. Existují však také další, kdy ke spolupráci s policií nutně nedochází.

Uklízení použitých injekčních stříkaček můžeme označit za další vlastnost konceptu zajišťování bezpečnosti svépomocí. Dále jsou to určitá bezpečnostní opatření ve smyslu zvyšování počtu jedinců při pohybu ve venkovních prostorech, což nás opět přivádí ke konceptu kolektivizace jednání a jeho bezpečnostního významu pro situaci v lokalitě:

„Ještě nemůžu říct (že se respondent cítí bezpečně, pozn. autora) stoprocentně, že sto procent, ale tak osmdesát jo. Ale jakože bych si chodil sám... Lepší vždycky chodit, jo, ve dvojičkách, víc. To víte, teď se tady donesly aji ty drogy, že jo. Když vidíme stříkačky nebo tak, tak je uklízíme. Děti jsme upozornili, ať nás nejdřív zavolají. Je to strach. To tady dřív vůbec nebylo.“¹⁰⁹

Z hlediska bezpečnostního rizika je pak samotné omezení pohybu v lokalitě možné považovat za bezpečnostní opatření. Respondenti často tvrdili, že se necítí ohroženi anebo se

---

¹⁰⁷ Respondent 17, 22 let.

¹⁰⁸ Respondent 12, 20 let.

¹⁰⁹ Respondent 7, 33 let.

s žádnými hrozbami nestřetávají, protože „nikam nechodí“.¹¹⁰ Někteří respondenti přitom volí takové omezení zcela záměrně s ohledem na bezpečnost:

„[S]oused by vám taky mohl povyprávět, on třeba děti vůbec nepouští ven. Tady ani nejde vypustit dítě, když to tak vezmeš. Když jde s kamarádama, tak jo. Ale na hřiště, tam by ani nešel. On se bojí. Už když jich je tam pět, tak do pěti minut zvoní, že mu chtěli brýle zlomit, kšiltovku mu sundávají, oni prostě furt musí do nich rýpat. V momentě, kdy to naše děcko jim něco řekne, přiletí celá familie a konec. Takže tak to funguje. Neříkám, že naše děcka jsou svaté, ale vím, že můj syn se jich třeba bojí a on určitě do nich nerýpe. Já to vidím.“¹¹¹

Za bezpečnostní opatření jako takové s ohledem na omezení pohybu v lokalitě může být považován samotný odchod z lokality. I když většinou respondenti udávali jako důvod hlučnost a nemožnost soužití zaměstnaných s vyloučenými majícími odlišné rozvržení času, nejednou byly brány v potaz i bezpečnostní aspekty situace v lokalitě, jak bylo naznačeno výše. Omezování pohybu venku doprovází bezpečnostní opatření směřující k opevnění se v soukromých prostorech. Ústředním konceptem je v tomto případě zabezpečování vchodu do bytového domu:

„Všechno necháváme za dveřma, protože ty babičky všechno zamykají furt. Furt je zavřeno, rozumíš. Ale jak se sem jednou nastěhují Cigáni, tak už jsou ty vchody pořád otevřené. Oni pořád lítají sem tam a zase zpátky, a lítá jich deset. Oni nemají jedno dítě. Mají pět a pět od ségry a dalších pět od bráchy a oni se všichni scházejí ...[T]am, kde jsou Cigáni, tak prostě nic neuděláš. Furt budou lítat, ty dveře budou otevřené. Oni si je nechají otevřené schválně, něco tam daj nebo to zamknou, aby se to nedalo zavřít, a už se tam dostane kdokoli... Je to o tom, že jak se sem nastěhuje jeden Cigán, tak jdu odsad'. My celou dobu chceme jít pryč, ale není to tak jednoduché.“¹¹²

Respondent sice jmenuje explicitně Cigány, nicméně další upozorňují, že se s takovým problémem setkali také u ne-romských rodin s více dětmi. Zprůchodnění vchodu obecně zvyšuje riziko okradení. Někteří respondenti se pokoušeli tuto skutečnost řešit se svými sousedy, avšak neúspěšně:

„Ano, a stejně to dělají, a schválně, ještě tam nechají dřívko, aby to bylo úplně vidět, že je to otevřené, ne jen přivřené, ale dokořán. Manžel, když jde po odpolední, tak zamkne. Oni hned, jak to vidí, jdou dolů, tak to otevřou zase. Takové naschvály, které prostě jsou. To tak

---

¹¹⁰ Nejzřetelnější to bylo u respondenta, pro kterého ráno přijede auto a z práce se vrací pozdě večer, přičemž svůj volný čas tráví na chatě anebo u svých dětí mimo lokalitu (respondent 16, 60 let.)

¹¹¹ Respondent 21, 29 let.

¹¹² Respondent 20, 39 let.

nebylo, to je ta velká změna. Proč to tak je? Ty dveře dole, když přijde po noční, ani nedojde, tak už jsou dole. Necítíš se bezpečně. Proč to dělají? Vždyť mohou být rádi za to, že se jim nic neztratí. Ale věř, že jim ten sklep nikdo nevykrade, nám jo. Protože oni tam nic nemají.“¹¹³

S přihlédnutím k výše uvedenému je třeba říci, že někteří respondenti na takové zajišťování bezpečnosti rezignují, neboť se obávají případné odplaty vyplývající z konfliktního přístupu jistých sousedů. Nejčastěji bylo zmiňováno poškození automobilu, rozbití oken anebo vlastní fyzické napadení. Zajišťování bezpečnosti tak nemusí vždy vést k výsledkům snižujícím rizika nejružnějších hrozeb, ale naopak je mohou zvýšit. Dále mnozí respondenti k tématu sdělili, že si mimo jiné dávají větší pozor anebo jsou více ostražití. To se nemusí odvíjet od jistých nenadálých událostí, ale může to být integrální součástí kultury vyloučené lokality:

„Oni jsou takoví družní, hluční, prostě... mně to nepřipadá nějaké strašné. Když prostě nikomu nic nedělají nebo prostě, ti starší, ti jako nepáchají tady nic, ale takoví ti výrostci, takoví ti puhoši třeba proběhnou po autech zaparkovaných, pokrčené plechy a tak. Vymýšlejí kraviny, prostě večer není moc dobré vycházet. Z těch starších prostě, ti nic, ti se starají o své věci, ale mladí tě třeba zastaví, jestli máš třeba dvacku, dej mi cigo a takové to jako ... Většinou řeknu, že nemám. Když jdu a kouřím, tak jim dám třebas jednu. Ale jako držím si tašku, nebo mě zastaví, jestli nemám oheň nebo něco, tak už mám ten výcvik, že všechno si držím pevně u sebe.“¹¹⁴

V neposlední řadě, se lze v lokalitě setkat s organizovanými aktivitami zaměřujícími se na prevenci sociálně patologických jevů. Někteří z respondentů se zapojili do nově založené organizace Europe Roma CZ, jejíž činnost má podle svého zakladatele pokrývat mnoho oblastí relevantních pro zkvalitňování života v lokalitě, včetně bezpečnostní roviny:

- 1) Řešit problémy soužití mezi Romy a ne-Romy.
- 2) Řešit bytovou, sociální a obecně právní situaci obyvatel lokality.
- 3) Zajišťovat bezpečnost, a to také předcházením sociálně patologických jevů skrze vytváření alternativ trávení volného času.
- 4) Spolupracovat s dalšími subjekty činnými v lokalitě (v rámci Lokálního partnerství).
- 5) Prosazovat adekvátní zastoupení Romů v těchto subjektech.
- 6) Motivovat obyvatele lokality ke spolupráci.¹¹⁵

---

¹¹³ Respondent 21, 29 let.

¹¹⁴ Respondent 10, 40 let.

¹¹⁵ Respondent 3, 53 let.

Závěr

Tato diplomová práce se pokusila přinést teorii bezpečnosti sociálně vyloučené lokality, jež by umožnila popsat a vysvětlit hrozby a rizika, které jsou vnímány jako významné ve vyloučené lokalitě, a také strategie zajišťování bezpečnosti, jimiž jedinci v lokalitě snižují hladiny rizika svého ohrožení. Teorie bezpečnosti byla vytvořena v rámci výzkumu, jehož metodou byla zakotvená teorie a technikami sběru dat zúčastněné pozorování a rozhovory.

Za tímto účelem byla práce obsahově diferencována do čtyř základních částí. V první části byl představen teoretický rámec výzkumu, respektive koncept sociální exkluze ve svém multidimenzionálním pojetí a s přihlédnutím k jeho bezpečnostní rovině. Díky sociální politice EU se koncept sociálního vyloučení promítl také do politik členských států, ČR nevyjímaje. V Česku je za nejzřetelnější projev exkluze považováno prostorové vyloučení, tedy existence sociálně vyloučených lokalit, jejichž počet je odhadován na přibližně čtyři sta. Za účelem řešení problematiky sociální exkluze byly v těchto lokalitách realizovány četné výzkumy, z nichž mnohé byly kriminologického charakteru anebo se jednotlivými kriminogenními faktory zabývaly. Výzkum, který by se však komplexně zaměřoval na bezpečnostní problematiku, dosud chyběl. V neposlední řadě je tak ospravedlněn význam či potřebnost bezpečnostně orientovaného výzkumu vyloučených lokalit v rámci bezpečnostních studií.

Druhá část práce je metodologická a detailně se věnuje parametrům výzkumu prostřednictvím zakotvené teorie. Zmíněn byl historický vývoj zakotvené teorie, logika výzkumu zakotvenou teorií a jeho jednotlivé etapy čili sběr dat, analýza dat a integrace teorie. Rozsah této kapitoly je nadstandardní ze dvou důvodů. V první řadě zakotvená teorie není dosud v české politické vědě zcela etablovanou metodou, což tato práce částečně zohledňuje, a přiblížení této metody tak může být považováno za její sekundární cíl. Druhý důvod souvisí se snahou zvýšit kvalitu předkládané teorie, neboť ta se mimo jiné odvíjí od kritéria přesvědčivosti, spočívajícího ve znázornění postupů, jimiž se autor ve svém zkoumání řídil. Jinými slovy, autor provedl daný výzkum s ohledem na uvedené atributy sběru dat, analýzy dat a integrace teorie.

Třetí část, věnovaná realizaci výzkumu, tudíž již tyto náležitosti převážně pomíjí a zaměřuje se na specifické aspekty výzkumu. Nejprve byla zdůvodněna volba vyloučené lokality se stanovením kritérií jejího výběru, tj. působení Agentury pro sociální začleňování v lokalitě, patrnost bezpečnostního rozměru existence lokality, zajištění přístupu do lokality z řad jejích obyvatel a neposledně osobní zkušenosti autora s lokalitou, poblíž které vyrůstal a

nadále má trvalé bydliště. Následovala deskripce lokality s přihlédnutím k jejímu sociálně demografickému charakteru, a to na bázi zde již provedených výzkumů. Ve zbývajících dvou podkapitolách byl diskutován výběr respondentů, jejich dotazování a etické aspekty výzkumu, respektive analýza dat s ohledem jak na její vlastní podobu, tak na její vývoj po teoretickou saturaci.

Závěrečná část prezentuje vlastní zjištění učiněná v rámci výzkumu ve formě teorie bezpečnosti vyloučené lokality, v jejímž jádru se nachází přesvědčení o existenci specifické kultury ve vyloučené lokalitě. Kultura vyloučené lokality vzniká v důsledku materiálního nedostatku. Ten je způsobený absencí pracovních příležitostí a adekvátně placených zaměstnání, případně neschopností jedinců si takovou práci najít anebo neochotou ji hledat, nedostatečnou úrovní dosaženého vzdělání, diskriminací z hlediska etnicity, věku či pohlaví, nízkou finanční gramotností a zadlužováním či uspokojováním nejrůznějších závislostí, přičemž se především jedná o alkoholismus, užívání omamných látek a gamblerství. Výskyt závislostí a prohlubování materiálního nedostatku koresponduje s rozvinutostí infrastruktury sociální patologie, kam především řadíme nabídku nealkoholových drog a výherních automatů.

První z vlastností konceptu kultury je sociálně patologické trávení volného času, což je faktor přispívající ke zvyšování míry rizik bezpečnostních hrozeb. S hladinou zkonsumovaného alkoholu stoupá pravděpodobnost vzniku násilného konfliktu. Užívání omamných látek vede k závislosti, jejíž uspokojování může vyústit v krádeže a loupeže jako prostředky zajišťování financí. Gamblerství postihuje jedince a jejich rodiny zejména ve smyslu prohlubování materiálního nedostatku, což může skončit i sebevraždou. Podstatné je, že v kultuře vyloučené lokality existuje tendence pojímat výše uvedené patologie jako svého druhu zábavu, a tak jsou na této úrovni jako způsob trávení volného času do jisté míry legitimizovány.

Jako druhou vlastnost konceptu kultury řadíme násilí jako způsob řešení problémů. Podobně jako v případě sociálně patologického trávení času také tento koncept vnímáme ve smyslu častějšího výskytu v rámci mezilidských vztahů ve vyloučené lokalitě. Jinak řečeno, jedinec, ocitne-li se v konfliktu s nositelem kultury vyloučené lokality, má vyšší pravděpodobnost, že takový konflikt bude řešen násilně. Takové násilí pak může být povahy fyzické, verbální a symbolické. Fyzické zahrnuje přímé násilí vůči lidem a objektům, verbální zastupuje urážky a výhrůžky a symbolické se projevuje svým zaměřením na jednotlivce primárně coby reprezentanta určité společenské skupiny. Koncept má své prostorové a časové dimenze, jež se nicméně týkají i dalších hrozeb. Ohrožen může být člověk ve svém soukromí,

ale zejména na veřejnosti, přičemž byla jmenovány jako obecně nebezpečnější místa, kde se scházejí mladí, plus diskotéka Bivoj a průchod garážovým komplexem. Rizikovější je obecně roční období od jara po podzim a večerní či noční hodiny.

K určení rizika násilného napadení, ale také dalších hrozeb odkazuje poslední koncept kultury vyloučené lokality. Status jednotlivce v lokalitě zahrnuje fyzickou kondici a sumu známostí, ať už jde o členy party, anebo rodinné příslušníky, které dohromady tvoří jistý vektor síly, přičemž platí, že čím větší vektor, tím menší riziko ohrožení. Totiž, má-li člověk dobrou fyzickou kondici, mnoho kamarádů či členů rodiny, úměrně tomu klesá riziko napadení, okradení či oloupení. Pochopitelně se jedná pouze o teoretické určení rizika, neboť, jak udávali někteří respondenti, v lokalitě si nikdo nemůže být jistý, s čím se bude kdy potýkat.

Typy hrozeb ve vyloučené lokalitě a hodnot, které poškozují, jsou definovány s ohledem na jejich lokalizaci v určité bezpečnostní rovině. Ač se jedná o substanci úroveň a referenčními objekty tak jsou jednotlivci, respektive jejich důstojnost, zdraví, životy a majetek, sekundárně se hrozby mohou vztahovat ke státu, neboť je za jejich omezování zodpovědný. Hrozby v lokalitě se pochopitelně nijak zvláště neliší od hrozeb vyskytujících se mimo ni. Vztah kultury vyloučené lokality ke hrozbám zde přítomným spíše definujeme s ohledem na obecně vyšší míru jejich výskytu v daném prostoru, což souvisí s tím, že jsou takové hrozby buď do určité míry vnímány jako legitimní, anebo vyplývají z aktivit, které jsou v lokalitě tolerovanější a které fungují jako faktor přispívající k jejich početnosti. Zatímco příkladem prvního je zmiňovaný význam násilí, v druhém případě je to především užívání drog mládeží, vedoucí ke krádežím a loupežím.

Podle respondentů může za užívání drog nedostatečně rozvinutá infrastruktura volnočasových aktivit a zanedbávání výchovy ze strany rodičům. K první zkušenosti s drogami dochází v partě vrstevníků, kde vedle touhy zkusit něco nového působí mechanismy přesvědčování. Užívání drog s ohledem na kohezi party může být přímo vynucováno, zároveň však dochází k užití drog v důsledku pocitu nepatřičnosti abstinujícího, snažícího se přiblížit ostatním členům party. Drogy se konzumují na místech, kde se obecně schází dospívající, ale identifikovány byly také prostory speciálně zařízených sklepů.

Za nejrizikovější skupinu jsou považováni uživatelé pervitinu. Respondenti se obávali jako možnosti nákazy infekčních nemocí, zejména ve smyslu poranění dětí o použitou injekční stříkačku. Za největší hrozbu, bylo již řečeno, jsou však považovány krádeže a loupeže. Vykrádají se sklepy, auta, novinové stánky či obchody. Okrádají se ale také přímo jednotlivci, a sice o mobilní telefony, peníze, šperky, drogy a jiné zpeněžitelné věci nemalé

hodnoty. Specifickou formou okrádání nalézáme v rámci obchodování s drogami, s nímž je užívání drog provázáno. Té se in vivo říká pojebávání a zahrnuje podvodné transfery určité omamné látky a peněz v příslušném obchodním styku.

V bezpečnostních studiích se zpravidla vymezuje bezpečnost způsobem, ve kterém je zohledňováno aktivní eliminování rizika na straně ohrožených. Z toho důvodu také tato teorie obsahuje koncept zajišťování bezpečnosti, který představuje soubor určitých strategií používaných jedinci v lokalitě ke své ochraně. Jednotlivci si vybírají určité strategie nejen s ohledem na konkrétní hrozby, ale také podle efektivity, kterou jim přičítají na základě kultury vyloučené lokality. Ta obecně poskytuje vodítka při vyhodnocování krizových situací, na které ohrožení reagují. Hrozí-li ve večerních hodinách přepadení, zmenšuje se riziko vzájemným doprovázením domů, respektive zvyšováním počtu spřízněných lidí ve venkovním prostoru. Je-li sám pobyt venku vnímán jako nebezpečný, jedinec jej omezuje a případně klade větší důraz na své zabezpečení v privátním prostoru. Krajním bezpečnostním řešením je odstěhování se z lokality, což se týká jejích obyvatel. Vedle zajišťování bezpečnosti svépomocí však rozeznáváme také zajišťování bezpečnosti policií.

To je většinou respondentů vnímáno jako neadekvátní, co se týče oblasti mezilidského soužití. Neochotu policistů řešit problémy, demonstrovanou výzvami k zajišťování bezpečnosti samotnými obyvateli, v lokalitě zdůvodňují zejména strachem z fyzické konfrontace s pachateli, anebo z obvinění z etnické diskriminace. Na druhou stranu, u řady romských respondentů převažoval dojem, že policisté naopak spíše nadstandardně zasahují vůči Romům jako takovým. Celkově pak nespokojenost s policejním zajišťováním bezpečnosti může nejen otevírat prostor pro zajišťování bezpečnosti svépomocí, ale také ve zhoršení stávající situace, upevní-li to movitější obyvatele v rozhodnutí z lokality se odstěhovat. Samo zajišťování bezpečnosti obyvateli lokality je pak omezené, spolupráce s policií však probíhá, neboť pouze ta je schopna nositele hrozby uvěznit.

Výzkum se ve svém sběru dat omezoval na jednu havířovskou lokalitu. I když předpokládáme, že bezpečnostní situace v ostatních lokalitách může být podobná, potvrdit to musejí další výzkumy. Zároveň nastavení realizovaného výzkumu neumožňuje specifikovat, jak se situace ve vyloučené lokalitě odlišuje od situace v jiných částech města, což také představuje možné zarámování příštích výzkumů.

Navzdory očekáváním autora a jeho úsilí o vytvoření komplexní bezpečnostní teorie se nepodařilo v tomto výzkumu vysvětlit ohrožení rasistickými útoky pocházejícími zvenčí lokality existencí kultury vyloučené lokality. Lze sice s ohledem na jiné případy odušit, že výskyt hrozeb vyplývajících z faktoru kultury se může promítnout jistými způsoby do

zvýšeného zájmu příslušníků krajní pravice o její nositele. A i když ve zkoumané lokalitě byly takové útoky přítomny, zůstává nejasné, zdali jejich motivací byla primárně identita etnická anebo kulturní. Také tímto směrem by se mohly vydat další výzkumy.

Co se dále týče předmětné teorie bezpečnosti, své rozpracování by si zajisté zasloužila řada konceptů, k nimž se nepodařilo získat dostatek dat, jako je například provozování lichvy či proces odcházení do vězení a věžňova návratu do společnosti. Následujícím výzkumům by také nepochybně prospělo, kdyby mezi respondenty byli začleněni olašští Romové, k nimž autor neměl zajištěn přístup a kteří jsou obecně považováni za uzavřené vnějšímu světu, třebaže jejichž roli přisuzovali respondenti optikou bezpečnosti určitý význam.

Za nutné považujeme zdůraznit, že předkládaná bezpečnostní teorie nemá a priori obyvatele vyloučené lokality kriminalizovat ani stigmatizovat. Teorie shrnuje poznatky získané pomocí rozhovorů s obyvateli lokality a lidmi v ní profesně působícími. Mnozí z nich nevnímali bezpečnostní hledisko jako relevantní, respektive se v lokalitě cítili bezpečně. Veškeré z uvedených příkladů sloužily jako ilustrace určitých událostí, které se mohou stát v dané lokalitě. Rozhodně však nelze tvrdit, že by k projevům hrozeb narušujících soužití docházelo dennodenně anebo že by ovlivňovaly životy všech obyvatel lokality ve stejné míře či stejným způsobem. Taktéž v žádném případě neplatí, že by všichni obyvatelé lokality inklinovali ke společensky nežádoucímu chování anebo že by takové chování nebylo přítomno také mimo hranice lokality.

Teorie pracuje se subjektivním vnímáním bezpečnosti a takto se k ní musí také přistupovat. Aniž bychom takový přístup zpochybňovali, věříme, že vědecký výzkum bezpečnostní dimenze sociální exkluze by se neměl omezovat pouze na subjektivní aspekty, ale měl by v rámci studované problematiky zohledňovat také objektivnější ukazatele, například míru kriminality zaznamenanou policií.

V neposlední řadě je třeba podotknout, že taktéž tento výzkum potvrdil vhodnost pojmání problematiky sociálně vyloučených lokalit na socioekonomickém, nikoli etnickém základě. Jinými slovy, za relevantnější pro pochopení jednání obyvatel exkludované lokality považujeme nahlížení optikou chudoby a v jejím důsledku vzniklé kultury vyloučené lokality. Etnicizace chudoby nicméně představuje bezesporu fenomén, kterým je nutno se seriózně zabývat, chceme-li pochopit situaci ve vyloučených lokalitách, a to včetně její bezpečnostní roviny.

Seznam použité literatury

Agentura (2011a): Strategický plán Lokálního partnerství Havířov. Strategický plán integrace sociálně vyloučených osob žijících ve městě Havířov 2011-2013, Havířov, Lokální partnerství.

Berghman, J.: Social Exclusion in Europe: Policy Context and Analytical Framework. In Room, G. (ed., 1995): *Beyond the Threshold. The Measurement and Analysis of Social Exclusion*, Bristol, The Policy Press, s. 10 – 28.

Birks, M. – Mills, J. (2011): *Grounded Theory. A Practical Guide*, Thousand Oaks, SAGE Publications.

Braun, M.: Zakotvená teorie. In Drulák, P. a kol. (2008): *Jak zkoumat politiku. Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*, Praha, Portál, s. 203 – 226.

Bryant, A. – Charmaz, K.: Grounded Theory Research. Methods and Practices. In Bryant, A. – Charmaz, K. (ed., 2007): *The SAGE Handbook of Grounded Theory*, Thousand Oaks, SAGE Publications, s. 1 – 28.

Buzan, B. (1991): *People, States and Fear. An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*, Harlow, Longman.

Lempert, L.: Asking Questions of the Data. Memo Writing in the Grounded Theory Tradition. In Bryant, A. – Charmaz, K. (ed., 2007): *The SAGE Handbook of Grounded Theory*, Thousand Oaks, SAGE Publications, s. 245 – 264.

Charmaz, K. (2006): *Constructing Grounded Theory. A Practical Guide Through Qualitative Analysis*, Thousand Oaks, SAGE Publications.

Charmaz, K.: Qualitative Interviewing and Grounded Theory Analysis. In Gubrium, J. – Holstein, J. (ed., 2002): *The Handbook of Interview Research. Context and Method*, Thousand Oaks, SAGE Publications.

Charmaz, K. – Bryant, A.: Grounded Theory. In Given, L. (ed., 2008): The SAGE Encyclopedia of Qualitative Research Methods. Volume 1 and 2, Thousand Oaks, SAGE Publications, s. 374 – 377.

Glaser, B. (1992): Emergence vs. Forcing. Basics of Grounded Theory Analysis, Mill Valley, Sociology Press.

Glaser, B. – Strauss, A. (1967): The Discovery of Grounded Theory, London, Weidenfeld and Nicolson.

Goulding, C. (2002): Grounded Theory. A Practical Guide for Management, Business and Market Researchers, Thousand Oaks, SAGE Publications.

Hale, C. – FitzGerald, M.: Social Exclusion and Crime. In Abrams, D. – Christian, J. – Gordon, D. (ed., 2007): Multidisciplinary Handbook of Social Exclusion Research, West Sussex, John Wiley and Sons, s. 137 – 158.

Hampson, F.: Human Security. In Williams, P. (ed., 2008): Security Studies. An Introduction, London and New York, Routledge, s. 229 – 243.

Hendl, J. (2005): Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace, Praha, Portál.

Hirt, T. – Jakoubek, M. (ed., 2006): „Romové“ v osidlech sociálního vyloučení, Plzeň, Aleš Čeněk.

Hirt, T. – Jakoubek, M. (ed., 2004): Romové. Kulturologické etudy, Plzeň, Aleš Čeněk.

Hough, P. (2004): Understanding Global Security, London and New York, Routledge.

Jakoubek, M. (2004): Romové – konec (ne)jednoho mýtu: tractatus culturo(mo)logicus, Praha, Socioklub.

Jakoubek, M. – Budilová, L. (ed., 2008): Romové a Cikáni – neznámí i známí, Voznice, Leda.

Karlas, J.: Komparativní případová studie. In Drulák, P. a kol. (2008): Jak zkoumat politiku. Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích, Praha, Portál, s. 62 – 91.

Keller, J. (2010): Tři sociální světy. Sociální struktura postindustriální společnosti, Praha, Sociologické nakladatelství (SLON).

Konopásek, Z. (2005): Aby myšlení bylo vidět. Nad novou verzí programu Atlas.ti, Biograf, č. 37, s. 89 – 109.

Lenoir, R. (1974): Les exclus: Un Français sur dix, Paris, Seuil.

Levitas, R. (1998): The Inclusive Society? Social Exclusion and New Labour, Basingstoke, Macmillan Press.

Littlewood, P. – Herkommer, S.: Identifying Social Exclusion. Some Problems of Meaning. In Littlewood, P. (ed., 2000): Social Exclusion in Europe: Problems and Paradigms, Aldershot, Ashgate, s. 1 – 22.

Mareš, M.: Bezpečnost. In Zeman, P. (ed., 2002): Česká bezpečnostní terminologie. Výklad základních pojmů, Brno, Masarykova univerzita, s. 11 – 13.

Marvasti, A. (2004): Qualitative Research in Sociology. An Introduction, Thousand Oaks, SAGE Publications.

Millar, J.: Social Exclusion and Social Policy Research. Defining Exclusion. In Abrams, D. – Christian, J. – Gordon, D. (ed., 2007): Multidisciplinary Handbook of Social Exclusion Research, West Sussex, John Wiley and Sons, s. 1 – 16.

Morse, J.: Sampling in Grounded Theory. In Bryant, A. – Charmaz, K. (ed., 2007): The SAGE Handbook of Grounded Theory, Thousand Oaks, SAGE Publications, s. 229 – 244.

Moulisová, M.: Problémová stránka života Romů. Stereotypy, porozumění, realita, směry prevence. In Šišková, T. (ed., 2001): Menšiny a migranti v České republice, Praha, Portál, s. 155 - 164.

Odbor sociálních věcí MMH (2009): Mapování potřeb příslušníků romského etnika na základě řízených rozhovorů mezi obyvateli městské části Havířov – Šumbark, Havířov, Magistrát města Havířov.

O’Leary, Z. (2004): The Essential Guide to Doing Research, Thousand Oaks, SAGE Publications.

Reichertz, J.: Abduction: The Logic of Discovery of Grounded Theory. In Bryant, A. – Charmaz, K. (ed., 2007): The SAGE Handbook of Grounded Theory, Thousand Oaks, SAGE Publications, s. 214 – 228.

Silverman, D. – Marvasti, A. (2008): Doing Qualitative Research. A Comprehensive Guide, Thousand Oaks, SAGE Publications.

Sociotrendy (2011): Situační analýza vybraných sociálně vyloučených lokalit v obci Havířov, Olomouc, Sociotrendy.

Soukup, V. (2011): Antropologie. Teorie člověk a kultury, Praha, Portál.

Strauss, A. (1987): Qualitative Analysis for Social Scientists, Cambridge, Cambridge University Press.

Strauss, A. – Corbin, J. (2008): Basics of Qualitative Research. Techniques and procedures for Developing Grounded Theory, 3rd Edition, Thousand Oaks, SAGE Publications.

Strübing, J.: Research as Pragmatic Problem-solving. The Pragmatist Roots of Empirically-grounded Theorizing. In Bryant, A. – Charmaz, K. (ed., 2007): The SAGE Handbook of Grounded Theory, Thousand Oaks, SAGE Publications, s. 580 – 601.

Šimíková, I. – Vašečka, I. (ed., 2004): Mechanismy sociálního vyčleňování romských komunit na lokální úrovni a nástroje integrace, Brno, Barrister & Principal.

Thomas, C.: Poverty. In Williams, P. (ed., 2008): Security Studies. An Introduction, London and New York, Routledge, s. 244 – 259.

Večerka, K.: Romové a sociální patologie. In Lisá, H. (eds., 1999): Romové v České republice (1945-1998), Praha, Socioklub, s. 417 – 446.

VeryVision (2008): Identifikace sociálně vyloučených lokalit a zpracování jejich mapy ve městě Brně, Ostrava, VeryVision, s.r.o.

Seznam použitých internetových zdrojů

(ověřeny k 23. 5. 2011)

Agentura (2011b): Výroční zpráva o činnosti Agentury pro sociální začleňování v romských lokalitách 2010, on-line text: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/o-agenture/agentura-pro-socialni-zaclenovani-v-romskych-lokalitach-zprava-o-cinnosti-v-roce-2010/download>.

Agentura (2008): Základní dokument pro podporu sociálního začleňování ve městech, obcích a mikroregionech, on-line text: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/o-agenture/agentura-pro-socialni-zaclenovani-zakladni-dokument/download>.

Béland, D. (2007): The Social Exclusion Discourse: Ideas and Policy Change, on-line text: <http://www.danielbeland.org/pubs/Beland%20Social%20Exclusion%20Discourse%202007%20PDF.pdf>.

Braithwaite, J. – Chapman, B. – Kapuscinski, C. (1992): Unemployment and Crime. Resolving the Paradox, on-line text: <http://www.criminologyresearchcouncil.gov.au/reports/50-89.pdf>.

Brož, M. – Kintlová, P. – Toušek, L. (2007): Kdo drží černého Petra? Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem, on-line text: http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_83_1.pdf.

ČTK (2011a): Podle šéfa vládní agentury pro začleňování přibylo v Česku ghett, on-line text: http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/podle-sefa-vladni-agentury-pro-zaclenovani-pribylo-v-cesku-ghett/639798?utm_source=rss&utm_medium=feed.

ČTK (2011b): Soud dnes udělil tresty za útok na Romy v Havířově, on-line text: http://www.ctk.cz/index_view.php?id=600709.

Gabal, I. (2006): Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti, on-line text: http://www.gac.cz/documents/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf.

Grygar, J. – Stöckelová, T. (2007): Příčiny a souvislosti stěhování vsetínských Romů z pavlačového domu č.p. 1336 v říjnu 2006. Zpráva z šetření, on-line text: http://web2009.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/aktuality/vsetin_final_070228_FINALE.pdf.

Havířovský deník (2011): Lidé houfně opouštějí byty RPG, on-line text: http://havirovsky.denik.cz/zpravy_region/20110217_byty_rpg_opousteni_karvina_havirov.html.

Hůle, D. (2008): Modely kriminality v kontextu sociálního vyloučení, on-line text: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=573.

Kašparová, I. – Ripka, Š. – Sidiropulu Janků, K. (ed., 2008): Dlouhodobý monitoring situace romských komunit v České republice. Moravské lokality, on-line text: http://icv.vlada.cz/assets/vydavatelstvi/vydane-publikace/Monitoring-romskych-lokalit_Morava.pdf.

Kvasnička, R. (2010): Popis sociálně vyloučených romských lokalit v regionu Ostravska, on-line text: http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/dokumenty-lokality/doc_download/50-popis-socialn-vylouenyh-romskych-lokalit-v-regionu-ostravska-kvasnika-r-2010.

Lijphart, A. (1971): Comparative Politics and the Coparative Method, on-line text: <http://www.jstor.org>.

Mareš, P.: Prostorové aspekty sociální exkluze. In Mareš, P. – Horáková, M. – Rákoczyová, M. (2008): Sociální exkluze na lokální úrovni, on-line text: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_280.pdf.

Mareš, P. (2006): Faktory sociálního vyloučení, on-line text: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_193.pdf.

Mareš, P. – Sirovátka, T. (2008): Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začlenění (inkluzie) – koncepty, diskurz, agenda, on-line text: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/5a7e11b50109cddb81a6cdce17b39c7c40a4333a_513_2008-2Mares.pdf.

MPSV ČR (2004): Národní akční plán sociálního začleňování pro léta 2004 – 2006, on-line text: http://www.mpsv.cz/files/clanky/1102/NAPSI_cz.pdf.

MV ČR (2008): Strategie pro práci Policie ČR ve vztahu k menšinám (pro období let 2008 - 2012, on-line text: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2008/strategie-minority.pdf>.

Odbor školství a kultury MMH (2008): Koncepce prevence kriminality na léta 2009 – 2011 v Havířově, on-line text: <http://www.havirov-city.cz/dokumenty/rozvojove-dokumenty/koncepce-prevence-kriminality/stahnout.html>.

Petrusek, M. (2004): Století extrémů a kýče. K vývoji a proměnám sociologie kultury a umění ve 20. století, on-line text: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/1d208048ac45bcdfbca80d709b43cf430d537595_511_12petrus24.pdf.

Rabušic, L. (2000): Koho Češi nechtějí? O symbolické sociální exkluzi v české společnosti, on-line text: <http://socstudia.fss.muni.cz/pristup.php?soubor=080404095423.pdf>.

Radostný, L. – Bolf, Š. (2005): Závěrečný zprávy z výzkumu: Analýza situace romských sociálně vyloučených enkláv ve Středočeském kraji, on-line text: http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_33_1.pdf.

Růžička, M. (ed., 2006): Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni, on-line text: http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_81_1.pdf.

Socioklub (2009): Sociální past. Situační analýza sociálně vyloučených lokalit na území města Litvínova se zaměřením na sídliště Janov, on-line text: http://www.romea.cz/dokumenty/janov_def.doc.

Statutární město Havířov (2009): Strategie řešení sociální inkluze vyloučených romských komunit v Havířově, on-line text: <http://www.havirov-city.cz/dokumenty/rozvoje-dokumenty/strategie-reseni-socialni-inkluze/stahnout.html>.

Sýkora, L. – Temelová, J. (ed., 2005): Prevence prostorové segregace, on-line text: http://everest.natur.cuni.cz/akce/segregace/publikace/Publikace_segrecace.pdf.

Topinka, D. – Janoušková, K. (2009): Výzkum rizikových faktorů souvisejících s existencí sociálně vyloučených romských lokalit ve městě Přerově, on-line text: http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/dokumenty-lokality/doc_download/57-vyzkum-rizikovykh-faktor-svl-v-perov-sociofactor-2009-vyzkumna-zprava.

Tošner, M. a kol. (2010a): Materiální past. Geneze sociálního napětí v lokalitě Litvínov – Janov ve vztahu k privatizaci bytového fondu, on-line text: <http://antropologie.zcu.cz/materialni-past-geneze-socialniho-napeti-v>.

Tošner, M. a kol. (2010b): Průmysl sociálního vyloučení. Lokalita Janov, on-line text: <http://antropologie.zcu.cz/prumysl-socialniho-vyloucení-lokalita-janov>.

Toušek, L. (2007): Sociální vyloučení a prostorová segregace, on-line text: http://www.antropologie.org/publikace/44-prehledove-studie/143-socialni-vyloueni-a-prostorova-segregace#_ftn1.

Vláda ČR (2008): Usnesení vlády ČR k vytvoření Agentury pro sociální začleňování v romských lokalitách, on-line text: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/o-agenture/usneseni-vlady-cr-c-85/download>.